Guy de Maupassant

Vandrerliv

Maupassants 7 romaner

Bibliotek 1800

Guy de Maupassant

Vandrerliv

eBibliotek 1800

2026

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Guy de Maupassant: *Vandrerliv* er baseret på originaler, som (på udgivelsestidspunktet) er public domain i lande hvor ophavsret er baseret på ophavsmandens død+70 år samt i USA.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Opholder du dig i et land uden for EU, bør du dog tjekke de lokale ophavsretsbestemmelser, før du videredistribuerer værket.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Guy de Maupassant: *Vandrerliv* is based upon sources in the public domain in countries where copyright is based upon Life+70 years, and in the USA (at the time of publishing).

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

If you are outside the EU, you are advised to check the local copyright laws before copying and/or redistributing this ebook.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.*

1. Lede

Jeg har forladt Paris og endogså Frankrig, fordi Eiffeltårnet endte med at ærgre mig alt for meget.

Ikke alene så man det allevegne fra, men man stødte på det over alt, lavet af alle kendte materialer og udstillet i alle vinduer, som et uundgåeligt og kvalfuldt mareridt.

Det var for resten ikke det alene, der indgav mig en uimodståelig lyst til i nogen tid at leve ene, men alt hvad der blev gjort omkring det, inde i det, ovenpå det og i omegnen af det.

Hvor er det muligt, at alle bladene har vovet at snakke om ny arkitektur i anledning af dette metalskrog, for arkitekturen, som i vore dage er den mest uforståede og mest forglemte af alle kunstarter, er måske den mest æstetiske af dem alle, den, der gemmer de fleste tanker?

Den har haft den forrettighed gennem århundreder at symbolisere, om man så må sige, hver tidsalder gennem et meget lille antal typiske bygningsværker at resumere en race eller en civilisations følelser, drømme og tankesæt.

Nogle templer og nogle kirker, nogle paladser og nogle slotte indeholder omtrent hele kunstens historiske gang gennem verden og udtrykker for vore øjne gennem deres linjers harmoni og deres udsmykningers ynde bedre end alle bøger en hel epokes skønhed og storhed.

Men jeg spørger mig selv, hvad kommende slægter, hvis ikke et eller andet snarligt oprør vælter denne høje og magre pyramide af jernstiger omkuld, vil kunne få ud af dette hæslige,

kæmpemæssige skelet, hvis fodstykke synes skabt til at bære et vældigt kyklop-monument, men som vantrives til en latterlig, tynd silhuet à la fabriksskorsten.

Det er et problem, som er blevet løst, siges der. Lad gå – men det var ingen nytte til! – og jeg foretrækker langt det lune, der fik det tolvte århundredes arkitekter til at rejse kampanilen i Pisa, for den forslidte idé at ville gentage det naive forsøg, vi kender fra det gamle Babelstårn.

Den tanke at bygge det smukke tårn med sine otte etagers marmorsøjler skråt, som om det hele tiden var lige ved at falde, at bevise de forbløffede efterkommere, at tyngdepunktet kun er en unyttig ingeniørfordom, som en bygning kan sætte sig ud over og alligevel være bedårende, og efter syv århundreders forløb endnu at kunne hidlokke flere overraskede besøgende end Eiffeltårnet vil kunne trække til sig om syv måneder, det er ganske sikkert også et problem – siden der absolut skal være et problem – men det er betydelig originalere end det problem, som har affødt dette uhyre stykke smedearbejde, hvis skrigende gule farve ville være en fryd for alle indianerøjne.

Jeg ved, at der findes en anden forklaring, i følge hvilken kampanilen skal være sunket og af sig selv blevet skæv. Hvem ved det? Det skønne bygningsværk bevarer sin hemmelighed, der til alle tider vil blive omstridt og dog blive ved at være lige uigennemtrængelig.

Forresten er Eiffeltårnet mig ret ligegyldigt. Det er jo kun fyrtårnet på et "internationalt marked", som det stående udtryk lyder, dette marked, der i min erindring vil forfølge mig som et mareridt, vil stå for mig som virkeliggørelsen af det

forfærdelige skuespil, som den store masse, der morer sig, frembyder for en kræsen mand.

Jeg skal vel vogte mig for at kritisere verdensudstillingen, dette mægtige politiske foretagende, som netop i det øjeblik, det tiltrængtes, viste verden hvor megen kraft, levedygtighed, virkeevne og uudtømmelig rigdom, som det vidunderlige land: Frankrig, sidder inde med.

Der er blevet givet folket og bourgeoisiet rundt om i verden en stor forlystelse, en stor adspredelse, et stort eksempel. Folket og bourgeoisiet morede sig af hjertens grund. Således burde det være, og alle parter har handlet rigtigt.

Jeg for mit vedkommende fastslog kun, at jeg ikke er skabt for den art forlystelser.

Efter at jeg med dyb beundring havde beset maskingalleriet og gjort mig bekendt med alle den moderne videnskabs, mekanikkens, fysikkens og kemiens opdagelser og efter at have slået fast, at mavedans kun er morsom i de lande, hvor maverne er nøgne, og at de andre arabiske danse kun i Algiers hvide klædebon har deres rette farver og trylleri, sagde jeg til mig selv, at man, når alt kom til alt, nok fra tid til anden kunne aflægge et trættende, men underholdende besøg på denne udstilling, og så forresten hvile sig hjemme eller hos sine venner.

Men jeg havde ikke tænkt over, hvorledes Paris ville blive, når den oversvømmedes af universet.

Så snart det begynder at dages, er gaderne overfyldte, som svulmende bjergstrømme skyller mængden langs ned ad fortovene. Alle er på vej til udstillingen eller kommer lige derfra eller skal derhen igen. Ude på gaderne kører droskerne så tæt

som jernbanevogne i et endeløst tog. Ikke én er ledig, og der findes ikke én kusk, der vil gå ind på at køre én andre steder hen end til udstillingen eller til remisen, når han skal hjem for at skifte hest. Heller ikke i klubben er det muligt at opdrive en vogn, alt er optaget af de anmassende fremmede. Det er ikke muligt at erobre et bord i nogen restaurant og ikke én af éns venner spiser i sit hjem eller vil modtage en indbydelse til at spise hos én.

Hvis man inviterer ham, siger han kun Ja på den betingelse, at middagen indtages på Eiffeltårnet. Det er meget livligere. Og alle, som om de lystrede en given parole, trækker de én til gengæld hver eneste dag i ugen op på merbemeldte tårn, enten for at spise frokost eller spise til middag.

Jeg kan til nød forstå, at man en eller to gange overvandt sin lede og af nysgerrighed gik op for at spise den dårlige mad, som disse luftens spiseværter serverede for én i denne hede, i dette støv, i denne stank, midt i den støjende, lystige og svedende menneskemængde, som trampede hen over fedtet madpapir, der flød og blæste om over alt, i lugten af spækhøkervarer og vin, som var spildt ud over alle bænke, i det forpestede åndedræt fra tre hundrede tusinde munde, der udsendte uddunstningerne fra madrester, som var blevet siddende mellem tænderne, i den puffen, i den skubben, i den sammenfiltren af overhedede menneskelegemer, i sveddunsten fra de mange forskellige folkefærd, der såede deres lopper ud over stole og gange! Men jeg kan ikke få i mit hoved, at det gode selskab, det forfinede selskab, det udvalgte selskab, det elegante og kunstelskende selskab, der ellers får kvalme, når det kommer i berøring med folket, som arbejder og lugter af slid,

virkelig kunne have lyst til aften efter aften at spise midt i denne larm og trængsel.

Det beviser i øvrigt på den mest afgjorte måde demokratiets fuldstændige sejr.

Der findes ikke længere aristokratiske kaster, racer og nerver. Hos os gives der nu kun rige og fattige folk. Det er den eneste klassefordeling, som adskiller det moderne samfunds forskellige trin.

Men et nyt aristokrati er i færd med at opstå, og dette aristokrati, der er af en hel anden art, har på verdensudstillingen vundet en overvældende sejr. Det er videnskabens eller rettere den videnskabelige industris aristokrati.

Hvad de skønne kunster angår, da forsvinder de, selv forståelsen af dem udviskes i nationens elite, som uden at protestere har kunnet se på hovedkuplens og nogle omliggende bygningers rædselsfulde udsmykninger.

Vi er blevet smittet af den moderne italienske smag, og smitten er allerede trængt så dybt ind, at selv de kroge, som på denne folkelige og borgerlige bazar, der nu er lukket, var forbeholdt kunstnerne, fik det samme præg af reklame og markeds-udbyden.

Jeg ville forresten på ingen måde protestere imod de herrer videnskabsmænds tronbestigelse og regering, hvis ikke deres arbejders og deres opdagelsers hele natur tvang mig til at fastslå, at der er gået handel i deres videnskab.

Det er måske ikke deres fejl. Det er, som om menneskeåndens udviklingsstrøm er blevet sluttet inde mellem

to diger, som det aldrig mere vil lykkes den at sprænge: industri og salg.

I civilisationernes begyndelse kastede menneskesjælen sig over kunsten. Det ser næsten ud, som om den derved havde vakt en eller anden guddoms skinsyge, og at denne guddom så har sagt til den:

"Jeg forbyder dig at tænke mere på den slags ting. Du skal kun bekymre dig om dit materielle liv og jeg vil lade dig gøre en masse opdagelser."

Det er gået i opfyldelse, den mægtige skønhedsbevægelse, der gik igennem kunstens århundreder, er død, mens tanker af en hel anden art er vågnet og opfinder maskiner af alle slags, mærkværdige apparater og mekanismer, der er lige så indviklede som levende væsener, eller sammensætter substanser og opnår forbløffende og beundringsværdige resultater. Men det alt sammen har som mål at tjene menneskenes legemlige behov, eller dræbe dem.

Enhver ideel stræben, således som i en Galilæus', en Newtons eller en Pascals rene og uegennyttige videnskab, synes at være os forbudt, mens vor opfindsomhed mere og mere ægges af lysten til at spekulere over opdagelser, som kan være nyttige for den praktiske tilværelse.

Men synes det geni, der med et tankespring går fra et æbles fald over til den store naturlov, som styrer universet, ikke opstået af en guddommeligere kilde end det skarpsind, som får en amerikansk opfinder eller en mirakelmager af en fabrikant til at skænke os ringeapparater, talerør og lysende mekanismer?

Står vi ikke her overfor den moderne sjæls hemmelige last, den underlegenhed, der selv i en sejr sætter sit stempel?

Jeg har måske helt og holdent uret. I hvert fald formår alle disse ting, der interesserer os, ikke således som tankens tidligere former at indgyde os lidenskab og rive os med, alle os, som er ømskindede slaver af en skønhedslængsel, der forfølger os og ødelægger vort liv.

Jeg følte, at det ville gøre mig godt at gense Firenze og jeg rejste.

2. Natten

Vi var sejlet ud fra Cannes' havn klokken tre om morgenen, og det var lykkedes os at indfange endnu en rest af den svage brise, som bugterne om natten ånder ud imod havet.

Det er en båd på tyve tons; den er helt hvid med en næsten usynlig forgyldt stribe, der løber rundt langs rælingen som en tynd snor langs en svanes side. Dens sejl, der er af fint og nyt lærred, ser under augustsolen, der kaster sine flammer over vandet, ud som sølvskinnende silkevinger mod det blå firmament. Dens fokker flagrer i forstavnen som lette trekanter, der bues ud af vinden; og storsejlet hænger slapt ned langs masten, hvis skinnende top atten meter over dækket peger op imod himlen. Helt bagest synes det sidste sejl at sove.

Og snart falder alt levende på dækket hen i en blid slummer. Det er en sommereftermiddag på Middelhavet. Den sidste brise er løjet af. Den glubende sol fylder hele himlen og forvandler havet til en blød, blålig flade, som er uden bevægelse og uden krusning, og som ligeledes synes at være faldet i søvn under det flimrende dundis, der er som vandets sved.

Trods det sejldug, som jeg har ladet spænde ud for at ligge i skygge, er varmen så stærk, at jeg må fortrække. Jeg går nedenunder i salonen og kaster mig på en divan.

Der er altid køligt under dækket. Båden er dyb, den er bygget til sejlads i nordiske have og den er i stand til at modstå hårdt vejr. Mandskab og passagerer, en seks-syv stykker, kan leve om bord og føre en hyggelig, men lidt indsnævret tilværelse i den

lille flydende bolig, hvor man omkring bordet i salonen kan skaffe plads til otte gæster.

Alt det indvendige er af norsk, malet fyr, indlagt med teaktræ og prydet med skinnende messingbeslag, dørgreb og lyseholdere, alt af det samme muntre, gule metal, som er en yachts største luksus.

Hvad det er for en besynderlig forandring ovenpå støjen i Paris! Jeg hører intet mere, intet, intet.

Med kvarters mellemrum vågner matrosen, der sidder og halvsover ved roret, af sin sløvhed, hoster og spytter. Det lille ur, der er hængt op på trævæggen, gør et spektakel, der i havets og himlens store stilhed lyder ganske vældigt.

Denne lille tikken er det eneste, som forstyrrer elementernes mægtige hvile, der pludselig bibringer mig et indtryk af en ubegrænset ensomhed, hvori verdnernes mumlen, der kvæles nogle meter fra deres overflader, forbliver ubemærket i den universelle stilhed.

Det er, som om noget af verdensrummets evige ro har sænket sig over jorden og på denne kvælende sommerdag bredt sig ud over det ubevægelige hav. Der er over mig noget knugende, uimodståeligt, søvndyssende, tilintetgørende som en berøring med der uendelige tomme. Al vilje svinder bort, enhver tanke standser og søvnen bemægtiger sig legeme og sjæl.

Da jeg atter vågnede, var det blevet aften. Mod al forventning medførte tusmørket enkelte vindpust, der drev os fremad lige til solnedgang.

Vi var temmelig nær ved kysten lige over en by, San-Remo, men vi kunne ikke nære noget som helst håb om at nå den. Andre landsbyer eller små købstæder lå spredte hist og her ved

foden af det høje bjerg og lignede små bunker hvidt linned, der var lagt til tørring på strandbredden. Løsrevne tågestumper slørede alpeskråningerne, udviskede dalene og kravlede op imod toppene, hvis tinder tegnede en uhyre takket linje langs den lilla og rosenrøde himmel.

Og natten rullede frem over os, bjerget forsvandt og inde på den lange kyst tændtes små blus langs havets overflade.

En liflig madlugt steg op fra yachtens indre og blandede sig behageligt med den herlige, friske, salte havluft.

Da jeg havde spist til middag, strakte jeg mig lige så lang jeg var på dækket. Denne rolige dag, jeg havde tilbragt på vandet, havde renset min ånd, som når man lader en svamp glide henover en tåget rude; og en masse erindringer dukkede frem i mine tanker, erindringer fra det liv, jeg nylig havde forladt, erindringer om mennesker, som jeg havde kendt og studeret eller elsket.

Der er intet, der får tankerne til at drage på langfart og fantasien til at flyve, som det, en varm sommernat at være alene på vandet og under himlen. Jeg følte mig ophidset, dirrende, som om jeg havde drukket berusende vine, indåndet æter eller elsket en kvinde.

Nattens lette kølighed fugtede huden med et umærkeligt bad af salt tåge. Et lifligt gys, fremkaldt ved denne lune afkøling af luften, løb gennem alle lemmer, drog ind i lungerne og gjorde legeme og ånd salig i deres ubevægelighed.

Er de, der modtager deres sanseindtryk lige så meget gennem hele deres legemes overflade som gennem deres øjne, deres mund, deres næse eller deres øre, lykkeligere eller ulykkeligere end andre?

Det er måske en sjælden og frygtelig evne, denne nervøse og sygelige følsomhed i huden og alle organerne, denne intensive modtagelighed, som gør ethvert legemligt indtryk til en sindsbevægelse, og som alt efter vindens varmegrad, den duft, der stiger op fra jorden, og dagslysets farve påtvinger én vemod, lidelse eller glæde.

Er det en lykke eller en ulykke ikke at kunne gå ind i et teater, fordi berøringen med mængden på en uforklarlig måde sætter hele éns organisme i svingning, ikke at kunne træde ind i en balsal, fordi den banale lystighed og valsens drejende rytmer irriterer én som en fornærmelse, at føle sig dybt tungsindig eller overstrømmende glad, uden nogen som helst grund, blot fordi man påvirkes af omgivelserne, af gardinerne eller lysskæret i stuen, og undertiden at møde legemlige nydelser, som folk med en grovere organisme aldrig lærer at kende?

Jeg ved det ikke; men hvis nervesystemet ikke er så følsomt, at det kan afføde smerte eller ekstase, formår det kun at hensætte os i almindelige, trivielle stemninger og skænke os vulgære allemands-nydelser.

Havtågen kærtegnede mig som en lykke. Den bredte sig ud over himlen og det var mig en fryd at betragte de vatslørede stjerner, som blegnede en lille smule på det mørke, hvidlige firmament. Kysterne var forsvundet bag dette dis, som svævede over vandet og omgav himmellegemerne med tågekredse.

Det var, som om en overnaturlig hånd havde pakket verden ind i fine bomuldsskyer for at sende den bort til et eller andet fjernt bestemmelsessted.

Og pludselig kom gennem den sneagtige tåge en gådefuld musik over havet ud imod mig. Det var, som om et orkester

kom svævende oppe i luften for at give en koncert for mig. De svage, men tydelige toners dårende klange sendte en blid opera-hvisken ud i natten.

En stemme talte tæt ved mig. Det var en af matroserne.

"Nå, ja," sagde han, "det er jo også søndag i dag. Det er musikken, der spiller i parken i San-Remo."

Jeg lyttede, til den grad overrasket, at jeg troede mig et legetøj for en skøn drøm. Længe lyttede jeg med en uendelig henrykkelse til den natlige sang, der bares gennem rummet.

Og på en gang, lige midt i et stykke, var det, som om den svulmede op, voksede og kom ilende ud imod os. Det var af en så fantastisk og overraskende virkning, at jeg rejste mig op for bedre at høre. Ja, det var ikke til at tage fejl af, den lød for hvert sekund stærkere og tydeligere. Den kom ud imod mig, men hvorledes? På hvilken spøgelsesflåde ville den dukke frem? Den kom, så hastigt, at jeg uvilkårligt stirrede ud i mørket med forventningsfulde, betagne øjne. Og pludselig blev jeg indhyllet i et varmt, krydret, duftende åndepust, der som en bølge skyllede ud over båden en voldsom duft af myrter, krusemynter, citronblomster, lavendler, timian og evighedsblomster, brændte af sommersolen over bjerget.

Det var fralandsvinden, der kom, ladet med alpeplanternes aroma, som den bar med ud over havet, og blandede sig med de svævende toners harmoni.

Jeg sad åndeløs, så stemningsberust, at mine sanser forvildedes. Jeg vidste ikke længere, om jeg indåndede musik, eller om jeg hørte duften eller sov mellem stjernerne.

Denne blomstervind drev os ud i rum sø og opløste sig i natten. Musikken blev langsomt svagere og tav, mens båden

fjernede sig ud i tågen.

Jeg kunne ikke sove. Jeg spurgte mig selv, hvorledes en moderne digter af den såkaldte symbolistiske skole ville have gengivet den ubestemmelige, nervøse sitren, hvori jeg havde dirret, og som forekom mig uoversættelig i klare, tydelige ord. Enkelte af disse arbejdsomme fortolkere af den mangefarvede, kunstneriske følsomhed ville sikkert have skilt sig ærefuldt fra det og i vellydende vers, fulde af villede klange, uforståelige, men anelsesfyldte vers, have skildret denne ubeskrivelige blanding af duftende toner, stjernebesået tåge og havsalt brise, der såede musik ud i natten.

En sonet af deres store mester, Baudelaire dukkede op i min erindring:

> Naturen er et tempel, hvor fra levende piller
> undertiden toner forvirrede ord;
> *dér* træder mennesket blandt symbolers kor,
> fra hvem intime blikke imod hans øjne spiller.
>
> Som tonende genlyd, der fjernt, fjernt forlenes
> med en samklangs tågede, rumløste fred,
> udstrakt som natten, som lysets evighed,
> dufte og farver og lyde forenes.
>
> Dufte er der, friske som barnelemmers hud,
> blide som øboer, og grønne som prærier,
> og andre, hvorfra dårende laster toner ud,

ejende det uendeliges evighedsværdier,
som ambra, som moskus, som røgelsens brus,
der tonelægger sjælens og sansernes rus.

Havde jeg ikke nylig selv lige til marven følt denne hemmelighedsfulde strofe:

Dufte og farver og lyde forenes.

Og de ikke alene forenes i naturen, men de forenes også i os, hvor de smelter sammen til et:

I en samklangs tågede, navnløse fred,

som digteren siger, forplantende sig fra det ene organ til det andet.

Dette fænomen er i øvrigt kendt af lægerne. Der er endog endnu i år blevet skrevet en række artikler om det, hvori det betegnedes med disse ord: Hørelsens farver.

Det er blevet bevist, at når en af sanserne hos meget nervøse og overspændte naturer får et stød, der gør stærkt indtryk på den, så vil rystelsen af dette indtryk som en bølge forplante sig til de andre sanser, som oversætter den på deres manér. Således bibringer musik enkelte mennesker et farveindtryk. Det er altså en slags sensibilitets-smitte, som hver af de smittede hjerneorganer giver et udtryk i overensstemmelse med sin normale funktion.

Derigennem kan man forklare det berømte digt af Arthur Rimbaud, hvori han fortæller om vokalernes nuancer, og som er blevet en slags trosbekendelse for den symbolistiske skole:

A, sort, E, hvidt, I, rødt, Y, grønt, O, blåt, vokaler!
For eders skjulte herkomst mit stærke øre gruer:
A, dunkelt stof, der dunes af funklende fluer,
hvis summende sværm gennem onde stanke daler,

skyggefyldte slugter. E, dampes åbne sus,
gletsjertinders lysen, og parasollers knitren.
I, blodspyts purpur, skønne læbers sitren
under smil i vredens eller angrens rus;

Y, hvirvler, grønne haves guddommelige skælven,
fred fra hyrders græsgang, fred, hvor panders hvælven
fures af tænkertriumfens store gys.

O, dommedags-basun, fyldt med sælsom skinger klage,
stilhed, hvor sjæle og engle fremad drage,
O, omega, deres øjnes violette lys.

Har han ret eller har han uret? For stenslageren på landevejen, ja, selv for mange store mænd, er denne digter enten en sindssyg eller en humbugsmager. I andres øjne har han opdaget og udtrykt en ubetinget sandhed, selv om disse forskere på det ubegribeliges område altid må være af en lidt afvigende mening med hensyn til de nuancer og billeder, som vokalernes eller et orkesters hemmelighedsfulde vibreren fremmaner i os.

Eftersom videnskaben – øjeblikkets videnskab – har erkendt, at der, når musiktoner virker på visse organer, vækkes farver, at G kan være rød, F lilla, hvorfor skulle disse samme toner så ikke også kunne fremkalde smagsfornemmelser i munden eller

lugtefornemmelser i næsen? Hvorfor skulle de fintfølende, lidt hysterisk modtagelige ikke kunne nyde alt med alle deres sanser på samme tid, og hvorfor skulle symbolisterne ikke åbenbare denne herlige modtagelighed for alle sansefornemmelser, som er egen for deres race, de uhelbredelige og begunstigede digteres race? Det er et ganske naturligt spørgsmål, som meget mere hører ind under kunstnerisk patologi end under egentlig æstetik.

Er det ikke i høj grad tænkeligt, at nogle af disse interessante digtere, der har dresseret sig op til neurose, er nået til et sådant pirringsstandpunkt, at hvert indtryk, de modtager, frembringer i dem en slags koncert af alle deres opfattelsessanser?

Er det ikke også det, de udtrykker i deres besynderlige klangpoesi, som tilsyneladende er ubegribelig, men som forsøger at udfinde vore sansestemningers hele skala og meget mere gennem ordenes sammenstilling end gennem deres fornuftgyldige overensstemmelse og deres kendte mening tolker deres uoversættelige betydning, der er dunkel for os, men klar for dem?

For kunstnerne har nået bunden af deres kilder, de har opbrugt alt nyt, alt ukendt, alle billeder, alle stemninger, alt. Lige fra oldtiden er der blevet plukket blomster på deres marker. Og nu føler de tåget i deres afmagt, at der måske for menneskene kunne tænkes en udvidelse af sjæle- og sanselivet. Men intelligensen har flere låger, som står på klem, men er lukkede med hængelåse, og som man kalder de fem sanser, og det er disse fem låger, i hvilke digterne i deres stræben mod den nye kunst i vore dage rusker af al magt.

Det blinde og arbejdsomme mysterium: forstanden, kan intet vide, intet forstå, intet opdage, uden gennem sanserne. De er dens eneste leverandører, de eneste mellemled mellem den og naturen i universet. Den kan kun arbejde på grundlag af de oplysninger, som de forsyner den med, og de kan kun indsamle disse oplysninger gennem deres forskellige egenskaber, deres modtagelighed, deres kraft og deres skarphed.

Tankens værd afhænger således åbenbart direkte af organernes værd, og tankens udstrækning begrænses af organernes antal.

Taine har i øvrigt overlegent behandlet og udviklet denne anskuelse.

Der er kun fem sanser, ikke flere end fem. De åbenbarer os hver i sin fortolkning nogle ejendommeligheder ved materien, som omgiver os, og som kan, som må dølge et ubegrænset antal af andre fænomener, vi er ude af stand til at opfatte.

Lad os forudsætte, at mennesket var blevet skabt uden øren; det ville da alligevel leve omtrent på samme måde, men for dette menneske ville universet være stumt; det ville ikke have nogen som helst anelse om støj eller om musik, der er omdannede svingninger.

Men hvis mennesket havde fået skænket andre mægtige og sarte organer, der ligeledes var udrustet med evnen til at forvandle virksomhed og foreteelser i alt det uudforskede, som omgiver os, til andre sanseytringer, hvor langt mere vekslende ville da ikke vor viden og vort stemningsområde være!

Det er på dette uigennemtrængelige område, at enhver kunstner forsøger at komme ind, og for at opnå dette piner

han, forcerer han og udmatter han sin tankes mekanisme. Er alle de, hvis hjerne har bukket under, Heine, Baudelaire, Balzac, Byron, som flakkede om, søgende imod døden, og som aldrig lod sig trøste over den ulykke, at være en stor digter, Musset, Jules de Goncourt og så mange andre, ikke blevet knust under den samme anstrengelse for at omstyrte den materielle skranke, der spærrer af for den menneskelige forstand?

Ja, vore organer er kunstnerånd ens ernærere og herrer. Det er øret, der undfanger musikeren, øjet, der skaber maleren. Alle yder deres bidrag til digterens stemninger. Hos romanforfatteren er synet det fremherskende. Det er til den grad fremherskende, at det ved læsningen af ethvert, omhyggeligt udarbejdet og ærligt værk er let at slutte sig til de fysiske egenskaber, der hæfter ved forfatterens blik. Forstørrelsen af enkelthederne, den vigtighed, de får, eller den smålige nøjagtighed, hvormed de opremses, den fremtrædende rolle, de spiller i planen, og hele deres særlige natur afspejler næsten til vished alle de forskellige grader af nærsynethed. Helhedens sideordning, forholdet i linjerne, de lange perspektiver, som foretrækkes for småtskårne iagttagelser, ja, selv forglemmelsen af alle de små træk, der ofte er karakteristiske for en person eller et miljø, røber alt dette ikke straks den langsynedes vide, men svævende blik?

3. Den italienske kyst

Hele himlen er tilsløret af skyer. Den gryende dag sænker sig gråligt gennem tågerne, som er vokset frem om natten, og som rejser deres mørke væg, der på enkelte steder er tættere og på andre næsten hvid, mellem morgenrøden og os.

Man frygter vagt og forstemt, at de lige til aften skal klæde rummet i sorg, og med bange utålmodighed løfter man hvert øjeblik blikket op imod dem i en slags stum bøn.

Men af de klare striber, der skiller deres tykke masser, gætter man, at solen oven over dem kaster sit lys over den blå himmel og deres snelette overflade. Man håber. Man venter.

Lidt efter lidt blegner de, bliver tyndere og synes at smelte. Man føler, at solen brænder dem, æder sig ind i dem, knuser dem med sin glød, og at det uhyre skyloft, som er alt for svagt, giver efter, bøjes, revner og brister under en uhyre vægt af lys.

Et punkt tændes midt inde i tågen, et skær lyser op. En breche er skudt ind i massen, en stråle glider lang og skrå igennem den, rammer havet og breder sig ud. Det er, som om der fra himlen tændes en brand gennem dette hul. Det er et gab, der åbner sig, vokser, flammer op med luende læber og spyer en kaskade af gylden klarhed ud over vandet.

Så brister skyggehvælvingen tusinde steder på samme tid, den synker sammen, og gennem dens tusinde sår flyver skinnende pile, der falder som en regn over havet og sår solens strålende glæde ud over horisonten.

Natten har renset luften; en brise, en ganske let brise kærtegner havet, hvis blå, vatrede hud sitrer svagt under dens

kildren. Foran os, opad en bred og høj, klippefuld kegle, som synes at dukke op fra bølgerne og støtte sig mod kysten, kravler en spids by, der af menneskene er malet rosenrød, ligesom horisonten af det sejrende morgengry. Nogle blå huse danner henrivende pletter. Det er som en residens for en prinsesse fra *Tusind og én Nat*.

Det er Port-Maurice.

Har man set den således, burde man aldrig gå i land i den. Jeg gjorde det ikke desto mindre alligevel.

Når man kommer ind i byen, ser man, at den er en ruin. Det er, som om husene stod langs med gaderne og smuldrede hen. Hele den ene side af staden synker sammen ned mod strandbredden, måske som følge af et jordskælv, og etagevis op ad klippen, der bærer dem, hæver sig revnede og hullede mure, rester af gamle, gipsklædte boliger, hvori vinden ude fra det åbne hav leger tagfat. Og de smukke farver, som på afstand, da de harmonerede med den gryende dag, tog sig så henrivende ud, er nu, da jeg ser dem tæt ved på disse levninger, disse rønner, kun en hæslig, falmet overstrygning, der er medtaget af sol og udvasket af regn.

Rundt i gyderne, som ikke er andet end snævre, krumme gange, fyldte med sten og støv, driver en unævnelig stank, som er så overvældende, så gennemtrængende og så indgroet, at jeg får en skrækkelig kvalme, og med øjnene fulde af snavs skyndte jeg mig tilbage om bord i yachten.

Og denne by er en af provinsens knudepunkter. Den er som en elendigheds-fane, der vajer én i møde i samme øjeblik, man sætter foden på italiensk grund.

Lige overfor på den modsatte side af den samme bugt ligger Oneglia, som også er meget smudsig og stinkende, men som dog gør et mindre uhyggeligt, mindre fattigt og mere levende indtryk.

Vi glider ind i Savonas havn.

En gruppe mægtige fabriksskorstene, som hver dag henter deres næring fra fire eller fem engelske dampskibe, der er ladet med kul, spyer fra deres kæmpegab op imod himlen kvælende og bugtende røgsøjler, der straks igen som en sort sodregn falder ned over byen, hvor vinden jager den fra kvarter til kvarter som en helvedessne.

Jeg råder alle lystskippere, der sætter pris på at holde sejlene på deres små fartøjer hvide og pletfri, fra at nærme sig denne havn.

Savona er imidlertid alligevel ganske køn, ægte italiensk med sine snævre, morsomme gader, som er fulde af ivrigt gestikulerende handlende, der midt ude på gaden har arrangeret deres frugtopstillinger, skarlagenrøde tomater, runde græskar, blå eller grønne vindruer så gennemsigtige, som om de havde inddrukket lys, og grønne, hastigt ituplukkede salathoveder, der i overflod er sået ud over stenbroen og får det til at se ud, som om byen var blevet oversvømmet af haver.

Da jeg kom tilbage ned til havnen, fik jeg øje på en stor neapolitansk skude, som lå fortøjet ved kajen, og hvis dæk næsten var helt optaget af et vældigt bord, hvorpå der lå noget mærkeligt, der så ud som et menneskeædermåltid.

Foran tredive solbrændte matroser bredte sig, blodrige, morderisk røde tres eller hundrede opskårne, purpurfarvede

meloner, der dækkede hele fartøjet med én farve og gjorde et indtryk af, at man stod overfor en grufuld ofring, et blodbad, en dynge sønderskåret kød.

Det så ud, som om alle disse lystige og støjende mænd ligesom vilde dyr i deres bur af hjertens lyst frådsede i blødende dyrekroppe. Det er en hel fest. Mandskabet fra de omliggende fartøjer er blevet bedt med. Stemningen er overgiven. De røde huer på deres hoveder er ikke så røde som frugten foran dem.

Da det var blevet helt mørkt, gik jeg igen op i byen.

Lyden af musik lokkede mig og fik mig til at gå helt igennem den. Jeg fandt en allé, hvorigennem grupper af byens borgere langsomt vandrede hen til det sted, hvor municipal-orkestret to eller tre gange om ugen giver en aftenkoncert.

Selv i de mindste byer står i dette musikalske land disse orkestre på højde med vore bedste teatres. Jeg kom til at huske på den musik, som jeg nogle aftener i forvejen havde hørt fra dækket af min yacht, og som endnu stod for mig som et af de blødeste kærtegn, jeg nogensinde har fået gennem en stemning.

Alléen mundede ud på en plads, hvis anden side begrænsedes af strandbredden, og der i det kun hist og her i spredte gule lyspletter fra de få gaslygter oplyste mørke spillede orkestret, jeg ved ikke rigtig hvad, foran havet.

Skønt vinden, der hele dagen havde stået ind ude fra havet, var løjet af, skvulpede alligevel bølgerne tungt op imod strandbredden med en regelmæssig og enstonig lyd, der var som et taktfast akkompagnement til musikkens livlige sang. Fra det violette, næsten blankviolette firmament, som forgyldtes af stjernernes uendelige støv, sænkede et dybt og let

mørke sig ned over os. Med sit sorte, gennemsigtige slør dækkede det over den tavse, knapt nok hviskende mængde, der med langsomme skridt gik i kreds omkring musiktribunen eller sad rundt omkring på promenadens bænke, på de store stene, der var blevet ladt tilbage af havet, eller på vældige bjælker, som lå og flød omkring det høje, endnu åbne skrog af et fartøj, der var under bygning.

Jeg ved ikke, om kvinderne i Savona er smukke, men jeg ved, at de om aftenen næsten alle går barhovedet og at de alle har en vifte i hånden. Det var henrivende, denne stumme basken af disse fangne vinger, hvide, brogede eller sorte vinger, der i mørket lige skimtes, skælvende som store natsommerfugle mellem de smidige fingre. Hos enhver kvinde, jeg mødte, i hver vandrende eller hvilende klynge, genfandt jeg det samme vage forsøg på at svinge sig op fra gyngende blade, den samme fængslede flagren, der syntes at køle aftenluften og blande den med noget koket, noget kvindeligt, noget, som det for et mandligt bryst var saligt at indånde.

Og pludselig, midt i denne sitren af vifter, midt imellem de bare frisurer, der omgav mig, gav jeg mig til at drømme barnagtige drømme som i minder om eventyr, aldeles som den gang jeg var skoledreng og i den iskolde sovesal, inden jeg faldt i søvn, lå og drømte videre om den roman, jeg i dagens løb i skjul af pultens låg havde slugt. Sommetider vågner således på bunden af mit ældede, i vantro stængte hjerte i nogle øjeblikke min første ungdoms lille troskyldige hjerte.

En af de skønneste ting, man kan se her i verden, er Genua, ude fra havet.

Inderst inde i bugten hæver den sig ved foden af bjerget, som om den dukkede op af bølgerne. Langs bugtens sider, der runder sig frem omkring den, som for at lukke den inde, beskytte den og kærtegne den, ligger femten små byer, naboersker, vasaller, tjenerinder, der spejler og bader deres lyse huse i vandet. Til venstre for herskerinden ligger Cogoleto, Arenzano, Voltri, Pra, Pegli, Sestri-Ponente og San Pier d'Arena, til højre Sturla, Quarto, Quinto, Nervi, Bogliasco, Sori, Recco og Camogli, som er den sidste hvide plet på Kap Porto-Fino, der mod sydøst lukker bugten.

Oven over sin vældige havn knejser Genua på de første afsatser af Alperne, der hæver sig bag den, bøjede og udstrakte som en kæmpemæssig mur. På bølgebryderen er et meget højt og firkantet tårn, et fyrtårn, der kaldes "Lanternen" og mest af alt ligner en umådelig kandelaber.

Man kommer først ind i yderhavnen, et uhyre, beundringsværdig dækket bassin, hvor en hel flåde af bugsérbåde løber frem og tilbage på jagt efter kunder. Efter at man er drejet om den østlige mole, glider man ind i selve havnen, der er fyldt med et helt folk af skibe, sydens og orientens smukke skibe med deres skønne farver; maling, sejl og master røber en overraskende fantasi, og de er alle forsynet med en galionsfigur: blå og forgyldte madonnaer, knejsende helgener eller underlige dyreskikkelser, der også regnes for skytspatroner.

Hele denne flåde, der er givet ind under den hellige jomfrus eller andre talismaners beskyttelse, ligger i række langs med kajerne og vender deres ulige og spidse stævne ud imod bassinernes midte. Derefter kommer, ordnede efter

kompagnierne, mægtige, høje og smalle jerndampskibe med kolossale og fine former. Endnu er der, midt iblandt disse havets pilgrimme, helt hvide fartøjer, store tremastere eller brigger, der ligesom arabere er klædte i et blændende klædebon, som solstrålerne spiller over.

Hvis der ikke gives noget skønnere end indsejlingen til havnen, så gives der til gengæld ikke noget mere snavset end indgangen til byen. Den boulevard, der fører ned til kajerne, er et morads af skarn og originale, snævre gader, der som korridorer stænges inde mellem de uforholdsmæssigt høje huses to bugtede linjer, får hjertet til at vende sig i kvalme af forpestede uddunstninger.

I Genua får man ligesom i Firenze og endnu mere i Venedig indtrykket af at befinde sig i en aristokratisk stad, der er sunket ned til at komme i pøblens vold.

Uvilkårligt ledes tanken hen på de strenge herrer, som sloges eller drev handel ude på havet, og som derpå for de penge, deres erobringer, deres priser eller deres handel indbragte dem, lod bygge de forbavsende marmorpaladser, der endnu kanter alle hovedgaderne.

Når man går ind i disse pragtfulde boliger, der af efterkommerne af de store borgere i den stolteste af alle republikker er blevet smurt over med smagløse, skrigende farver, og man sammenligner stilen, gårdene, haverne, portalerne, de indre gallerier og hele den glimrende, dekorative udsmykning med det velhavende barbari, der kendetegner det moderne Paris' smukkeste ejendomme, med de pragtfulde paladser, der tilhører millionærer, som kun forstår at hæve deres penge, men som er ude af stand til at undfange og attrå

noget skønt og nyt og skabe det med deres guld, så forstår man, at den sande åndsfornemhed og sansen for skønheden i de mindste former og fuldkommenheden i linjer og forhold er forsvundet fra vort demokratiserede samfund, der kun består af rigmænd uden smag og parvenuer uden traditioner.

Det er ret ejendommeligt at gøre denne iagttagelse, der bedre end alt andet åbner éns øjne for de moderne boligers banalitet. Gå ind i et af de gamle paladser i Genua, og De vil se en række æresgårde med gallerier, søjlerækker og utroligt smukke marmortrapper, der alle er forskellige, tegnede og udførte af sande kunstnere for mænd med et kultiveret og kræsent blik.

Gå ind i et af Frankrigs gamle slotte, og De vil dér finde de samme bestræbelser efter stadige fornyelser i stil og udsmykning.

Gå derpå ind i et af det nuværende Paris' rigeste hjem, og De vil beundre interessante, gamle kunstgenstande, der omhyggeligt er indført i kataloger, forsynet med etiketter og udstillet under glas, ordnet efter deres kendte, officielle, af alle sagkyndige fastslåede værdi, men De vil ikke en eneste gang standse overrasket over noget nyt og smukt i selve husets forskellige dele.

Arkitekten får det hverv at bygge en smuk ejendom, der svarer til adskillige millioner, og han hæver fem eller ti procent af bygningssummen, alt efter den kunstneriske arbejdsmængde, som skal indgå i planen.

Tapetsereren skal derefter ligeledes på bestemte betingelser dekorere huset. Da disse forretningsdrivende på ingen måde er uvidende om deres kunders medfødte kunstneriske uforstand

og derfor ikke ville vove sig til at foreslå dem noget nyt, nøjes de med endnu en gang at lave omtrent det samme, som de allerede har lavet for så mange andre.

Når man i Genua har beset disse ædle, gamle paladser og beundret nogle malerier og især de tre vidundere af den store mesterværksskaber van Dyck, er der kun tilbage at se campo-santo'en, den moderne kirkegård, det besynderligste, det mest overraskende, det mest uhyggelige og måske det mest komiske museum for sørge-skulptur, der findes i hele verden.

Gennem et vældigt firesidet galleri, der som et kæmpemæssigt kloster åbner sig ud imod en plads, som fattiggravene dækker med en sne af hvide navneplader, defilerer man forbi en procession af marmormennesker, der græder over deres døde.

Hvilket mysterium! Den måde, disse figurer er udført på, vidner om en enestående færdighed og virkeligt kunstnerisk talent. Kjoler, trøjer, benklæder, alt træder, takket være en forbløffende teknik, tydeligt frem. Jeg så således et toilette af moiré, hvis lysbrydninger var fuldkommen naturtro gengivet. Alligevel kan der ikke tænkes noget mere uimodståelig grotesk, uhyggelig plumpt og oprørende plat end disse mennesker, der begræder elskede slægtninge.

Hvis er skylden? Ligger den hos billedhuggeren, som hos sine modeller kun har set den borgerlige nutids simpelhed, og som ikke længere kan finde det overlegne genskin af menneskelighed, som de hollandske malere så godt forstod at gribe, selv når de som de store mestre, de var, skildrede deres races laveste og hæsligste typer. Eller ligger den måske hos de gode borgerfolk, der af den demokratiske civilisation ligesom

stenene i havet er blevet rullet således om mellem hinanden, at de er blevet ganske glatte, at hvert særkende i deres karakter er blevet udvisket og at de ved denne stadige gnidning har mistet de sidste tegn på det særpræg, som naturen tidligere syntes at have skænket hver samfundsklasse.

Genueserne selv lader til at være meget stolte over dette mærkelige museum, som virker fuldstændig vildledende på dømmekraften.

Lige fra Genuas havn og til den yderste spids af Porto-Fino er det som en rosenkrans af byer, i en fortsat perlerække ligger de på strandbredden mellem det blå hav og de grønne bjerge. En brise fra sydøst tvinger os til at krydse. Den er svag, men kommer i bratte stød, der lægger yachten på skrå og får den til pludselig som en hest, der løber løbsk, at skyde frem, så at skummet som et havdyrs fråde koger for stævnen. Så stilner vinden og båden bliver rolig og genoptager sin tidligere sindige fart, der, alt eftersom vi krydser, snart fjerner os fra den italienske kyst og snart nærmer os til den.

Hen imod klokken to sagde bådens ejer, der hele tiden gennem sin kikkert undersøgte horisonten og holdt øje med de fartøjer, der var i sigte, for af deres sejlføring og af de forholdsregler, de tog, at slutte sig til de forskellige vindstrømmes kraft og retning – for i dette farvand, hvor der fra hver lille bugt kommer en heftig eller let brise, og hvor omslagene i vejret er lige så hastige og uberegnelige som en kvindes luner – pludselig til mig:

"Vi må lade topsejlet gå ned. De to skonnerter der foran os har strøget deres sejl. Det lufter godt der nede."

Ordren blev givet, og det lange, svulmende sejl gled slapt og mat, endnu sitrende som en fugl, der er blevet skudt, ned ad masten, som allerede begyndte at få en anelse om den forestående, bebudede hvirvelvind.

Der var ingen bølger, kun nogle korte skvulp hist og her. Men pludselig så jeg, at vandet i nogen afstand forude blev ganske hvidt, så hvidt, som om der var blevet bredt en dug over det. Det hvide kom nærmere og nærmere med vanvittig fart, og da den bomuldsagtige linje kun var nogle hundrede meter fra os, fyldtes yachtens sejl på en gang af et mægtigt vindstød, der syntes at komme galoperende hen over havets overflade og på sin vej som i vildt raseri at rive skummet af dets skød ligesom en hånd, der flår fjerene af en svanes sider. Og alt dette dun, som blev rusket af vandet, denne løsrevne skumhud, flagrede op, fløj i vejret og spredtes til alle sider under det voldsomme vindstøds usynlige og hvinende angreb. Også båden, som lå helt på siden med rælingen begravet i de plaskende bølger, der skyllede op over dækket, med spændte barduner og knagende mast, skød af sted i vanvittig fart, grebet af en svimlende hastighedsfeber. Der er noget enestående berusende, noget uudsigeligt hidsende ved således med begge hænder og med alle muskler lige fra hælen og op til halsen spændte at holde om rorets lange jernpind, der frem gennem stormen og sprøjtet styrer dette løbske, livløse og lydige dyr, som er skabt af lærred og tømmer.

Luftens raseri varede kun tre kvarter, og da Middelhavet atter havde fået sin smukke blå tone tilbage, forekom det mig, at Himlens vrede var stilnet af, til den grad blev atmosfæren på en gang mildere. Alt dårligt humør var forsvundet; det var enden

på en stridbar morgen og solens glade latter bredte sig vidt i rummet.

Vi nærmede os nu Kap Porto-Fino, på hvis yderste spids jeg ved foden af en stejl bakke i en lang fordybning, der tilsyneladende var aldeles lukket, fik øje på en kirke og tre huse. Du gode Gud, hvem kan bo der? Hvad foretager de folk sig? Og hvorledes kommer de i forbindelse med omverdenen uden ved hjælp af en af de to små både, der ligger halet op på den smalle strandbred?

Nu er vi kommet omkring pynten. Kysten fortsættes lige til Porto-Venere ved indsejlingen til Spezzia–bugten. Hele denne del af den italienske kyst er af uforlignelig skønhed.

I en bred og dyb indskæring, der åbner sig foran os, skimter vi først Santa-Margherita og derefter Rapollo, Chiavari og længere borte Sestri Levante.

Yachten vendte og skød så nær ind til land, at den kun var to kabellængder fra klipperne. Og pludselig, ved enden af forbjerget, som vi endnu knapt var kommet helt omkring, åbner der sig en kløft, hvori havet flyder ind, en smal, næsten skjult kløft, hvor der er fuldt af træer, grantræer, oliventræer og kastanjetræer. En ganske lille fiskerby, Porto-Fino, danner en halvmåne omkring denne rolige, naturlige havn.

Vi glider langsomt gennem den snævre rende, der fører fra havet ind i den skønne bugt, og er straks midt i denne rundkreds af huse, som er kronet med en kraftig og frisk grøn skov, og som spejler sig i den stille, runde havflade, hvorpå enkelte fiskerbåde synes at sove.

En af bådene vågner op og kommer hen imod os, roet af en gammel mand. Han hilser på os, ønsker os velkommen, viser,

hvor vi skal lægge til, griber vort fortøjningstov og gør det fast inde på land; så kommer han tilbage og tilbyder os sin tjeneste, sine råd og hvad vi ellers vil forlange af ham, kort sagt, han gør honnør på fiskerlejets vegne.

Det er havnefogeden.

Jeg tror aldrig, at jeg har fået et sådant indtryk af fred, som da jeg sejlede ind i denne lille, grønne vig, og jeg har heller aldrig været betaget af en stærkere og mere lettende følelse af hvile, ro og stilhed, af fuldstændig standsning af døgnlivets febrilske pulsslag, end den, der greb mig, da støjen af ankeret, som faldt, sagde min henrykte sjæl, at vi nu lå fast på dette vidunderlige sted.

I otte dage har jeg ikke bestilt andet end at ro omkring. Yachten ligger ubevægelig på den lille, stille rhed, og jeg strejfer i min jolle rundt langs kysten, ind i grotter, hvor havet brummer på bunden af usynlige huller, omkring løjerlige, tungede øer, som det ved hvert bølgeskvulp dækker med kys, og hen over undersøiske rev, der langs ryggen er bevokset med lange tang-manker. Jeg elsker at se disse planter, båret af den umærkelige bølgende bevægelse i vandet, flyde frem og tilbage under mig, mens væld ige familier af knapt udvoksede unge fisk smutter ud og ind og leger skjul imellem dem. Det ser ud, som en masse-yngel af levende og svømmende sølv-ål.

Når jeg kaster et blik op på klipperne langs strandbredden, får jeg øje på klynger af nøgne, solbrune drenge, der forbavset stirrer ned på den fremmede mand i båden.

Også de er utallige som endnu et afkom af havet, som en stamme unge tritoner, der fødtes i går og kryber og kravler op ad klipperne for at inddrikke luft og vidde. Man finder dem

skjult i alle revner, man ser dem oppe på alle klippespidser, tegnende deres smukke og spinkle former som bronzestatuetter mod den italienske himmel. Andre sidder med hængende ben på kanten af store stene og hviler sig mellem to dykketure.

Vi forlod Porto-Fino for at gøre et lille ophold i Santa-Margherita. Det er ikke en havn, det er kun en bugt, som inderst inde beskyttes af en smule dæmning.

På dette sted er kysten så betagende skøn, at den næsten får én til at glemme havet. Byen ligger i læ i en hul krog, der dannes af to bjerge, som skilles ved en dal, der går i retning af Genua. På dalens to skråninger er der en mængde småveje, som mellem to stenmure på omtrent halvanden meters højde går snart op og snart ned, snor sig ud og ind og krydser hinanden, stenede og snævre; disse veje, der det ene øjeblik fører ned i dybe hulninger og i det næste forvandles til trappetrin, adskiller utallige marker, eller rettere haver af oliven- og figentræer, som vinløvet slynger sig omkring i guirlander.

Gennem vinbladene, der er brændt gule af solen og kravlet højt op i træerne, skimter man, så langt øjet kan række, det blå hav, røde klipper, hvide småbyer, fyrreskovene på skråningerne og de høje, grå granittinder. Foran de få huse, der ligger spredt hist og her, sidder kvinder og knipler. I hele landet er det i øvrigt vanskeligt at finde et hus, udenfor hvilket der ikke sidder to eller tre kvinder, som er ivrigt beskæftiget med dette nedarvede arbejde, og som med lette fingre slynger ud og ind de talløse hvide eller sorte tråde, ved hvis ender små, gule træpinde hænger og danser i en evig, springende uro. Mange af disse flittige arbejdersker er smukke, de er høje og deres

holdning er stolt, men de forsømmer deres ydre, de gør intet for at tage sig ud og kender intet til koketteri. Adskillige iblandt dem har endnu lidt af saracenerblodet i årene.

En dag, på hjørnet af en lille landsbygade, kom en af dem lige forbi mig og efterlod det mest overraskende skønhedsindtryk, jeg nogensinde har følt.

Hendes ansigt var under det tunge, mørke hår, der krusede sig om panden i ligeglad uorden, aflangt og brunt som hos en orientalsk kvinde, som hos en af hine maurerdøtre, hvis stolte slægts-gang hun havde bevaret, men den florentinske sol havde givet teinten et gyldent skær. Øjnene – de vidunderlige øjne! – var langagtige og uigennemtrængeligt sorte; gennem øjenhårene, der var så tætte og så lange, at jeg aldrig har set magen til dem, syntes at glide et kærtegn uden blik. Og omkring disse øjne lå en så ejendommelig skygge, at man, hvis man ikke havde set hende i fuldt sollys, ville have troet den frembragt ved en raffineret verdensdames kunst.

Hvorfor kan man ikke, når man møder en sådan skabning, klædt i pjalter, gribe hende og tage hende med sig, selv om det kun var for at beundre hende og sige hende, at hun er smuk! Hvad gør så det, at hun ikke fatter hemmeligheden ved vor betagelse, at hun er rå og plump som alle afguder, men fortryllende som de, at hun udelukkende er skabt til at blive elsket af berusede hjerter og hyldet i ord, der er hendes skønhed værdig!

Hvis jeg havde valget imellem den skønneste af alle levende kvinder og den kvinde, som Tizian har malet, og som jeg otte dage senere genså i Firenze, ville jeg vælge Tizians malede kvinde.

Firenze, der drager mig som den by, hvori jeg i en tidligere tilværelse ville have holdt mest af at leve, og som for mine øjne og mit hjerte ejer et ubeskriveligt trylleri, udøver endnu gennem billedet af denne liggende kvinde, der er som en underskøn, hidsende drøm, en næsten sanselig tiltrækning på mig. Når jeg tænker på denne stad, der er så fuld af vidundere, at man om aftenen kommer hjem, lige så træt og mør af at se som en jæger efter en dags jagt af at gå, dukker pludselig lysende midt imellem minderne, der vælder op, dette store, lange lærred frem, hvorpå denne kvinde med den utugtige bevægelse hviler, nøgen og blond, vågen og rolig.

Så efter hende, efter denne fremmanen af det menneskelige legemes hele forførende magt, stiger alle de milde og blufærdige hellige jomfruer op for mig, først og fremmest Raphaëls *Madonna med stillidsen*, *Madonna med stolen* og endnu flere, primitivernes madonnaer, åndeagtige og mystiske med uskyldige træk og blegt hår, og de materielle maleres madonnaer, der strutter af sundhed.

Når man ser sig om, ikke alene i denne enestående by, men i hele landet omkring den, i hele Toscana, hvor renæssancens mænd med rund hånd har strøet mesterværker, spørger man forundret sig selv, hvorledes den begejstrede og frugtbare, skønhedsdrukne og ødselt skabende sjæl måtte være beskaffen, der boede i disse slægter, som levede i svimmel kunst-delirium. Selv i kirkerne i de små byer, hvor man søger hen for at opdage noget, der falder udenfor de almindelige rejsendes vej, kan man pludselig på en af væggene bag i koret træffe på malerier af uskatterlig værdi, malede af disse store, beskedne mestre, som ikke solgte deres billeder i det endnu ukendte Amerika, men

som uden håb om at tjene sig formuer vandrede gennem livet som flittige og fromme arbejdere i kunstens tjeneste.

Og denne race, der ikke kendte til nogen kunstnerisk svaghed, har intet efterladt sig, som ikke var skønt. Det samme genskin af uforgængelig skønhed, som åbenbaredes under malernes pensel eller billedhuggernes mejsel, voksede frem i stenenes linjer på bygningernes facade. Kirkerne og deres kapeller er fulde af billedhuggerarbejder af Lucca della Robbia, Donatello og Michel Angelo; deres bronzedøre er af Bonannus eller Giovanni Bologna.

Når man kommer fra Piazza della Signoria, lige overfor Loggia dei Lanzi, får man på en gang under den samme søjlehal øje på *Sabinerindernes Rov* og *Herkules, der overvinder kentauren Nessus* af Giovanni Bologna, *Perseus med Medusahovedet* af Benvenuto Cellini og *Judith og Holofernes* af Donatello. Dér fandtes også, indtil for kun nogle få år siden, Michel Angelos *David*.

Men jo mere man beruses, jo mere man erobres af fortryllelsen ved denne vandring gennem en skov af mesterværker, des mere føler man sig også overvældet af en underlig følelse af utilpashed, der snart blander sig med glæden over det, man ser. Denne misstemning stammer fra den forbavsende modsætning mellem de banale nutidsmennesker, der intet fatter af det, de ser, og de steder, de bor på. Man føler alt for vel, at de gamle, forsvundne slægters stolte, forfinede og skønhedstørstende sjæl, der dækkede denne jordbund med kunstværker, ikke længere findes i hovederne under de chokoladebrune, runde filthatte, ikke længere giver øjnene liv

og ophøjer eller begejstrer de plumpe ønsker, der næres af denne befolkning uden drømme.

På tilbagevejen til kysten, standsede jeg i Pisa for endnu en gang at se pladsen ved domkirken.

Hvem vil nogensinde kunne forklare den gennemtrængende vemodige stemning, som hviler over visse, næsten døde byer?

Pisa er en af dem. Næppe er man kommet ind i den, førend éns sjæl gribes af et underligt tungsind og man føler en afmægtig lyst både til at rejse bort og til at blive, en ubestemt vag lyst til at flygte og på samme tid til bestandig at blive ved at leve i den blide farveløshed, der er over luften, husene og gaderne, hvori der bor den roligste, den mest karakterløse og den tavseste befolkning, man kan forestille sig. Livet synes at være rundet bort fra byen, ligesom havet, der trak sig væk fra den, forvandlede den en gang så betydelige havn til en slette og lod en skov vokse op imellem den nye bred og den forladte by.

Med sine små, stille, gule bølger løber Arno igennem den mellem to høje mure, der bærer de to vigtigste promenader, som er kantede med huse, der også er gule, hoteller og enkelte, beskedne paladser.

Ganske alene på selve flodkajen, skarpt brydende dens bugtede linje, hæver det lille kapel, Santa Maria della Spina, som er bygget i fransk stil fra det trettende århundrede, sin gennembrudte relikvieskrins-profil op over vandet. Således som det ligger der ved flodbredden ser det ud, som om det var den hellige jomfrus vaskehus, hvor englene om natten søgte ned for at vaske alle madonnaernes forjaskede flitterstads.

Ad Via Santa-Maria kommer man hen til domkirkepladsen.

For de mennesker, der endnu kan røres af arkitekturens hemmelighedsfulde magt og skønhed, eksisterer der sikkert intet mere overraskende og betagende på hele jorden end denne mægtige, græsbevoksede plads, som er omringet af høje volde, og som omslutter så forskellige kunstværker som domkirken, Campo Santo'en og det skæve tårn.

Når man træder ud på denne øde og vilde mark, der er indelukket mellem gamle mure, og hvor der pludselig lige for éns øjne hæver sig disse fire, vældige marmorskabninger, der er så overraskende i tegning, farve og pragtfuld og harmonisk ynde, bliver man stående lamslået af forbavselse og svimmel af beundring foran det sjældneste og mest storslåede skue, som menneskelig kunst har skabt.

Men snart tiltrækker domkirken sig ved sin ubeskrivelige harmoni, sin uimodståelige kraft i linjernes forhold og sin facades pragt hele opmærksomheden.

Det er en basilika, bygget i toscansk stil fra det ellevte århundrede og helt igennem af hvidt marmor med sorte eller kulørte indlægninger. Lige overfor dette stykke fuldkommenhed af romansk-italiensk bygningskunst, føler man ikke den forbløffelse, der griber én overfor visse gotiske katedraler med deres dristige højde, deres tårnes elegance, hele den stenknipling, hvori de er indhyllet, og det kæmpemæssige misforhold imellem deres højde og deres grundflade.

Men man bliver overrasket og fængslet af proportionernes ulastelige harmoni, af den uudsigelige ynde, der ligger i linjerne, i formerne og i hele facaden, der forneden er dekoreret med piller, forbundne med buer, og foroven med fire gallerier med søjler, der for hver etage bliver mindre og mindre, at det

indtryk, som denne bygning frembringer, bliver stående hos én som indtrykket af et herligt digt.

Det nytter ikke at beskrive disse mesterværker, de må ses, de må ses under deres egen himmel, under den klassiske himmel med dens egne blå farver, hvide langsomt sejlende skyer, der ruller sig sammen i horisonten til sølvglinsende dynger og ser ud, som om de var kopieret af naturen efter de toscanske maleres billeder. For disse gamle kunstnere var realister, som helt var gennemtrængt af den italienske atmosfære, og de, der vil efterligne dem under den franske himmel, forfalsker blot deres kunst.

Bag ved domkirken står det skæve tårn, som evigt synes lige ved at falde og morer sig med at sætte den ligevægtssans, vi bærer i os, i forlegenhed. Lige overfor den runder sig foran indgangen til Campo Santo en høj, kegleformet kuppel.

Inde på denne kirkegård, hvis freskoer er bekendte som malerier af fremragende interesse, ligger et henrivende, langagtigt kloster af en sørgmodig og betagende ynde. Midt i klostergården skjuler to gamle lindetræer under deres løvkjortel en sådan mængde døde grene, at der ved hvert vindstød fremkommer en uhyggelig støj som af knogler, der rasler mod hinanden.

Dagene går. Sommeren nærmer sig sin slutning. Jeg vil besøge endnu et fjernt land, hvor andre mennesker har efterladt mindre kendte, men også evige minder. Og de er i sandhed de eneste, som har forstået at skænke deres fædreland en verdensudstilling, som man århundrede efter århundrede vil drage ud for at se.

Sicilien

Man er i Frankrig overbevist om, at Sicilien er et vildt og utilgængeligt land, som det er vanskeligt og tilmed farligt at rejse i. Fra tid til anden drister en rejsende, der har ord for at være en vovehals, sig til Palermo; han kommer dog velbeholden tilbage og erklærer, at det er en meget interessant by. Og det er det hele!

Men hvori ligger det, at Palermo og forresten hele Sicilien har så stor en interesse? Man ved det i grunden ikke rigtigt. I virkeligheden er det kun et modespørgsmål. Denne ø, Middelhavets perle, hører ikke under antallet af de egne, som det er skik og brug at gennemrejse, som det hører til god tone at kende, og som, således som Italien, udgør en del af en velopdragen mands opdragelse.

Af to grunde burde Sicilien drage de rejsende til sig: den ejer både naturskønhed og en mængde kunstneriske skønheder, der er lige så fremragende som ejendommelige. Man ved, hvor frugtbar og afvekslende denne jordbund, der er blevet kaldt Italiens forrådskammer, er. Det er ikke underligt, at alle folkeslag efter hinanden har oversvømmet og besiddet den så stærkt som deres begær har været efter at eje denne skønne ø, der som en smuk kvinde har været attrået og fået så mange mænd til at kæmpe sammen og dø for sig.

Fuldt så vel som Spanien er Sicilien orangernes land, den blomstrende jord, som luften om foråret svæver over som en duft. Hver aften tænder den højt oppe over havet sit kæmpemæssige fyr, Ætna, den største vulkan i hele Europa.

Men hvad der fremfor alt gør den til et sted, som er noget enestående, noget, man absolut bør se, er, at den fra først til sidst er et vidunderligt og herligt arkitektonisk museum.

I vore dage er bygningskunsten død; den er forsvundet fra dette århundrede, som dog endnu forstår sig på kunst, men som har mistet evnen til at skabe skønhed med sten, hemmeligheden ved linjernes fortryllelse og sansen for ynde i sine bygninger. Det ser ud, som om vi ikke længere forstod, ikke længere vidste, at det blotte forhold i en mur kan fylde sjælen med den samme hemmelige kunstglæde og øjet med det samme dybe skønhedsindtryk som et mesterværk af Rembrandt, Velasquez og Veronese.

Sicilien har haft den lykke tur efter tur at have været i frugtbare skabende folkeslags besiddelse. Dens besiddere kom snart fra nord og snart fra syd, men de dækkede alle dens jordbund med uendeligt forskellige mesterværker, hvori de mest modsatte indflydelser brydes på den mest uventede og bedårende måde. Derved er der født en særegen kunst, der er ukendt alle andre steder, en kunst, hvori den arabiske indflydelse dominerer midt imellem græske og endogså ægyptiske minder og hvor den strenge gotiske stil, normannerne bragte med sig, mildnes ved den forfinede byzantinske rigdom i udsmykningerne.

Det er en sjælden fryd i disse vidunderlige bygningsværker at prøve på at udlede det stempel, som hver kunst har sat; snart opdager man en lille ting, der stammer fra Ægypten, som for eksempel den spydslanke spidsbue, araberne bragte med sig, og relief-hvælvingerne eller rettere de hængende udskårne hvælvinger, som ligner drypstensformationerne i enkelte

havgrotter, og snart en ren byzantinsk udsmykning eller skønne, gotiske friser, der midt i disse lidt lave kirker, som også er opført af normanniske fyrster, leder tanken hen på de kolde landes høje katedraler.

Når man har set alle disse bygninger, der til trods for, at de hører ind under forskellige perioder og kunstopfattelser, alligevel har samme karakter, samme natur, kan man sige, at de hverken er gotiske, arabiske eller byzantinske, men sicilianske, man kan bekræfte, at der eksisterer en siciliansk kunst og en siciliansk stil, som altid er let kendelig og som ganske sikkert er den mest henrivende, den mest afvekslende, den rigest farvede og den mest fantasifulde af alle arkitekturens stilarter.

Og ydermere finder man på Sicilien midt i de skønneste, de mest uforlignelige landskaber de mest fuldstændige prøver på den græske oldtidskunst.

Den bekvemmeste overfart er overfarten fra Neapel til Palermo. Straks man stiger i land, bliver man overrasket over den bevægelse og den munterhed, der præger denne store by på 250.000 indbyggere. Den er fuld af butikker og støj, men den er mindre urolig end Neapel, skønt der er fuldt så meget liv.

Foran den første kærre, man får øje på, står man stille. Disse kærrer, som ikke er andet end små, firkantede kasser, der knejser over et par høje, gule hjul, er dekorerede med de mest besynderlige, naive malerier, som fremstiller familiebegivenheder eller historiske begivenheder, eventyr af alle slags, kampe og fyrste-sammenkomster, men især Napoleon den Førstes slag og korstogene. Nogle løjerlige, udskårne tværstænger af træ og jern holder dem fast på akslen, og også hjulenes eger er forsirede på forskellig måde. Dyret,

som trækker kærren, har en pompon på hovedet og én til midt på ryggen, og dens seletøj er lakeret og broget, hvert lille stykke læder er udstyret med et stykke rødt uld eller små bjælder. Disse malede vogne, der morsomme og forskellige kører igennem alle gaderne, fanger øje og sind som lige så mange rebus'er, man hele tiden søger at gætte.

Palermo er bygget efter en meget ejendommelig plan. Byen, der ligger midt i en mægtig omkreds af nøgne bjerge, som for det meste er gråblå, men på enkelte steder toner over i rødt, er ved to store, lige gader, der i midten skærer hinanden som et kors, delt i fire dele. Når man står på dette sted, ser man nede ved enden af de tre lange, huskantede gader bjergene, men for enden af den fjerde lyser havet som en blå, en skrigende blå plet, der synes så nær, som om byen lå nede i den.

Der var ét ønske, der straks på selve ankomstdagen ikke lod mig i ro. Jeg længtes efter at se Palatine-kapellet, som, efter hvad der var blevet sagt mig, skulle være det vidunderligste af alt vidunderligt.

Palatine-kapellet, som er det smukkeste kapel i hele verden, den mest overraskende, religiøse juvel, mennesketanker nogensinde har drømt og kunstnerhænder nogensinde bragt i udførelse, ligger inde i Palais Royals tunge bygning, en tidligere fæstning, der blev opført af normannerne.

Kapellet har ingen ydre facade. Man går lige ind i paladset og bliver straks slået at den elegance, der er over den indre gård, som omgives af søjler. En smuk trappe med vinkelrette omdrejninger danner et perspektiv af uventet virkning. Overfor indgangsportalen er i selve paladsets mur en anden port, som, når den pludselig åbnes ud imod en smalt afgrænset, dyb

horisont, og øjet gennem det bueformede hul fanges og uimodståeligt bæres ud over en mægtig slette, bevokset med orangetræer, over imod bjergets blå tinde, der ses langt, langt borte, synes at føre éns tanker ind i uendelige lande og drømme uden grænse.

Når man træder ind i kapellet, bliver man straks betaget som overfor noget overraskende, hvis magt man føler, inden man endnu har forstået, hvad det er. Den gennemtrængende, uimodståelige, rolige og rigt farvede skønhed, som slår én i møde fra denne lille kirke, der er det mest ubetingede mesterværk, fantasien kan udmale sig, tvinger én til ubevægelighed foran disse mure, som er dækket med uhyre mosaikindlægninger på gylden grund, der skinner i milde toner og oplyser hele bygningens indre med et dunkelt skær, som uvilkårligt leder tanken hen på de bibelske billeder af guddommelige landskaber, hvor man i en guldstrålende himmel ser alle de, hvis liv var blandet med gud-menneskets.

Hvad der først og fremmest skyldes det voldsomme indtryk, som disse sicilianske bygningsværker frembringer, er, at dekoreringens kunst for det første øjekast er endnu mere betagende end arkitekturen.

Linjernes og forholdenes harmoni er kun en ramme om farvernes harmoni.

Når man træder ind i vore gotiske katedraler, gribes man af en streng, næsten tungsindig stemning. Deres højde er imponerende, deres majestæt indgyder ærefrygt, men de er ikke umiddelbart forførende. Her derimod erobres man og bevæges af noget næsten sanseligt, som farverne føjer til formernes skønhed.

De mænd, der undfangede og skabte disse lysende og alligevel dunkle templer, havde ganske sikkert en helt anden opfattelse af den religiøse følelse end de tyske eller franske kirkers mestre. Deres særegne geni bekymrede sig frem for alt om at få dagslyset til at falde ind i de så vidunderligt udsmykkede kirkeskibe, at man ikke følte og ikke så det, men at det listede sig derind, kun lige strejfede murene og frembragte så hemmelighedsfulde og dårende virkninger, at det så ud, som om lyset udstrålede fra selve murene, fra de store, apostelbefolkede guldhimle.

Palatine-kapellet, der 1132 af kong Rogert den Anden blev opført i gotisk-normannisk stil, er en lille kirke med tre skibe. Den er kun tre og tredive meter lang og tretten meter bred, det er altså et legetøj, en miniatur af en kirke.

To rækker vidunderligt skønne marmorsøjler, som alle er forskellige af farve, ranker sig under kuplen, hvorfra en mægtig kristusfigur, omgivet af engle med udfoldede vinger, ser ned på én. Mosaikbilledet, der danner baggrunden af sidekapellet til venstre, er et betagende maleri. Det forestiller Johannes den Døber, der prædiker i ørkenen. Man skulle tro, at det var malet af en Puvis de Channes, kun er det stærkere i sine farver, mere mægtigt, mere enfoldigt, mindre villet, man føler, at det er malet af en inspireret kunstner på en tid, da troens voldsomhed havde grebet alle. Apostlen taler til en klynge mennesker. Bagved ham ligger ørkenen og helt i baggrunden nogle blålige bjerge, Orientens bjerge, som alle, der har rejst i Østen, kender, med deres bløde linjer, der taber sig i dis. Over apostlen, omkring ham og bagved ham er en guldhimmel, en sand mirakelhimmel, hvori Gud synes nærværende.

Når man går tilbage mod udgangsdøren, kan man ikke lade være med at standse under prædikestolen, en almindelig, firkantet prædikestol af rødt marmor, omgivet af en frise hvidt marmor, indlagt med mosaikstykker og båret af fire, fint forarbejdede søjler. Og man falder i beundring over, hvor meget smagen, en kunstners rene smag, kan udrette med få midler.

Hele den virkning, disse kirker frembringer, ligger i øvrigt i denne blanding og modsætning mellem marmoret og mosaikken. Det er deres karakteristiske præg. Hele det nederste parti af murene, der er helt hvide og kun prydet med små mønstre, ganske fine stenbroderier, fremhæver næsten voldsomt gennem deres beregnede enkelthed farverigdommen i de store billeder, som dækker de øverste flader.

Men selv i disse småbroderier, der som brogede kniplinger løber henad den nederste del af muren, opdager man de mest henrivende motiver, der ikke er større end fladen af en hånd, som for eksempel to påfugle, der krydser deres næb og bærer et kors.

I adskillige af Palermos andre kirker genfinder man den samme dekorationsmåde. Mosaikken i Martorana er måske endog endnu mere mærkelig i sin udførelse end den i Palatine-kapellet; men intetsteds, ikke i nogen anden bygning, træffer man den vidunderlige helhed, der gør dette guddommelige mesterværk til noget så ganske enestående.

Jeg går langsomt tilbage til mit hotel, "Hotel des Palmes", der ejer en af de skønneste haver i hele byen, en af den slags haver, fyldt med mærkelige, kæmpestore planter, som man kun ser i de varme lande.

En af hotellets gæster, der sidder på en bænk, fortæller mig på nogle få øjeblikke årets vigtigste hændelser; derpå går han tilbage til tidligere åringer og siger, midt i en sætning:

"Det var den gang, Wagner boede her."

Jeg bliver forbavset:

"Hvad for noget? Har han boet her i hotellet?"

"Ja, det har han. Det var oven i købet her, at han skrev de sidste toner af *Parsifal* og rettede korrekturen på den."

Og jeg får at vide, at den berømte, tyske mester har tilbragt en hel vinter i Palermo og at han først forlod byen nogle måneder inden sin død. Som over alt udviste han også her en utålelig karakter og hans vanvittige hovmod gav ham ord for at være det mest uomgængelige menneske, man kunne tænke sig.

Jeg fik lyst til at se det værelse, hvori det store musikgeni havde arbejdet, for det forekom mig, at han måtte have ladet noget af sig selv blive tilbage dér, og at jeg ville finde en eller anden genstand, som han havde sat pris på, hans yndlingsstol, bordet, han komponerede ved, et eller andet tegn på, at han havde levet dér, sporet efter en mani eller mærker af en vane.

Jeg så først ikke andet end et almindeligt, flot udstyret hotelværelse. Der blev fortalt mig, hvilke forandringer, han havde foretaget, og vist mig, lige midt i værelset, stedet, hvor han havde anbragt den store divan, han sammendyngede strålende, guldbroderede tæpper på.

Men jeg åbnede skabsdøren.

En herlig og voldsom duft strømmede ud som kærtegnet af en vind, der har blæst hen over en rosenmark.

Hotellets inspektør, som havde ført mig derop, sagde:

"Her gemte han sit linned, efter at han først havde overstænket det med rosenessens. Den lugt bliver aldrig til at få væk."

Jeg indåndede duften, der var blevet lukket inde i dette møbel som i et fængsel og glemt; og det forekom mig virkelig, som om jeg i denne blomsterånde, Wagner havde elsket, fandt noget af ham selv, som om lidt af hans længsler, lidt af hans sjæl lå skjult i dette ubetydelige minde om en af de hemmelige og kære vaner, der udgør det inderste af et menneskes liv.

Derpå gik jeg ud for at se lidt af byen.

Ingen i verden ligner en neapolitaner mindre end en sicilianer. Hos en neapolitaner, der hører til folket, finder man altid de tre fjerdedele af en Polichinel. Han gestikulerer, skriger op, bliver ivrig uden grund, udtrykker sig lige så meget ved sine bevægelser som ved sine ord, støtter alt, hvad han siger, ved sin mimik, viser sig altid elskværdig af interesse og imødekommende af klogskab og på selv den mest ubehagelige tiltale svarer han med krybende venlighed.

Men hos sicilianeren finder man allerede meget af araberen. Han har den samme alvor i sin fremtræden, skønt han ligesom italieneren er i besiddelse af en udpræget åndslivlighed. Hans medfødte selvfølelse, hans kærlighed til titler, og det stolte i hans ydre, ja, selv hans ansigtstræk, minder mere om en spanier end om en italiener.

Men hvad der uophørligt, lige fra det øjeblik man sætter foden på siciliansk grund, bibringer én indtrykket af at være i Orienten, er tonefaldet, næselyden hos alle gadesælgerne. Over alt hører man denne skarpe, arabiske stemmeklang, der synes at stige fra panden ned i struben, mens klangen længere

nordpå stiger fra brystet op i munden. Og den slæbende, enstonige, blide sang, der gennem en åbentstående dør kan lyde ud til den forbigående, er i rytme og klang den samme som den, der synges af den hvidklædte rytter, som viser de rejsende vej gennem ørkenen.

Kun i teatret bliver sicilianeren igen helt og holdent italiener, og det er højst kuriøst for en turist at overvære en operaforestilling i Rom, Neapel eller Palermo.

Alle publikums stemninger bryder ud i samme øjeblik, de fødes. Dette publikum er så nervøst, så begavet med et lige så skarpt som fintmærkende øre, og det elsker musik så vanvittigt, at hele salen bliver til et eneste sitrende dyr, der føler og ikke ræsonnerer. I løbet af fem minutter kan dette publikum med lige stor fanatisme tiljuble den samme kunstner sit bifald eller ubarmhjertigt pibe ham ud. Det stamper i gulvet af glæde eller vrede og hvis en falsk tone slipper ud af sangerens strube, hæver sig fra alle munde på samme tid et besynderligt, rasende, hvinende skrig. Når meningerne er delte, blander klap og hyssen sig mellem hinanden. Intet glider sporløst hen over den spændte, dirrende sal, der hvert øjeblik giver sine følelser til kende, og undertiden, betaget af en pludselig vrede, giver sig til at hyle som et menageri af vilde dyr.

For øjeblikket lever hele Sicilien i begejstring over *Carmen*, og fra morgen til aften bliver *Toreadorsangen* nynnet i alle gaderne.

Palermos gader har intet usædvanligt ved sig. De er brede og smukke i de rige kvarterer og ligner i de fattige bydele de samme snævre, bugtede og krogede gyder, der findes i alle Orientens byer.

Kvinderne, der er indhyllet i skrigende, kulørte, røde, blå eller gule pjalter, står sladrende foran husdørene og betragter de forbigående med deres sorte øjne, der glimrer under en skov af sort hår.

Sommetider kan man foran kontoret for det officielle lotteri, som til stadighed holdes gående lige som en slags gudstjeneste og indbringer staten mange penge, blive vidne til et lille pudsigt og typisk optrin.

Lige overfor lotteriet er i en niche, der er hængt på muren, anbragt en madonna-statue, foran hvilken den evigt brændende lampe glimrer. En mand kommer ud fra kontoret med sin lotteriseddel. Han standser foran madonnaen, lader et pengestykke glide ned i den lille, sorte mund, som bøssen, der står foran statuen, åbner op imod ham, og gør derefter korsets tegn med sedlen, som han således, støttet med en almisse, har anbefalet til den hellige jomfru.

Hist og her står man stille foran de butiksvinduer, hvori der udstilles prospekter af Sicilien, og blikket falder på et besynderligt fotografi, som gengiver en underjordisk hal, der er fuld af døde, af løjerligt påklædte, grinende skeletter. Nedenunder læser man: "Kapucinermunkenes kirkegård".

Hvad er det for noget? Hvis man spørger en af Palermos indbyggere, så svarer han med et udtryk af modbydelighed:

"Det skal De endelig ikke gå ned og se på. Det er et hæsligt, uhyggeligt og barbarisk sted, der heldigvis snart vil forsvinde. I det sidste år er der forresten heller ikke blevet nogen begravet der."

Det er vanskeligt at opnå mere detaljerede og præcise oplysninger, så stor er sicilianernes rædsel for disse mærkelige

katakomber.

Endelig lykkedes det mig dog at få nogenlunde besked. Den jord, kapucinerklostret er bygget på, er i besiddelse af visse egenskaber, der i så høj grad fremskynder ligenes forrådnelse, at der efter et års forløb kun er knoglerne og en sort, indtørret, fastklæbet hud, hvorpå skægget undertiden bliver siddende, tilbage.

Kisten bliver derfor lukket inde i små sidekamre, som hver kan rumme fra otte til ti døde, og, når der er gået et år, bliver den hentet frem, lukket op og mumien taget ud, en skrækkelig, skægget, sammenskrumpet mumie, der ser ud, som om den hylede og pintes af rædselsfulde smerter. Den bliver derpå hængt op i et af hovedgallerierne, hvor familien fra tid til anden indfinder sig for at besøge den.

De mennesker, der ønsker, at deres legeme skal bevares gennem denne ejendommelige hentørring, forlanger det inden deres død, og bliver, hvis familien påtager sig at udrede en årlig afgift, for evig tid sat ind i rækkerne under de mørke hvælvinger, aldeles som en anden museumsgenstand. Hører slægtningene op med at betale, bliver den døde simpelthen nedgravet på sædvanlig vis.

Jeg fik straks lyst til at bese denne mærkelige samling afdøde.

En gammel kapucinermunk i brun kutte tager imod mig ved indgangen til det lille, beskedent udseende kloster og viser mig vejen uden at gøre noget overflødigt spørgsmål, for der kan ikke være tvivl om, hvad det er, som de fremmede, der besøger dette sted, ønsker at se.

Vi kommer gennem et meget tarveligt kapel og stiger langsomt ned ad en bred stentrappe. Og pludselig får jeg lige

foran os øje på et vældigt, bredt og højt galleri, hvis vægge er dækket af et helt folk af skeletter, som er påklædt på den mest løjerlige og groteske måde. Nogle er ligefrem hængt op, side om side, andre er lagt på de fem stenafsatser, som etagevis hæver sig fra gulvet og op til loftet. En linje af døde, hvis uhyggelige hoveder synes at tale, står i en tæt række oprejst på gulvet. Nogle af dem er halvt opædt af vederstyggelige svampe, der forvansker knoglerne og kæberne endnu mere, andre har beholdt deres hår og atter andre den ene side af overskægget eller en tot kindskæg.

De øverste stirrer med deres tomme øjenhuler ned på dem, der står neden under. Nogle synes at vride sig i en gyselig latter og andre at krympe sig sammen i smerte, men alle gør de indtryk af at være et bytte for en vanvittig, overmenneskelig rædsel.

Og de har klæder på, disse døde, disse stakkels, hæslige og latterlige døde! Det er familien, som har trukket dem ud af deres kister og anbragt dem her i denne skrækindjagende forsamling, og som har klædt dem på. De er næsten alle sammen i en slags sorte kutter, hvis hætte sommetider er trukket op over hovedet. Men der er andre, som har villet klæde deres døde rigere på, og det usle skelet, der med sin broderede, græske hue på hovedet og indsvøbt i en velhavende partikulier-slåbrok ligger på ryggen på fliserne, ser ud, som om det sov en rædselsvækkende, komisk søvn.

Et skilt som det, blinde tiggere bruger, er hængt om halsen på dem og bærer deres navn og deres dødsdag. Disse datoer får det til at løbe én koldt ned ad ryggen. Man læser 1880-1881-1882.

Det er altså et menneske, det var et menneske for otte år siden? Det levede, lo, talte, spiste, drak og var fuldt af håb og glæde. Og nu ser det således ud!

Foran denne dobbelte linje af ubeskrivelige væsener er ophobet kasser og kister, luksuskister af sort træ med kobberbeslag og små glasruder, så at man kan se ind i dem. De ser nærmest ud som kufferter, købt på en eller anden smagløs bazar af de, der skal til at drage ud på den store rejse, som det tidligere plejede at hedde.

Men andre gallerier åbner sig til højre og venstre og forlænger i det uendelige denne uhyre, underjordiske kirkegård.

Dér findes kvinderne, som er endnu mere burleske end mændene, fordi de koket er pyntet. Ansigterne stirrer én i møde, indrammede i kapper af bånd og kniplinger, der er snehvide omkring de sorte træk, som ved jordens besynderlige indvirkning er afgnavede og forrådnede. Hænderne, som ligner afhuggede trærødder, stikker ud af den nye kjoles ærmer, og strømperne, der omslutter benenes knogler, ser ud, som om de var tomme. Undertiden har den døde kun sko på, store, store sko, alt for store til de stakkels, indtørrede fødder.

Nu kommer de unge piger, de gyselige unge piger, i deres hvide smykke og med en metalkrans, uskyldighedens symbol, på hovedet. De ser ud, som om de var gamle, ældgamle, så indfaldne og rynkede er deres ansigter. Og de er seksten, atten, tyve år! Uh, ha, hvor det er uhyggeligt!

Jeg bliver vist ind i et galleri, der er fuldt af små glaskister – det er børnene. De endnu bløde knogler har ikke haft modstandsevne, og man ved ikke rigtigt, hvad det er, man ser,

til den grad er de forvansket, hensmuldret og hæslige, de ulykkelige, små væsener. Men tårerne stiger én op i øjnene, for mødrene har iklædt dem de små dragter, som de bar de sidste dage, de levede. Og nu kommer de her for at gense deres børn på den måde!

Ofte er der ved siden af liget hængt et fotografi, der viser barnet, således som det var, da det levede, og intet er mere gribende, mere rædselsvækkende end denne modsætning og den sammenligning, der uvilkårlig påtrænger sig.

Vi går igennem et mørkere og lavere galleri, der synes at være forbeholdt de fattige. I en mørk krog hænger en snes stykker sammen lige under en åbentstående luge, hvorigennem luften blæser ind i store, pludselige pust. De er iført et slags sort lærred, der er surret sammen om fødderne og halsen, og de hænger oven på hinanden. Man får indtrykket af, at de ryster af kulde, at de vil flygte fra det skrækkelige sted, at de råber om hjælp! Man skulle tro, at det var et druknet skibsmandskab, som, indsvøbt i det brune, tjærede tøj, matroserne bærer, når det er uvejr, endnu piskes igennem af stormen og stadig gennemrystes af den rædsel, der greb dem i det yderste øjeblik, da havet tog dem.

Nu er vi i præsternes kvarter. Et stort æresgalleri. Ved første øjekast synes de at være endnu frygteligere at se på end de andre, således som de står, iførte alle deres hellige, sorte, røde eller violette embedsdragter. Men når man nærmere betragter dem, én efter én, gribes man af en uimodståelig nervøs trang til at briste i latter, så bizarre og uhyggeligt komiske tager de sig ud. Nogle ser ud, som om de messede, andre, som om de bad. Deres hoveder er blevet løftet i vejret og deres hænder foldet.

Den hue, præsterne bærer under gudstjenesten, knejser på deres indskrumpede hoved, men den er blevet for stor og er snart gledet lystigt ned på det ene øre og snart faldet helt ned på næsen. Det er dødens maskerade, gjort endnu mere burlesk ved præstedragternes guldstrålende rigdom.

Fra tid til anden, bliver der sagt mig, løsner et hoved sig og triller ned på jorden. Det er musene, som har gnavet senerne over. Tusinder af mus lever nede blandt disse menneskelige ådsler.

Munken peger på en mand, der døde 1882. Nogle måneder forinden sin død var han rask og fornøjet kommet herned sammen med en ven for at udsøge sig en plads.

"Der vil jeg stå," sagde han og lo.

Nu kommer vennen alene igen og bliver i timevis stående for at betragte det ubevægelige skelet, der er opstillet på det udpegede sted.

På enkelte festdage står kapucinernes katakomber åbne for det store publikum. En fuld mand faldt en gang i søvn derinde og vågnede først midt om natten. Han kaldte og hylede, ude af sig selv af rædsel, og han løb rundt i alle retninger for at finde et sted, hvor han kunne slippe ud. Men ingen hørte ham. Først om morgenen blev han fundet; han havde da klamret sig så fast til jernstængerne i indgangsportens gitter, at det først efter lange anstrengelser lykkedes at få ham løs.

Han var blevet vanvittig.

Fra den dag hænger der en vældig stor klokke lige indenfor porten.

Oven på dette uhyggelige besøg følte jeg trang til at se blomster, og jeg lod mig køre hen til Villa Tasca, hvis haver, der

ligger midt i en orangeskov, er fulde af vidunderlige tropiske planter.

På hjemvejen til Palermo fik jeg på venstre hånd øje på en lille by, som er bygget omtrent midt op ad et bjerg, på hvis top der ligger en ruin. Byen er Monreale og ruinen er Castellaccio, efter sigende det sidste tilflugtssted, hvor de sicilianske røvere kunne skjule sig.

Den store mester i digtekunsten, Théodore de Banville, har skrevet en afhandling om franske versemål, som enhver, der er af den formening, at han kan rime to ord sammen, burde kunne udenad. Et af kapitlerne i denne fortrinlige bog er betitlet: *Om digteriske friheder*. Man vender bladet og læser:

"Der er ingen."

Akkurat på samme måde spørger man stedse, når man kommer til Sicilien, snart nysgerrigt og snart ængsteligt:

"Hvor er røverne?"

og alle svarer os:

"Der er ingen."

Det er rigtigt nok. I de sidste fem-seks år har der ikke længere eksisteret sicilianske røvere. Takket være enkelte store ejendomsbesiddere, hvis interesser de tjente, og som derfor, til trods for, at røverne sommetider også afkrævede dem betydelige løsesummer, i det skjulte holdt deres hånd over dem, kunne banderne opretholde livet i Siciliens bjerge, lige indtil general Palavicini, som endnu er kommandant i Palermo, ankom til øen. Denne officer drev dem ud af alle deres smuthuller og behandlede dem med en sådan hårdhed, at de sidste forsvandt i løbet af ganske kort tid.

Det er sandt nok, at man ofte hører om angreb med væbnet hånd, og at der ofte begås snigmord på øen, men det er ganske almindelige forbrydelser, der skyldes enkelte banditter og ikke som tidligere organiserede bander.

Når alt kommer til alt, er det lige så sikkert at rejse i Sicilien som i England, Frankrig, Tyskland og Italien, og de, der længes efter eventyr à la Fra Diavolo, må søge efter dem på andre steder.

I virkeligheden er et menneske i vore dage i sikkerhed over alt, undtagen i de store byer. Hvis man talte, hvor mange rejsende, der bliver standset og udplyndret af banditter i vilde egne, og hvor mange, der bliver myrdet af ørkenens omflakkende stammer, og derpå sammenlignede resultatet med antallet af de ulykker, som i løbet af en måned finder sted i London, Paris og New York, skulle man snart få at se, hvor uskyldige de egne, der har ord for at være så farlige, i virkeligheden er.

Morale: Hvis De har lyst til at se knivstik og arrestationer, så tag til Paris eller London, men rejs ikke til Sicilien. Dér kan man trygt, dag og nat, uden eskorte og uden våben, strejfe om på landevejene; man træffer kun på mennesker, der er fulde af velvilje overfor den fremmede. Herfra må dog gøres en undtagelse med visse post- og telegrafembedsmænd.

Halvvejs opad et af de bjerge, der omgiver Palermo, ligger altså den lille by, Monreale, der er berømt for sine gamle bygninger. Det var i omegnen af denne højtliggende stad, at øens sidste røverbande huserede. Man har endnu fra den tid beholdt skildvagterne, som står på post langs hele vejen, der

fører derop. Er det for at berolige eller forskrække de rejsende? Jeg ved det ikke.

Disse soldater, der er posteret ved enhver drejning af vejen, får én til at tænke på Krigsministeriets berømte skildvagt hjemme i Frankrig. I ti år blev der hver eneste dag, uden at nogen vidste, hvad det skulle gøre godt for, i gangen, der fører op til ministerens privatkontor, anbragt en skildvagt, som fik den udtrykkelige ordre at holde alle og enhver borte fra væggen.

Så hændte det imidlertid, at en ny minister, som var særlig nysgerrig, fulgte efter halvtreds andre, der uden at ytre nogen forbavselse dagligt var gået forbi skildvagten, og denne nye minister spurgte om grunden til denne mærkelige påpassenhed.

Ingen kunne sige ham den, hverken kabinetschefen eller de kontorchefer, der i et halvt århundrede havde siddet fast på deres stole. Men ét af budene, som var i besiddelse af en god hukommelse eller måske var i færd med at skrive sine memoirer, kom i tanker om, at en soldat i sin tid var blevet opstillet på dette sted, fordi væggen var blevet malet og den daværende ministers frue, der ikke anede noget om det, havde fået en plet på sin kjole. Malingen var tørret; men skildvagten var blevet der.

På samme måde er røverne forsvundet, men skildvagterne blevet tilbage på vejen op til Monreale.

Jeg fulgte vejen, der snor sig op ad bjerget, og nåede endelig op til byen, en meget original, meget broget og meget snavset by. Gaderne, der for det meste består af trapper, gør indtryk af at være brolagt med spidse stene. Mændene har på spansk manér et rødt tørklæde svøbt om hovedet.

Af bygninger er der først domkirken, som er over hundrede meter lang og i form af et latinsk kors med tre kor og tre skibe, der er skilt ved atten søjler af orientalsk granit, som støtter sig til et grundstykke af hvidt marmor og hviler på en sokkel af gråt marmor. Portalen, der er beundringsværdig skøn, indrammer nogle prægtige bronzedøre, som er lavede af *Bonannus, civis Pisanus*.

I det indre af denne bygning findes det mest fuldstændige, det rigeste og mest betagende, man kan se i retning af mosaikdekoration på gylden bund.

Disse mosaikbilleder, de største på hele Sicilien, dækker aldeles væggene på en overflade af *seks tusinde, fire hundrede meter*. Prøv på at forestille Dem disse vældige og pragtfulde udsmykninger, der fylder kirken med det gamle testamentes, Messias' og apostlenes historie. Mod guldhimlen, der rundt omkring skibene åbner en fantastisk horisont, ses, langt over naturlig størrelse, profeterne, der forkynder Herrens komme, den menneskefødte Kristus og alle de, der levede omkring ham.

I baggrunden af det store kor dominerer en vældig Jesus-figur, der ligner François den Første, hele kirken, som den synes at fylde og knuse, så overvældende og mægtigt virker dette forunderlige billede.

Det er beklageligt, at loftet, som er blevet ødelagt ved en ildebrand, er blevet restaureret på en så klodset måde. Den skrigende forgyldning og de alt for spraglede farver virker i høj grad ubehageligt på øjet.

Lige ved siden af katedralen ligger benediktinernes gamle kloster.

Alle, der holder af klostre, burde aflægge et besøg i dette, som ville få dem til at glemme alle dem, de tidligere havde set.

Hvorledes kan man lade være med at elske klostrene, disse rolige, aflukkede og friske steder, som synes at være skabt for at undfange tanker, der dybe og klare strømmer over læberne, mens man med langsomme skridt vandrer omkring i de lange, vemodige buegange?

Gives der vel et sted, hvor drømme lettere fødes end i disse stengange med deres slanke søjlerækker, der omslutter en lille have, som hviler øjet uden at lede det vild, drage det til sig og adsprede det?

Men vore franske klostre ejer som oftest en lidt for overdreven strenghed, selv de smukkeste, som for eksempel Saint-Wandrille-klostret i Normandiet, er lidt for munkeagtigt triste. De snører hjertet sammen og kaster skygger over sjælen.

Monreales vidunderlige kloster dårer derimod éns sind med en sådan ynde, at man helst ville blive der med det samme. Det er meget stort og fuldstændig firkantet, men af en egen sart og elegant skønhed. Hvem der ikke har været dér, kan ikke gøre sig nogen forestilling om den harmoni, som kan skabes i en række søjler. De fuldendte forhold, den næsten utrolige slankhed, der er i alle disse lette søjler, som fortsættes i lange rækker to og to, side om side, og alle forskellige, nogle iklædt mosaik, andre helt glatte, nogle dækket med et uforligneligt, fint udført skulpturarbejde og atter andre prydet med en enkelt stentegning, der snor sig op ad dem som en slyngplante, forbavser blikket, henrykker det, fortryller det, og fylder det med den inderlige kunstnerglæde, som med det ubetinget skønne gennem øjnene drager ind i sjælen.

Ligesom alle disse fine søjlepar, således er også kapitælerne forskellige. Og, hvad der er meget sjældent, man må på samme tid falde i beundring både over den vidunderlige helhedsvirkning, der her er frembragt, og over fuldkommenheden i enkelthederne.

Man kan ikke betragte dette mesterværk af yndefuld skønhed uden at komme til at tænke på den strofe, hvori Victor Hugo taler om den græske kunstner, der forstod at lægge "noget skønt som glansen af et menneskes smil over Propylæernes rids."

Denne guddomsskønne spadseregang er indfattet i høje, meget gamle mure, der hvælver sig i spidsbuer. Det er alt, hvad der er tilbage af klostret.

Sicilien er søjlernes sande, eneste fædreland. Alle Palermos gamle huse og paladser har inde i gårdene beundringsværdige kolonnader, som alle andre steder end på denne ø, der er så rig på fortidens bygningskunst, ville være berømte.

Det lille kloster, der hører til kirken San Giovanni degli Eremiti, en af de ældste normanniske, men orientalsk prægede kirker, står, selv om det ikke virker så betagende som klostret i Monreale, alligevel langt over alt, hvad jeg kender i samme retning.

Når man kommer ud fra klostret, går man lige over i en have, hvorfra man har en herlig udsigt over dalen med de blomstrende orangetræer. Op fra denne blændende skov stiger som et vedvarende, duftende åndepust, der beruser sjælen og forvirrer sanserne. Den ubestemmelige, sværmeriske længsel, der altid lurer på bunden af enhver menneskesjæl, synes på nippet til at stilles. Denne blomsterånde, som pludselig svøber sig om én og blander sin sarte, duftfyldte stemning ind i

tankernes kunstglæde, bibringer én i nogle sekunder et legemligt og åndeligt velvære, der næsten er lykke.

Jeg hæver blikket op mod det høje bjerg, der skuer ned på byen, og får helt oppe på toppen øje på ruinen, som jeg havde set den foregående dag. En ven, der ledsager mig, spørger sig for og får at vide, at det gamle slot ganske rigtig var de sicilianske røveres sidste tilflugtssted. Selv nu finder næsten aldrig nogen på at klavre op til den hensmuldrende fæstning, hvis navn er Castellaccio. Stien, som fører derop, kendes ikke en gang længere, for den går over en tinde, som kun er lidet tilgængelig. Vi får lyst til at komme derop. En af Palermos indbyggere, der på sin øs vegne føler sig forpligtet til at være elskværdig imod os, sætter sig i hovedet, at vi skal have en fører, og da han ikke kan finde nogen, der forekommer ham at være kendt nok med vejen, henvender han sig, uden at vi ved noget om det, til selve politichefen.

Snart efter er vi sammen med en betjent, hvis livsstilling vi er uvidende om, i færd med at bestige bjerget.

Men da det kommer til stykket, er heller ikke betjenten ganske sikker i sin sag, men skaffer sig undervejs en kammerat, der slutter sig til os, en ny fører, som skal vejlede den første. Derpå spørger de alle de bønder, vi møder, og alle de kvinder, der vandrer forbi os med et æsel, som de driver foran sig, til råds. Endelig træffer vi en præst, som erklærer, at vi bare skal gå lige ud.

Vi klavrer troligt opad, fulgt af vore førere. Stien bliver næsten ufarbar. Store klippestykker, som vi må klatre eller svinge os over, spærrer vejen. Det tager en forfærdelig tid. Den brændende sol sender sine glødende stråler lige ned over os.

Langt om længe når vi op til toppen midt imellem et pragtfuldt og forbløffende virvar af uhyre sten, der grå, bare, runde eller spidse skyder op fra bjergbunden, og som en underlig hær af klippefjender, der fortsættes vidt om til alle sider omkring murene, omringer det ville, forfaldne slot.

Udsigten her oppe fra denne bjergtop er noget af det mest betagende, man kan forestille sig. Helt omkring bjerget med dets mange fremspringende klippestykker, huler sig dybe dale, der indesluttes af andre bjerge og bagved, ind imod det indre af øen, fortsættes i et uendeligt perspektiv af kegler og tinder. Lige overfor os ligger havet og nedenfor vore fødder Palermo. Byen er helt omgivet af en orangeskov, og denne skov ser med sit mørke løv ud som en sort plet ved foden af de grå og røde bjerge, der synes brændte, svedne og forgyldte af solen, så nøgne og farvede er de.

Den ene af vore førere er forsvundet. Den anden følger med os ind i ruinerne. De er af en egen vild skønhed og meget omfangsrige. Man ser straks, at de aldrig bliver besøgt. Jorden runger over alt hult under éns fødder, og hist og her støder man på en nedgang til de underjordiske gange. Føreren kigger nysgerrigt derned og fortæller os, at for nogle år tilbage var hele slottet fuldt af røvere. Det var deres bedste og mest frygtede tilflugtssted.

Da vi har set nok og igen vil begynde på nedstigningen, dukker den første fører atter frem; men vi afslår at benytte ham og opdager uden vanskelighed en anden sti, der er så bekvem, at selv en dame kunne følge den.

Sicilianerne synes at have fundet en særlig fornøjelse i at forskrække de fremmede ved at forstørre og mangfoldiggøre de

historier, der går om røverne. Dette er grunden til, at man endnu i vore dage betænker sig på at sætte foden på denne ø, der er lige så rolig og fredelig som Schweiz.

Et af de sidste eventyr, der kan føres på disse ondsindede, omstrejfende banders konto, lyder som følger. Jeg indestår for, at det er i fuld overensstemmelse med sandheden:

En meget fremragende entomolog i Palermo, hr. Ragusa, havde opdaget et hidtil ukendt, vingedækket insekt, som i lang tid var blevet forvekslet med et andet, der havde fået navnet *Polyphylla olivieri*. En tysk lærd, hr. Kraatz, som var kommet til erkendelse af, at dette sidste hørte ind under en art for sig, skrev til en af sine sicilianske venner, hr. di Stephani, som igen henvendte sig til hr. Giuseppe Miraglia, for at bede ham fange nogle af disse insekter. Men de var forsvundet fra kysten. Netop på samme tid meddelte hr. Lombardo Martorana fra Trapani, at han for nylig havde fanget over halvtreds *Polyphylla*'er.

Hr. Stephani skyndte sig at underrette Miraglia om det ved følgende brev:

> "Kære Joseph!
> *Polyphylla olivieri* har fået nys om dine morderiske planer og er skyndsomst slået ind på en anden vej for at søge tilflugt på kysten ved Trapani, hvor min ven, Lombardo, allerede har fanget et halvt hundrede stykker."

Her er det, at historien begynder at blive tragisk-komisk i al sin fantastiske usandsynlighed.

Jeg må her indskyde, at en røver, der ligeledes hed Lombardo, på dette tidspunkt huserede i omegnen af Trapani.

Miraglia kastede sin vens brev i papirkurven. Tjeneren tømte indholdet af kurven ud på gaden, hvorpå skraldemanden samlede det op og kørte det ud på lossepladsen. En bonde, der så det pæne blå, så godt som slet ikke krøllede stykke papir, tog det ledet af instinktmæssig nærighed op og puttede det i lommen.

Flere måneder gled hen, og en dag, da bonden var kaldt op på rådhuset, kom han, uden at han mærkede det, til at rive papiret op af lommen. En gendarm greb det og bragte det til dommeren, der straks slog ned på ordene: *Morderiske planer, slået ind på en anden vej, søge tilflugt, fanget, Lombardo*. Bonden blev anholdt og underkastet et større forhør, men han tilstod intet. Han blev puttet i fængsel og en streng undersøgelse sat i gang. Øvrigheden offentliggjorde indholdet af det mistænkelige brev, men da de kloge hoveder havde læst *Petronilla Olivieri* i stedet for Polyphylla, faldt det aldeles ikke entomologerne ind, at det i fjerneste måde kunne vedrøre dem.

Endelig lykkedes det at tyde underskriften og Stephani blev kaldt op til dommeren, der dog ikke ville tage hans forklaring for gode varer. Først da Miraglia ligeledes blev indstævnet og aflagde sit vidnesbyrd, opklaredes mysteriet.

Bonden var den gang blevet holdt tre måneder i fængsel.

En af de sidste sicilianske røvere var altså i virkeligheden en slags oldenborre, der blandt videnskabsmænd er kendt under navnet: "*Polyphylla olivieri*".

Nej, der eksisterer såmænd intet, der er mindre farligt end at gennemstrejfe det frygtede Sicilien, hvad enten det er til vogns, til hest eller selv til fods. Alle de bedste udflugter kan i øvrigt

næsten helt og holdent foretages pr. vogn. Den allerførste bør være til templet ved Segeste.

Grækenland er blevet besunget af så mange digtere, at enhver af os har dannet sig et billede af det; vi synes alle, at vi kender lidt til det, og hver af os ser det i sine drømme, således som vi tænker os, det må være, og således som vi længes imod det.

Denne drøm er for mig blevet virkeliggjort på Sicilien. Sicilien har vist mig Grækenland. Når jeg i tanken søger at udmale mig denne klassiske jordbund, ser jeg straks for mig de store bjerge, hvis linjer er skønne og bløde og hvis tinder bærer templer, de strenge og måske lidt tunge, men vidunderligt majestætiske templer, som man træffer over alt på Sicilien.

Alverden har set Pæstum og beundret de tre pragtfulde ruiner, der ligger midt på den store, nøgne slette, som på den ene side langt ude fortsættes af havet og på de andre indrammes af en mægtig rundkreds af blålige bjerge. Men selv om Neptuns tempel er bedre bevaret og renere i stilen – det siges der i hvert fald – end Siciliens templer, så ligger til gengæld disse sidste midt i så herlige og skønne landskaber, at intet i verden kan sammenlignes med det indtryk, de gør på éns sind.

Når man kører ud fra Palermo, kommer man først igennem den tidligere omtalte, vældige skov, som ligger helt rundt om byen. Derefter følger banelinjen i nogen tid strandbredden nedenfor de røde bjerge og klipper og drejer så ind mod det indre af øen. Ved stationen Alcamo-Calatafimi skal man stå af.

Derpå går man igennem en egn, der som et hav hæver og sænker sig i vage, vældige, ubevægelige bølger. Der er ingen

skov, og kun få træer, men vinhaver og kornmarker. Vejen skråner opad mellem to uafbrudte rækker blomstrende aloer. Det er, som om de havde lystret en parole, der havde fået hele denne uhyre og ejendommelige, af digterne så ofte besungne, søjleslanke linje til at skyde op imod himlen på samme år og næsten samme dag.

Når man har gået henved et par timer, får man pludselig øje på to høje bjerge, som er forbundet ved en svag skråning, der som en nedbøjet halvmåne går fra top til top. På midten af denne ligger et tempel, en af de skønneste og mægtigste bygninger som dette guddomsbenådede folkeslag rejste til ære for sine guder med de menneskelige lidenskaber.

Man er nødt til at gøre en lang omvej for at komme omkring det ene af bjergene, førend man atter ser templet, denne gang lige forfra. Det ser nu ud, som om det støttede sig til bjerget, skønt det i virkeligheden ved en dyb kløft er skilt fra det; men bjerget hæver sig bagved det og op over det, dækker for det, beskytter det, våger over det, kærtegner det. Vidunderlig skønt aftegner det sig med sine seks og tredive doriske søjler mod det uhyre, grønne draperi, som tjener til baggrund for den vældige bygning, der i ophøjet ensomhed knejser midt i denne herlige og uendelige egn.

Når man ser ud over dette enkle og storslåede landskab, føler man, at der her kun kunne bygges et græsk tempel, og at det ikke kunne bygges andre steder end netop her. Bygningskunstens mestre, der har lært menneskeheden, hvad kunst er, åbenbarer over alt her på Sicilien med hvilken dyb og forfinet klogskab, de forstod at forberede helhedsindtrykket og tage hele sceneriet med i betragtning. Jeg skal straks tale om

templerne ved Girgenti. Templet ved Segeste synes at være anbragt ved foden af dette bjerg af en genial mand, som med ét blik har grebet det eneste punkt, hvor det burde rejses. Det alene giver hele det vidtudstrakte landskab liv; det gør det levende og guddomsskønt.

På toppen af det bjerg, man var tvunget til at gå uden om for at komme hen til templet, findes ruinerne af et teater.

Når man er i et land, som har tilhørt eller er blevet beboet af grækere, behøver man blot at lede efter deres teatre for samtidig at finde de smukkeste udsigtspunkter. Hvis de anbragte deres templer på de steder, hvor de kunne gøre mest virkning, hvor de bedst kunne smykke horisonten, så opførte de til gengæld deres teatre på de steder, hvor blikket mest kunne betages af udsigten.

Teatret ved Segeste ligger oppe på en bjergtop, som danner midtpunktet i et amfiteater af tinder, der i omkreds er i det mindste hundrede og halvtreds à to hundrede kilometer stort. Længere borte, bagved de første, ses andre tinder, og i en bred udskæring lige foran én dukker havet frem, blåt mellem de grønne bjerge.

Dagen efter, at man har besøgt Segeste, kan man tage til Selinonte, en uhyre dynge af omstyrtede søjler, der et sted ligger i række, side om side som faldne soldater, og et andet er sunket sammen i vildt virvar.

Disse kæmpemæssige tempelruiner, de største i hele Europa, fylder ikke blot et mægtigt stykke fladt land, men breder sig op ad bakken ved enden af det. De følger strandbredden, en lang, bleg sandbred, hvorpå nogle fiskerbåde er trukket op, uden at man kan opdage et sted, hvor der kan bo fiskere. Disse

uformelige stenhobe har i øvrigt kun interesse for arkæologer og poetiske sjæle, der lader sig røre ved ethvert spor af fortiden.

Til gengæld frembyder Girgenti, det gamle Agrigenti, der ligesom Selinonte ligger på sydkysten af Sicilien, det mest imponerende tempelskue, der findes i hele verden.

På kammen af en lang, stenet, ganske bar, gloende rød kyst uden et græsstrå og uden et træ hæver sig, beherskende strandbredden, havet og havnen, tre pragtfulde templer, der, set nede fra, aftegner deres store stensilhouetter mod de varme landes dybe, blå himmel.

De ser ud, som om de svævede i luften midt i dette prægtige, men trøstesløse landskab. Alt er dødt, goldt og gult omkring dem, foran dem og bagved dem. Solen har svedet og brændt jorden bort. Det vil sige, er det nu også solen og ikke den dybe ild, som stadig brænder i årene på denne vulkanrige ø? For over alt omkring Girgenti er der fuldt op af svovlminer. Alt er her svovl, jorden, stenene, sandet, alt.

Templerne, disse evige boliger for guder, der er døde ligesom deres brødre, menneskene, står på deres vilde høje i omtrent en halv kilometers afstand fra hinanden.

Det første er Juno-templet, der, efter hvad der siges, skal have indeholdt det berømte Juno-billede af Zeuxis, som havde brugt fem af Acragas skønneste kvinder til model.

Så kommer Enigheds-templet, en af de oldtidsbygninger, der er blevet bedst bevaret, fordi den i middelalderen tjente til kirke.

Længere borte ligger levningerne af Herkules-templet.

Og endelig, til allersidst, Jupiters tempel, som Polybius sang lovsange over og som Diodorus beskrev. Det er opført i det 5.

århundrede og har otte og tredive halvsøjler, der hver er seks og en halv meter i omkreds. En mand kan stå oprejst i hver rille.

Man sætter sig på kanten af vejen, der løber langs foden af denne overraskende bakkekam, og bliver siddende for at drømme foran disse guddommelige minder om verdens største kunstnerfolk. Man har en følelse af, at man har hele Olympen foran sig, Homers, Ovids og Virgils Olymp, Olympen, som de bedårende kødelige guder, der var skabt som vi og delte vore lidenskaber, der personificerede alle vort hjertes rørelser, alle vor sjæls drømme og alle vore sansers instinkter, havde kåret til deres opholdssted.

Det er hele oldtiden, der her åbenbarer sig mod den antikke himmel. Man bliver grebet af en underlig, mægtig betagelse og man føler uvilkårligt trang til at knæle foran disse ophøjede ruiner, som vore mestres mestre har ladet blive tilbage efter sig.

Frem for alle andre lande har man lov til at kalde Sicilien guddommelig, for ikke alene træffer man dér som nævnt Junos, Jupiters, Mercurs og Herkules' templer, men dér findes også nogle af verdens skønneste kristne kirker. Og det minde, man bevarer om katedralerne i Cefalu og Monreale og Palatine-kapellet, dette enestående vidunder, er endnu mere betagende og levende end mindet om de græske mesterværker.

Ved enden af det højdedrag, på hvis kam Girgentis templer er bygget, begynder et mærkeligt og overraskende stykke land, der synes at være Satans sande rige; for hvis Djævlen, således som man i fordums tider troede, bor i en uhyre underjordisk verden med floder af smeltet svovl, hvori han lader de fordømte brændes, så må det ganske sikkert være på Sicilien, at han har indrettet sine hemmelighedsfulde rædslers bolig.

Næsten alt det svovl, der findes i verden, kommer fra Sicilien. Der er i *tusindvis* af svovlminer på denne ildens ø.

Nogle kilometer fra byen støder man først på et underligt bjerg, som hedder Maccaluba, og som består af ler og kalksten; det er helt dækket af små kegler på en to-tre fods højde. De ser ud som bylder og man får indtrykket af at stå overfor en sygdom i naturen, for fra alle keglerne flyder som et hæsligt udflod noget hedt dynd; undertiden udspyer de stene, der med stor kraft slynges højt op i vejret, og de brummer på en besynderlig måde, idet de med mellemrum udsender gasuddunstninger. De er grimme, snavsede og uindbydende, disse små bastardvulkaner, der ligner bylder, som der er gået hul på.

Derpå aflægger vi et besøg i svovlminerne. Vi trænger ind i bjerget og står midt i et vildt, trøstesløst landskab, et usselt sted, der synes at være forhadt og forbandet af naturen. Grå og gule, stenede, uhyggelige dale, der bærer guddommens kainsmærke, åbner sig foran os, storslåede i deres fattige ensomhed.

Endelig får man hist og her øje på nogle meget uskønne, lave bygninger. Det er minerne. Efter hvad der siges, skal der alene i denne kant af landet være over tusinde.

Når man kommer indenfor mineområdet, lægger man først og fremmest mærke til en underlig, grålig, rygende høj. Det er en veritabel svovlkilde, som er frembragt ved menneskehænder. Det sker på følgende måde:

Svovlet, der drages ud af minerne, er sortagtigt, blandet med jord, kalksten osv., og danner en slags hård sten, der let springer itu. Så snart disse sten kommer ud fra minegangene,

bygges de sammen til en stor høj, hvorefter der tændes ild i midten. En langsom, vedholdende, dybtgående ildebrand æder sig derpå uger igennem ind i den kunstige højs centrum og frigør svovlet, der smelter, som om det var vand, og løber ned til siderne gennem en lille kanal.

Det produkt, som på denne måde er opnået, bliver viderebehandlet i store ovne, hvor det koges og gennemgår en afsluttende renselsesproces.

Minen, hvori uddragningen af svovlet finder sted, ligner alle andre miner. Ad en smal trappe med vældige, ulige store trin kommer man ned i brønde, som er hulet ud i selve svovlet. De forskellige etager står ved hjælp af store huller, som giver luft ned på bunden af minen, i forbindelse med hinanden. Alligevel er man, så snart man kommer et stykke ned, lige ved at kvæles af svovldunsten, som næsten tager vejret fra én, og af den voldsomme hede, der får hjertet til at banke og sveden til at briste ud af alle porer.

Af og til møder man en klynge børn, som belæsset med tunge kurve klavrer op ad den vanskelige trappe. De puster og stønner, de små stakler, og går helt sammenbøjede under vægten. De er kun ti år, tolv år, og på én dag gør de den forfærdelige tur op og ned femten gange for en latterlig lille betaling. De er små, magre og gule med store, blanke øjne og fine ansigter med smalle læber, som blotter deres tænder, der skinner ligesom deres blik.

Denne oprørende udnytten af børnene er noget af det mest pinefulde, man kan forestille sig.

Men på en af øens andre kyster, eller rettere nogle timers sejlads fra kysten, findes et så forunderligt naturfænomen, at

man, når man har set det, glemmer de forgiftede miner, hvori børnene dræbes. Jeg taler om *Volcano*, den fantastiske svovlblomst, der udfolder sig midt ude i havet.

Ved midnatstid sejler man ud fra Messina i en snavset dampbåd, hvor der selv til passagererne på første klasse ikke en gang findes en bænk på dækket.

Ikke en vind rører sig; bådens prusten er den eneste lyd, man hører i den stille, sovende luft over vandet.

Fra Siciliens og Calabriens bredder kommer en så mægtig duft af orangeblomster, at hele strædet er parfumeret som en kvindes boudoir. Snart forsvinder byen, vi sejler imellem Scylla og Charybdis, bjergene bliver lavere og lavere bagved os og oppe over dem ses Etnas fladtrykte, snedækte tinde, der i fuldmånens skær lyser som sølv.

Så halvsover man lidt, vugget af skruens ensformige støj, for atter at slå øjnene op, da det første morgenskær begynder at bryde frem.

Dér, langt forude, ligger de lipariske øer; den første til venstre og den sidste til højre sender en tyk, hvid røg op imod himlen. Det er Volcano og Stromboli. Mellem disse to vulkaner skimtes Lipari, Filicuri, Alicuri og nogle meget lave småøer.

Det varer ikke længe, inden damperen har nået den lille ø og lægger til ved byen Lipari.

Nogle hvide huse ved foden af en høj, grøn skrænt, det er det hele. Der er intet hotel, ikke en gang et værtshus, for det falder aldrig nogen fremmed ind at gå i land på øen.

Den er frugtbar og bedårende, helt omgivet af herlige klipper med de underligste former og af en stærk rød, men dog ikke skrigende farve. Der findes varmekilder, som tidligere var

meget besøgt, men biskop Todaso lod de bade-etablissementer, der var blevet opført, rive ned for at unddrage øen den skadelige indflydelse, som den stærke tilstrømning af fremmede førte med sig.

Lipari afsluttes mod nord af et løjerligt, hvidt bjerg, som man på afstand og under et koldere himmelstrøg ville antage for at være et sneklædt bjerg. Det er fra dette bjerg, man får al den pimpsten, som bruges i hele verden.

Jeg lejer et fartøj for at komme hen til Volcano.

Fire mand ror båden, der glider langs med den frodige, vinbeplantede kyst. Det røde genskin fra klipperne tager sig ejendommeligt ud i det blå hav. Nu er vi i det lille stræde, som adskiller de to øer. Den kegleformede ø dukker op af bølgerne som den øverste tinde af en sunket vulkan.

Volcano er en lille vild ø, hvis højeste punkt når op til omtrent fire hundrede meter og hvis overflade er henved tyve kvadratmil. For at komme i land, må man først sejle uden om en anden lille ø, Volcanello, som pludselig henimod år 200 før Kristi fødsel skød op af havet, og som ved en smal landtange, der, når det stormer, helt overskylles af bølgerne, er forbundet med sin ældre broder.

Vi drejer ind i en flad bugt lige overfor krateret, der ryger. Ved foden af det ligger et hus, der bebos af en englænder, som for øjeblikket lader til at sove, ellers kunne jeg ikke få lov til at bestige krateret, som denne herre udnytter. Men han sover og jeg går igennem en stor køkkenhave og nogle vinmarker, der alt sammen er englænderens ejendom, og derpå igennem en hel skov af blomstrende gyvel. Den ligner et vældigt bredt skærf, der er slynget om keglen, hvis top også er gul, skrigende gul i

det blændende solskin. Og jeg begynder at vandre til vejrs ad en smal sti, som snor sig gennem asken og lavaen, ud og ind, frem og tilbage, stejl, glat og hård. Hist og her ser man, ligesom man i Schweiz ser bjergstrømme bruse ned fra tinderne, ubevægelige kaskader af svovl, der vælder frem af en revne.

Det er som eventyr-bække, stivnet lys, udflydt solskin.

Endelig når jeg op til toppen, en bred kant omkring det store krater. Jordbunden skælver under mig og lige for mig, fra et hul af størrelse som et mandshoved, står vældige flammer og damp lige i vejret, mens den flydende svovl, som forgyldes af ilden, til alle sider flyder ud over hullets rande og danner en hurtigt stivnet gul sø omkring denne fantastiske kilde.

Længere borte udspyer også andre revner hvide dampe, der stiger tungt op imod den blå himmel.

Forsigtigt vover jeg mig hen over den varme aske og lava helt hen til kanten af det store krater. Intet kan virke mere overraskende på et menneskeligt øje.

Nede på bunden af dette uhyre kar, der kaldes "La Fossa" og er 500 meter bredt og omtrent 200 meter dybt, findes en halv snes kæmpemæssige revner og mægtige runde huller, som med øredøvende syden udslynger ild, røg og svovl. Man kan stige ned ad afgrundens vægge og komme helt tæt hen til vulkanens rasende munde.

Alt er gult omkring mig, under mig og over mig, hvinende gult, hidsende gult: bunden under mine fødder, de høje bjergvægge og selv himlen over mig. Den gule sol øser ned i dette brølende svælg sine glødende stråler, der i heden fra denne svovlovn svider som brandsår. Og man ser den gule, flydende væske koge, man ser underlige krystaller blomstre

frem og sære, blændende syrer skumme ved kanten af de røde båls læber.

Englænderen, der sover nede ved foden af bjerget, indsamler, udnytter og sælger disse syrer, disse strømme, alt det, som krateret udspyer, for det lader til, at det har stor værdi.

Jeg klavrer langsomt op igen, forpustet, stønnende og halvkvalt af vulkanens dræbende ånde. Da jeg atter står oppe på keglens tinde, ser jeg de lipariske øer ligge sået som perler over bølgerne.

Lige overfor mig hæver sig Stromboli, mens det kæmpehøje Ætna bagved mig på afstand synes at våge over sine børn og børnebørn.

Fra båden får jeg på hjemvejen øje på en ø, der ligger skjult bag Lipari. Bådens fører kalder den "*Salena*". Det er på denne ø, at man høster malvasiervin.

Jeg fik lyst til på stedet selv at drikke en flaske af denne berømte vin. Den er som en saft af svovl. Det er en ægte vulkanvin, tæt, sukret, gylden og så svovlet, at eftersmagen bliver siddende i ganen lige til aften. Det er Djævlens vin.

Den samme snavsede damper, som har bragt mig herhen, sejler mig tilbage igen. Først lader jeg mit blik dvæle ved Stromboli, et højt, rundt bjerg, hvis hoved ryger og hvis fod går ned i havet. Det er ikke andet end en uhyre kegle, som rager op over vandet. På dens sider opdager man enkelte huse, der ser ud, som om de havde suget sig fast, ligesom skaldyr på en revle. Derpå lader jeg mine øjne vandre i retning af Sicilien, jeg er på vejen hen imod, og de formår ikke mere at løsrive sig fra Etna, som ruger over øen, knuser den med sin uhyre vægt og med sit snedækkede hoved rager højt op over alle de andre bjerge.

De ser ud som dværge, disse mægtige bjerge, ved siden af vulkanen, der selv gør indtryk af at være lav, så bred og mægtig er den. For rigtig at få blikket op for denne tunge kæmpes størrelse må man se den ude fra havet.

Til venstre ses Calabriens klippefulde kyst og lige foran åbner Messinastrædet sig som mundingen af en flod. Vi sejler derind og er snart efter i havnen.

Byen er ikke spor af interessant og samme dag tager jeg med toget videre til Catane. Jernbanen går langs en herlig kyst og bugter sig omkring indskæringer, som helt nede ved strandbredden er befolkede med små hvide landsbyer. Nu er vi ved Taormina.

Hvis et menneske, der kun kunne tilbringe en eneste dag på Sicilien, henvendte sig til mig, og spurgte: "Hvad skal jeg helst se?" – så ville jeg uden et øjebliks betænkning svare: "Taormina."

Det er kun et landskab, intet uden et landskab, men et landskab, hvori der findes alt, hvad der her på jorden synes skabt til at bedåre øjne, sind og fantasi.

Byen ligger op ad skrænten på et stort bjerg og ser ud, som om den var gledet ned fra toppen. Men man går kun lige igennem den, skønt den rummer enkelte smukke fortidslevninger, og fortsætter sin vej helt op til det græske teater for at se på solnedgangen.

Da jeg beskrev teatret ved Segeste, sagde jeg, at grækerne, som de uforlignelige dekoratører, de var, forstod at vælge det eneste sted, hvor der netop burde bygges et teater, et sted, der var skabt til at dåre sanserne med kunstnerisk glæde.

Taorminas teater ligger på et punkt, der er så vidunderligt, at der ikke i hele verden må kunne findes mage til det. Men beser

først scenen, den eneste velbevarede græske scene, der findes, stiger derpå op ad de sammensunkne og græsbevoksede afsatser, der i fordums tid kunne give plads for fem og tredive tusinde tilskuere, og ser ud.

Først ser man ruinen selv, vemodig, pragtfuld og forfalden, men med sine endnu stående helt hvide, henrivende marmorsøjler med deres skønne kapitæler; derpå ser man over murene langt nede under sig, så langt øjet kan række, havet og strandbredden, som fortsættes helt ud i horisonten, besået med uhyre klipper, kantet med gyldent sand og befolket med hvide landsbyer, og endelig til højre, oppe over det hele, beherskende det alt sammen og udfyldende halvdelen af himlen med sin tunge masse, det sneklædte, rygende Ætna.

Hvor findes de folkeslag, der i vore dage kunne skabe noget lignende? Hvor er de mænd, som for mængdens fornøjelses skyld mægtede at opføre bygninger som denne?

Nej, fortidens mestre havde en sjæl og et øje, som ikke lignede vor sjæl og vort øje, og i deres årer løb sammen med deres blod noget, som nu er forsvundet: kærlighed til og beundring for det skønne.

Men vi kører videre til Catane, hvorfra jeg agter at bestige vulkanen.

Fra tid til anden skimter man den mellem to bjerge med toppen indhyllet i en ubevægelig sky af de dampe, som slår i vejret fra krateret.

Over alt, hvor vi ser hen, er jordbunden brun, som om den var af bronze. Toget løber hen over en mark af lava.

Uhyret er dog endnu langt borte, 36 eller 40 kilometer måske. Nu forstår man først rigtigt, hvor vældigt, det er. Fra dets

mægtige, sorte gab har det nu og da udspyet en brændende lavastrøm, som er rundet ned over de jævne eller stejle skråninger og på sin vej har begravet landsbyer og som en flod opslugt mennesker, indtil den endte ude i havet, som den jog til side foran sig. Disse langsomme, dejtykke strømme, der stadig bliver mørkere og hårdere, har dannet bjerge og kløfter og bredt sig ud til alle sider om den vældige vulkan som et fantastisk, sort, puklet, revnet, forvredent stykke land, der er tegnet af udbruddenes tilfældigheder og den varme lavas luner.

Til tider kan Ætna være rolig århundreder igennem, hvor den nøjes med at sende kraterets tykke røgsøjler op imod himlen. Så bliver de gamle lavastrømme under regnen og solens indflydelse forvandlede til pulver, til en slags aske, noget sort, sandet jord, hvori der vokser oliven-, orange-, citron- og granatæbletræer, vinstokke og korn.

Intet er mere grønt, smukkere og mere bedårende end Aci-Reale, midt i en orange- eller olivenskov. Hist og her mellem træerne kan man så pludselig få øje på en bred, sort strøm, der har modstået tidens indvirkning og beholdt de former, den antog under kogningen – fantastiske konturer, eventyrlige, sammenslyngede dyreskikkelser og forvredne lemmer.

Nu er vi i Catane, en stor og køn by, der helt og holdent er bygget ovenpå lavaen. Fra vinduerne i Grand-Hotel ser vi lige over på Ætnas tinde.

Førend vi begynder opstigningen, vil jeg opridse nogle linjer af vulkanens historie.

I oldtiden troede man, at den var Vulkans værksted. Pindar beskriver udbruddet c. 476 f. K. , men Homer nævner den ikke som en vulkan. Og dog havde den allerede inden den historiske

periode tvunget sicilianerne på flugt for sig. Man ved besked med omtrent firsindstyve udbrud.

De voldsomste fandt sted i årene 396, 126 og 122 før Kristi fødsel, 1169, 1329, 1537 og især i 1669, hvor udbruddet var så vældigt, at det jog over 27.000 mennesker ud af deres boliger og lod mange omkomme.

Det var den gang, at to nye bjerge, Rossi-bjergene, pludselig skød op af jorden.

Ca. 1693 kom der et nyt udbrud, der var ledsaget af et så heftigt jordskælv, at omtrent fyrre byer blev ødelagte og under deres ruiner begravede henved 100.000 mennesker. I 1755 forårsagede igen et udbrud forfærdelige ulykker. Udbruddene i 1792, 1843, 1852, 1865, 1874, 1879 og 1882 var ligeledes stærke og morderiske.

Snart slynges lavaen ud af selve det store krater og snart åbner der sig ned ad bjergets sider dybe revner på 50 à 60 meters bredde, hvorfra strømmene vælter ud og flyder ned over sletten.

Den 26. maj 1879 begyndte lavaen først at slynges ud igennem krateret fra 1874, men strømmede snart ud fra en ny kegle på 178 meters højde, der under lavaens pres voksede op til en højde på omtrent 2.450 meter. Strømmen flød med lynets fart nedover, gik tværs over vejen fra Linguaglossa til Rondazzo og standsede først lige ved floden Alcantara. Denne strøms overflade dækker et stykke land på 22.860 hektarer og det skønt udbruddet kun varede en halv snes dage.

I hele denne tid udslyngede hovedkrateret kun tætte dampe, grus og aske.

Takket være den store elskværdighed, som hr. Ragusa, der er medlem af Alpeklubben og vært i Grand Hotel, viste os, lykkedes det os med forholdsvis lethed at foretage den lidt trættende, men på ingen måde farlige bestigning af vulkanen.

Vi kørte først på vogn gennem marker og haver, der dækkede den pulveriserede lava, til Nicolosi. Af og til kom vi over uhyre størknede lavastrømme, der går midt over vejen. Jorden er over alt ganske sort.

Efter tre timers langsom, jævnt opadstigende kørsel når vi til den sidste landsby ved Ætnas fod, Nicolosi, der allerede ligger 700 meter over havfladen og i en afstand af 14 kilometer fra Catane.

Dér står vi af vognen for at forsyne os med førere, mulæsler, tæpper, strømper, handsker og uldtøj, hvorefter vi drager videre.

Klokken er fire om eftermiddagen. De orientalske landes glødende sol sender sine stråler lige ned over dette mærkelige land, opheder det, svider det.

Dyrene vandrer med langsomme, overvældede skridt afsted i støvet, der rejser sig som en sky omkring dem. Det sidste i rækken, der er belæsset med pakker og proviant, standser hvert øjeblik og ser helt trøstesløs ud over at være nødt til endnu en gang at foretage den unyttige og besværlige rejse.

Omkring os vokser nu vin, vinstokke, som er plantet i lavaen, nogle ældre, andre ganske unge. Så kommer der en eng, en lavaeng, en eng af guld, helt bedækket med blomstrende gyvel. Derefter rider vi over den uhyre lavastrøm fra 1882 og bliver helt forfærdede over denne mægtige sorte, størknede flod, som en gang kogende og boblende er kommet deroppe fra, oppe fra

toppen, der ryger langt, langt borte i omtrent tyve kilometers afstand fra os. Denne flod er strømmet gennem dale, omkring tinder og ud over sletten, og nu ligger den her lige foran os, pludselig standset i sit løb, fordi dens ildkilde er udtørret.

Det går stadig op ad; Rossi-bjergene ligger til venstre for os og efterhånden som vi kommer højere, opdager vi bestandig utallige nye bjerge, som af føreren betegnes "Ætnas sønner", og som er skudt i vejret omkring uhyret, der således bærer et helt halsbånd af vulkaner. Der er omtrent 350 af disse skumle børn af den gamle stammoder og mange af dem er næsten lige så høje som Vesuv.

Vi kommer nu igennem en tynd skov, der er vokset frem af lavaen, og pludselig begynder det at blæse op. Til at begynde med er det kun bratte og heftige vindstød, som følges af nogle øjeblikkes fuldstændige ro, men de bliver snart til en næsten uafbrudt hvirvelstorm, der rejser støvet og jager det afsted i tætte skyer.

Vi gør holdt bagved en lavamur for at vente på, at uvejret skal stilne af, og der bliver vi lige til aften. Omsider bliver vi nødt til at drage videre, skønt stormen stadig vedvarer.

Og lidt efter lidt begynder vi at lide under kulden, den gennemtrængende kulde, som gemmer sig mellem bjergene, og som stivner blodet og lammer alle éns lemmer.

Man har en fornemmelse af, at den skjuler sig, at den ligger i baghold i vinden; den svider i øjnene og stikker i huden. Indhyllede i vore tæpper, lige så hvide som arabere, med handsker på hænderne og hovedet svøbt ind i tørklæder fortsætter vi vor vej, idet vi lader vore muldyr, der snublende

stavrer i række bagefter hinanden, om at finde frem ad den knortede og mørke sti.

Endelig når vi Casa del Bosco, en slags hytte, hvori der bor fem eller seks brændehuggere. Føreren erklærer, at det i den orkan er umuligt at komme videre, og vi beder om gæstfrihed for natten. Mændene, som allerede var gået til ro, står op, får et bål til at flamme og overlader os to tynde madrasser, der ser ud, som om de ikke indeholdt andet end lopper. Hele hytten ryster og skælver under den voldsomme storm og vinden baner sig rasende vej ind gennem hullerne i taget.

Vi ser ikke solen hæve sig over bjergets tinde.

Efter nogle timers søvnløs hvile sætter vi os atter i bevægelse. Det er blevet ganske lyst og blæsten begynder at lægge sig.

Omkring os strækker sig et mørkt og dystert landskab, som er gennemkrydset af små dale, og som jævnt hæver sig op imod snegrænsen, der ligger i blændende glans ved foden af den sidste kegle, som er 300 meter høj.

Skønt solen stråler fra en helt blå himmel, generes vi dog af kulden, de store tinders forfærdelige kulde, der gør vore fingre følelsesløse og bider i huden. Vore muldyr traver, stadig i gåsegang, langsomt op ad den bugtede sti, som snor sig efter lavaens luner.

Nu er vi ved den første snemark. Vi undgår den ved at gøre en lille omvej. Men snart efter står vi ved den næste, som vi er tvunget til at ride over i lige linje. Dyrene tøver, famler for sig med forbenene og går så forsigtigt fremad. På én gang har jeg pludselig en fornemmelse af, at jorden opsluger mig. Mit mulæsels forben er gået igennem den øverste hårde skorpe og dyret er sunket i lige til bringen. Ude af sig selv sparker det for

at komme løs, når atter op på skorpen, men synker på ny igennem med alle fire ben, kommer endnu en gang op for bestandig at blive ved med at synke.

Det går de andre dyr på samme måde. Vi må springe af for at berolige dem, for at hjælpe dem og trække dem. Hvert øjeblik dykker de således lige til bugen ned i det hvide, kolde mos, hvor også vore fødder borer sig ned til knæene. Mellem disse sne-overgange, der udfylder dalene, ser vi atter lavaen dukke frem, store lavamarker, som ligner vældige stykker sort fløjl, der i solen skinner lige så meget som solen selv. Det er den øde region, den døde region, der ser ud, som om den var i sorg, helt hvid og helt sort, blændende, frygtindgydende, pragtfuld, uforglemmelig.

Efter fire timers anstrengende march kommer vi til Casa Inglese, et lille stenhus, der, helt omgivet af is og næsten begravet under sneen, ligger lige ved foden af den sidste kegle, som stejl og vældig, kronet med en røgsky, hæver sig bag ved det.

Her plejer de fleste turister at tilbringe natten på noget halm for den næste morgen at stige op til toppen og fra kraterets rand se solen stå op. Vi lod vore mulæsler blive der og begyndte at kravle op ad denne skrækkelige mur af hård, sammenbrændt aske, der giver efter under vore fødder. Der er intet, man kan klynge sig til, intet at holde fast ved og for hvert skridt, man kommer op, glider man tre tilbage. Man puster og stønner, idet man stikker sin jernbeslåede stok ned i den bløde jord og hvert øjeblik standser for at hvile sig.

Man er da nødt til at stikke stokken ind imellem sine ben for ikke at glide nedefter igen, for skråningen er så stejl, at man

ikke en gang kan sidde på den.

Det tager henved en time at komme disse tre hundrede meter til vejrs, allerede i nogen tid har svovldunsterne fået os til at hoste og snart til højre og snart til venstre har vi set store røgskyer slå op fra revner i askelaget og er kommet til at lægge hænderne på store sten, der var brændende hede.

Endelig når vi op på en smal platform. Foran os hæver sig langsomt, som et hvidt gardin, der skyder op fra jorden, en tæt røgsky. Med tørklæder om mund og næse for ikke at blive kvalt af svovldampen, går vi endnu et par skridt frem og står lige foran en vidunderlig, en skrækkelig afgrund, der omtrent måler fem kilometer i omkreds. Gennem den kvælende damp kan man næppe skimte den anden kant og det uhyre hul, der er 1.500 meter bredt, og hvis vægge går ganske stejlt ned mod ildens hemmelighedsfulde og forfærdelige bolig.

Dyret er roligt. Det sover nede på bunden, helt nede på bunden. Kun den tunge røg står i vejret fra den eventyrlige skorsten, som er 3.312 meter høj.

Omkring os er der endnu mere besynderligt. Hele Sicilien er skjult af tåger, der kun slører jorden, men standser ved kysten, således at vi er midt oppe i himlen, midt i et hav oppe over skyerne så højt, så højt, at Middelhavet, der til alle sider strækker sig så langt, øjet kan række, ser ud, som om også det var blå himmel. Vi står oppe på et fantastisk bjerg, der er skudt op over skyerne og opslugt af himlen, som strækker sig over vore hoveder, under vore fødder, over alt.

Men lidt efter lidt hæver tågerne, der ligger over øen, sig op omkring os og indeslutter snart hele den uhyre vulkan i en krans af skyer, et svælg af skyer. Nu er det os, der befinder os

nede på bunden af et helt hvidt krater, hvorfra vi kun lige skimter det blå firmament, højt, højt oppe over vore hoveder.

Andre dage skal dette skuespil være helt forskelligt, bliver der sagt os.

Vi afventer solens opgang. Bag ved Calabriens kyster dukker den frem og kaster deres skygger ud over havet lige over til foden af Ætna, hvis vældige, mørke silhuet dækker Sicilien med sin uhyre trekant, der trækker sig sammen og forsvinder, efterhånden som himmellegemet stiger højere op. Så ser man omkring sig et panorama, der er over fire hundrede kilometer i diameter og et tusinde, tre hundrede i omkreds. Mod nord ligger Italien og de lipariske øer, hvis to vulkaner synes at hilse deres stammefrænder, og mod syd Malta, der næsten ikke er synlig. Skibene i Siciliens havne ser ud som insekter på havet.

Alexandre Dumas den ældre har givet en meget vellykket og meget begejstret skildring af dette skue.

Lige så meget på ryggen som på benene kommer vi atter ned ad kraterets stejle kegle og kommer snart ind i det tykke skybælte, der omgiver bjergets tinde. Efter en times ridt gennem tågen, slipper vi endelig ud af den og ser nede for vore fødder den takkede og grønne ø, der med sine bugter, sine forbjerge og sine byer ligger midt i det blå hav, som omslutter den til alle sider.

Vi vender tilbage til Catane og næste dag tager vi til Siracusa.

En rejse på Sicilien bør ubetinget afsluttes i denne lille, ejendommelige og henrivende by. Den har været fuldt så berømt som de største stæder, dens tyranner har dér ført et herredømme, der er lige så berygtet som Neros. Den producerer en vin, som digterne har udødeliggjort; ved bredden

af den bugt, den behersker, er en ganske lille flod, Anapo, hvor papyrusplanten, tankens hemmelige bevarer, vokser og indenfor dens mure findes en af de skønneste Venus-statuer i hele verden.

Mange mennesker foretager lange pilgrimsrejser til en eller anden mirakelgørende billedstøtte – jeg bøjer mig i andægtig hyldest for Venus fra Siracusa!

I en turists fotografisamling havde jeg set et billede af denne ophøjede marmorkvinde og jeg blev forelsket i hende, ligesom man forelsker sig i en levende kvinde. Det var måske hende, der bestemte mig til at gøre hele rejsen. Jeg talte om hende og drømte om hende hvert øjeblik, endnu inden jeg havde set hende.

Men vi kom alt for sent til samme dag at kunne aflægge et besøg i museet, der er betroet til den lærde professor Francesco Saverio Cavalari, der som en moderne Empedocles steg ned i Ætnas krater for at drikke en kop kaffe.

I stedet for gennemstrejfer jeg byen, der er bygget ude på en lille ø og skilt fra det faste land ved tre volde, ind mellem hvilke der skyder sig tre arme af havet. Den er lille og indtagende, således som den ligger dér ved kanten af bugten med sine haver og sine promenader, der går helt ned til vandet.

Derefter tager vi hen til bruddene, uhyre udhulinger under åben himmel. De var oprindelig rigtige stenbrud, men blev senere brugt som fængsler, hvori de fangne athenienserе efter nederlaget ved Nicias blev holdt indesluttet i otte måneder, pinte af sult, tørst og af den skrækkelige hede i disse ovne, der er fulde af boblende dynd, hvori fangerne stredes med døden.

I et af dem, "Paradis-bruddet", ser man inderst i en grotte en løjerlig åbning, der kaldes for *Dionysios' øre*, fordi det, efter hvad der siges, var her, at han kom hen for at lytte til sine ofres klager. Også andre versioner er i omløb. Visse opfindsomme lærde påstår for eksempel, at denne grotte blev sat i forbindelse med teatret og under forestillingerne ved sine ejendommelige klangforhold benyttedes, hvor der skulle fremstilles et ekko, for den mindste støj får her en overraskende resonans.

Det mærkeligste af bruddene er dog Capuciner-bruddet, der er som en vældig, dyb have, der brydes af hvælvinger, buer og uhyre klipper og er indesluttet i hvide klinter.

Lidt længere borte kommer man ned i katakomberne, som har en udstrækning på to hundrede hektarer og hvori hr. Cavalari opdagede en af de skønneste kristne sarkofager, der kendes.

Så vender jeg tilbage til det beskedne hotel, hvorfra der er udsigt ud over havet. Hensunken i drømme bliver jeg længe stående foran det åbne vindue med blikket fæstet på et rødt øje og et grønt øje, der stirrer ind på mig fra et fartøj, som ligger for anker.

Så snart det bliver morgen, skynder vi os straks hen til det bedårende lille palads, der indeholder byens kunstværker og samlinger, og hvis døre, da vort besøg forud er anmeldt, straks åbner sig for os.

Ligesom jeg kom ind i museet, fik jeg ved enden af en sal øje på min Venus, lige så skøn, som jeg havde forestillet mig hende.

Hun har intet hoved og hendes ene arm mangler, men aldrig er nogen menneskelig skikkelse forekommet mig mere beundringsværdig og mere betagende.

Det er ikke en kvinde, set med poesiens øjne, den idealiserede kvinde, den guddommelige eller majestætiske kvinde, således som Venus fra Milo, det er kvinden, således som hun er, således som vi elsker hende, således som vi attrår hende, og således som vi ville ønske at kunne favne hende.

Hun er fyldig, hendes barm er svær, hendes hofte kraftig og benet en smule tungt, det er en kødelig Venus, som man, når man ser hende stående, drømmer liggende. Den arm, der er borte, dækkede hendes bryst og med den hånd, der er tilbage, løfter hun et draperi, hvormed hun med en tilbedelsesværdig skøn bevægelse dækker over sine hemmeligste ynder. Hele legemet er skabt, undfanget, bøjet for denne bevægelses skyld, alle linjerne samles der, hele tanken drages dér hen. Denne enkle og naturlige bevægelse, som på én gang er bly og ublufærdig, og som skjuler og viser, tilslører og åbenbarer, drager og gemmer bort, synes en definition af hele kvindens fremtræden her på jorden.

Og marmoret lever. Man får lyst til at føle på det i fuld overbevisning om, at det som et levende legeme vil give efter under éns hånd.

Lændepartiet er især overordentlig smukt og levende. Kvinderyggens bløde, bølgende linje, som går fra nakken og ned til hælene, og som i skuldrenes omrids, i lårenes aftagende runding og i læggens lette bue, der slanker sig ned mod anklen, viser alle overgangene i den menneskelige ynde, ruller sig her op i hele sin berusende dejlighed.

Et kunstværk er kun stort, når det på samme tid er et symbol og udtrykket for en virkelighed.

Venus fra Siracusa er en kvinde og på samme tid kødets symbol.

Foran Jocondes hoved føler man sig betaget af man ved ikke hvilken længsel mod en mystisk, slappende kærlighed. Der eksisterer også levende kvinder, hvis øjne på samme måde får os til at drømme om en uvirkelig, hemmelighedsfuld ømhed. Vi søger hos dem noget andet bagved det, som er, fordi de synes at indeholde og udtrykke lidt af det ugribelige ideal. Vi forfølger det, uden nogensinde at nå det, ind bag alle overraskelserne i den skønhed, som synes at rumme tanker, bag blikkets uendelighed, der ikke er andet end en nuance af regnbuehinden, bag smilets fortryllelse, som kun skyldes en krusning ved læberne og glansen fra tændernes emalje, og bag den ynde i bevægelserne, der er født af tilfældet og formernes harmoni.

Således er digterne i deres afmægtige griben efter stjernerne altid blevet pint af længslen efter den mystiske kærlighed. En poetisk sjæls naturlige begejstring, som yderligere stemmes op ved den kunstneriske ophidselse, driver disse udvalgte til at fatte en kærlighed, der svæver i skyerne og er vanvittig dyb, overspændt, aldrig mættet, sanselig uden at være legemlig, så sart, at et intet får den til at svinde bort, uvirkelig og overmenneskelig. Sådanne digtere er måske de eneste mænd, der aldrig har elsket en kvinde, en rigtig kvinde af kød og blod med hendes kvindelige egenskaber og fejl, hendes begrænsede, men bedårende kvinde-forstand, hendes nerver og hele hendes berusende og forvirrende kvindelighed.

Den skabning, der begejstrer deres drømme, er symbolet på et hemmelighedsfuldt, men overnaturligt væsen, det væsen,

som de, disse lllusionens fortolkere, besynger. Hun, den levende skabning, som de tilbeder, er noget lignende som en malet støtte, et gudebillede, foran hvilket folket knæler. Hvor er denne gud? Hvem er denne gud? På hvilket himmellegeme bor denne ukendte kvinde, som alle disse dårer, lige fra den første til den sidste, blindt har kastet sig i støvet for? Så snart de rører ved en hånd, der svarer på deres tryk, svæver deres sjæl ud i usynlige drømmerier, der er langt fra den legemlige virkelighed.

Den kvinde, de holder i deres arme, omskaber de, fuldkommengør de og forvansker de med deres digter-kunst. Det er ikke hendes læber, som de kysser, det er drømte læber. Det er ikke til bunden af et par sorte eller et par blå øjne, at deres begejstrede blik søger ned, det er ned til noget ukendt, noget uvirkeligt. Deres elskerinders øjne er for dem kun ruderne, hvorigennem de prøver på at se ind i den ideale kærligheds paradis.

Men selv om nogle kvinder evner at fremkalde denne sjældne illusion i vor sjæl, er der andre, som kun formår i vore årer at hidse den bydende attrå, hvorigennem vor race fortsættes.

Venus fra Siracusa er det fuldkomne udtryk for denne mægtige, sunde og enkle skønhed. Dette vidunderlige kvindelegeme i marmor fra Paros skal efter sigende være den Venus Callipygos, som Athenæus og Lampridius beskriver, og som af Heliogabal blev skænket siracusanerne.

Hun har intet hoved! Hvad har det at sige? Derved er symbolet kun blevet endnu mere fuldstændigt. Det er et kvindelegeme, der udtrykker hele kærtegnets håndgribelige poesi.

Schopenhauer har sagt, at naturen, for at sikre slægtens fortsættelse, gjorde forplantningen til en snare.

Denne marmorskikkelse, der lever i Siracusa, er netop denne menneskelige snare, som den antikke kunstner har gættet og grebet. Det er kvinden, der skjuler og viser livets dragende mysterium.

Er det en snare? Så meget værre! Hun kalder på éns mund, frister éns hånd og byder frem til kys hele sit vidunderlige legemes sitrende virkelighed, sit faste og hvide, runde, bløde og bedårende legeme.

Hun er guddommelig, ikke fordi hun udtrykker en tanke, men ene og alene, fordi hun er skøn.

Og mens jeg beundrer hende, kommer jeg til at tænke på bronzevædderen fra Siracusa, det smukkeste kunstværk i Palermos museum. Denne vædder synes at rumme hele verdens dyriskhed. Det mægtige dyr ligger ned, kroppen hviler på benene og hovedet er drejet til venstre. Og dette dyrehoved gør indtryk af at være hovedet på en gud, en prægtig, uren, dyrisk gud. Panden er bred og kruset, øjnene sidder langt fra hinanden, den puklede næse er lang, kraftig og nøgen og ejer et vidunderlig brutalt udtryk. Hornene, der er kastede tilbage, falder skråt af, ruller sig sammen og bøjer sig ind, så at de skarpe spidser sidder lige under de tynde øren, der selv ligner et par horn. Dyrets sløve, ængstende og hårde blik trænger helt ned i én. Man har en fornemmelse af, at man lugter dyr, når man kommer hen til denne bronzevædder.

Hvem er de to vidunderlige kunstnere, der således, i to så forskellige skikkelser, har formået at formulere skabningens enkle skønhed?

Det er de to eneste statuer, der ligesom levende væsener har efterladt hos mig en længsel efter atter at se dem.

Da jeg endelig har kunnet løsrive mig, kaster jeg endnu henne fra døren et sidste blik på dette marmorlegeme, ligesom man endnu en sidste gang ser på den elskede kvinde, inden man går sin vej. Derpå skynder jeg mig ombord i en båd for at opfylde min pligt som forfatter og hilse på papyrusplanten i Anapo.

Vi ror lige tværs over bugten og får på den flade, nøgne bred øje på mundingen af en meget lille flod, næsten en bæk, hvori båden glider ind.

Strømmen er stærk og hård at arbejde sig op imod. Snart bliver der roet og snart må vi ty til bådshagen for at stage os frem over vandet, der løber med rivende fart mellem to bredder, som er dækkede med små, gule og skinnende blomster, to gyldne bredder.

Nu kommer vi til siv, som vi bøjer ind under os, idet vi passerer forbi, og som rejser sig igen bag ved os; ved siden af vokser med foden nede i vandet stærk blå iris, hvorover der flagrer utallige guldsmede, der med deres glasagtige, perlemorsfarvede og skælvende vinger ligner store kolibrier. De to skråninger, hvorimellem vi er indesluttede, er fulde af kæmpestore tidsler og vældigt lange snerler, der snor sig både om planterne inde på bredden og sivene ude i bækken.

Under os, nede på bunden af vandet, er der en skov af langt, bølgende græs, der synes at svømme af sted med strømmen, som sætter det i uafbrudt bevægelse.

Vi stager os stadig frem mellem bredderne. Bækken snor sig ud og ind med de mest henrivende indkig i kokette,

blomstrende perspektiver. Endelig kommer en ø, der er fuld af nogle besynderlige buske, til syne. De spinkle, trekantede stængler, som er ni à tolv fod høje, bærer oppe på toppen runde duske af grønne tråde, der er lange, tynde og fine som hår. Det ser ud, som om det var menneskehoveder, der var blevet til blomster og kastet ud i kildens hellige vand af en af de hedenske guder, som i fordums tider boede her. Det er den antikke papyrusplante.

Bønderne kalder i øvrigt disse siv for "*parucca*".

Længere borte er der flere endnu, en hel skov. De skælver, hvisker, bøjer sig og blander deres lodne hoveder, stikker dem sammen og synes at tale om fjerne og ukendte ting.

Er det ikke ejendommeligt, at denne ærværdige busk, som har bragt de dødes tanker til os, som opbevarede menneskeånden, på sin spinkle sivkrop har en tæt, fyldig og flagrende manke ligesom digternes?

Ved solopgang er vi tilbage i Siracusa. På rheden ligger en postdamper, som lige er ankommet, og som endnu samme aften skal føre os på vej til Afrika.

Fra Algier til Tunis

På Algiers kajer, i araberbyernes gader, på Tells sletter, på Sahels bjerge og i Saharas sand, over alt ses de samme draperede skikkelser, der med den flagrende turban svøbt om hovedet, de strenge træk og det stive blik ser ud, som om de hørte til den samme, strenge, religiøse orden, disse mærkelige skikkelser, der går igen over halvdelen af jordkloden.

Deres gang er som præsters, deres bevægelser som forkyndende apostles og deres holdning som de mystikeres, der besjæles af foragt for verden.

Vi er i virkeligheden også imellem mænd, hos hvem de religiøse forestillinger behersker alt, udsletter alt, leder alle handlinger, knuger samvittigheden, støber hjerterne, styrer tanken og går i spidsen for alle interesser, enhver beskæftigelse, enhver livsytring.

Religionens indflydelse gennemtrænger deres gerninger og deres sjæl og skaber deres dyder og deres fejl. Det er igennem den, at de er gode, modige, medfølende og trofaste, for det er som om de intet er af dem selv, som om de ikke ejer en eneste egenskab, der ikke er inspireret og befalet dem af deres tro. Det, vi ser af arabernes instinktive og oprindelige natur, er først, om man så tør sige, omskabt af hans tro, af Koranen, af Muhameds lære. Aldrig er nogen anden religion til den grad gået sine tilhængere i blodet.

Lad os altså gå hen for at se dem bede i deres moské, i den hvide moské, som vi ser der langt nede ved enden af Algiers kaj.

I den forreste gård sidder under en buegang med blå og røde søjler en del mænd på hug og passiarer dæmpet med østerlændernes alvorsfulde ro. Lige overfor indgangen, inde i et lille, firkantet rum, der ligner et kapel, holder kadien rettergang. Nogle klagere sidder og venter på bænke og en knælende araber er i færd med at udvikle sin sag, mens øvrighedspersonen, der er så tilhyllet, at han næsten forsvinder under sin klædnings folder og under turbanens tunge fylde og kun viser lidt af ansigtet, lytter til og stirrer med et roligt og hårdt blik stift på anklageren. En væg, der gennembrydes af et tilgitret vindue, adskiller rummet fra det ved siden af, hvor kvinderne, der som mindre ædle skabninger end manden ikke har ret til at stå ansigt til ansigt med kadien, venter på, at turen skal komme til dem, og de gennem gitteret, der leder tanken hen på de katolske kirkers skriftestole, kan få lov til at frembringe deres klager.

Solen, der som en ildstrøm gyder sig ud over de hvide mure i disse små bygninger, der ligner marabut-grave, og over gården, hvor en gammel araberkvinde strør døde fisk for en hær af tigerstribede katte, kastes inde i retsrummet tilbage fra de hvide burnus'er, de tørre, brune ben og de ubevægelige ansigter. Længere borte ligger skolen ved siden af en fontæne, hvor vandet risler under et træ. Alt findes her indenfor dette stille og fredelige indelukke, religionen, retfærdigheden og undervisningen.

Efter at have taget mine støvler af, træder jeg ind i moskeen og går frem over tæppet midt imellem lyse søjler, hvis regelmæssige linjer fylder det tavse, store og lave tempel med en hel skare af brede piller. For de er meget brede og er anbragt

således, at den troende, der knæler foran dem, har ansigtet rettet mod Mekka og intet kan se, så at intet kan adsprede ham og han helt kan synke hen i sin bøn.

Der er mange derinde. Nogle ligger bøjet i bøn, andre står op og fremmumler i de foreskrevne stillinger bønner af Koranen og atter andre, der har opfyldt deres religiøse pligter, sidder på gulvet langs med væggene og samtaler, for moskeen er ikke alene et bedested, den er også et hvilested, hvor de troende opholder sig, hvor de lever dage igennem.

Alt er enkelt, alt er nøgent, alt er hvidt, alt er stille og alt er fredeligt i disse troens tilflugtssteder, der er så forskellige fra vore udsmykkede kirker, som, når de er fulde, får liv gennem støjen fra gudstjenesten, de tilstedeværendes bevægelse, ceremoniernes pomp og den hellige sang, men som, når de er tomme, bliver så sørgelige, så smertelige, at de får hjertet til at sammensnøres og gør indtryk af at være et dødsværelse, et koldt stenværelse, hvori den korsfæstede evindeligt udkæmper sin dødskamp.

Bestandig kommer der flere arabere, fattige og rige, drageren nede fra havnen og den tidligere høvding i sin blændende burnus' silkebløde hvidhed. Alle er de barfodede og gør de samme bevægelser, for at bede til den samme gud med den samme begejstrede og enfoldige tro, der ikke kender til at stille sig ud og ikke til at lade sig adsprede.

De står først oprejste i en bønfaldende stilling med løftet ansigt og de åbne hænder i højde med skuldrene. Så falder armene ned langs kroppen og hovedet bøjes; de står foran verdens hersker og deres stilling betegner underkastelse. Derpå lægges hænderne sammen over maven, som om de var bundet.

De er fanger under Herrens vilje. Endelig bøjer de sig flere gange i træk meget hurtigt og lydløst helt ned til jorden. Derefter sætter de sig ned på hug med håndfladerne støttet mod lårene og bøjer sig så langt forover, at de berører gulvet med deres pande.

Denne bøn, som stadig er den samme, og som begynder med fremsigelsen af de første vers af Koranen, skal gentages fem gange om dagen af de troende, der, inden de er trådt ind i moskeen, har vasket deres fødder, deres hænder og deres ansigt.

Det eneste, der høres i den stumme moske, er en plasken af vandet, som risler i en anden indre gård, hvorfra lyset falder ind i moskeen. Skyggen af figentræet, der vokser over fontænen, hvor de troende besørger deres afvaskninger, kaster et grønt skær over de første måtter.

De arabiske kvinder har lov til at komme i moskeen ligesom mændene, men de indfinder sig næsten aldrig. Allah er alt for langt borte, alt for højt og alt for imponerende for dem. De ville aldrig vove at fortælle ham deres bekymringer, at betro ham deres sorger og bede ham om alle de små bagateller – støtte, trøst og hjælp imod børnene og imod manden – som deres kvindehjerte længes efter. De må have en mere ydmyg mellemmand mellem ham, der er så stor, og dem selv, der er så små.

Denne mellemmand, det er præsten, marabut'en. Har vi ikke i den katolske tro helgenerne og jomfru Maria som de frygtsommes naturlige fortalere hos Gud?

Det er på den hellige præsts grav i det lille kapel, hvori han hviler, at man kan finde den arabiske kvinde i bøn.

Lad os gå derhen.

Abd-er-Rahman-el-Tcalbi er den originaleste og mest interessante "zaouïa" i hele Algier. "Zaouïa" kaldes et lille kapel, som er bygget sammen med en kubba (en marabut-grav), og hvori der sommetider også findes en skole og en højere undervisningsanstalt for lærde muselmænd.

For at komme hen til zaouïa'en Abd-er-Rahman må man gå igennem hele araberbyen. Hele vejen fører op ad bakke gennem en fantastisk labyrint af sammenfiltrede, bugtede gyder mellem mauriske husmure uden vinduer. Foroven støder de næsten sammen og himlen tegner sig for én som en uregelmæssig, bizar, lunefuld arabesk. Sommetider forvandles gaden til en snoet, lukket gang, der er så stejl som en bjergsti og synes at føre lige op i den blå himmel, som man pludselig, når man går op ad et trin eller drejer omkring en mur, får øje på, højt, højt oppe, som en skinnende, lysende plet.

Ved foden af husene i disse smalle gyder sidder araberne sammenkrøbne og sover i deres pjalter. Andre har hobet sig sammen i de mauriske cafeer, hvor de stadig lige ubevægelige sidder på cirkelrunde bænke og drikker af små fajancekopper, som de holder mellem fingrene.

Af og til skinner solen, hvor de snævre gyder, vi klavrer op ad, krydser hinanden, som en overraskelse, i striber eller i store pletter ned over os og tegner sine blanke og blændende tegninger på murene. Gennem døre, der står på klem, kigger vi ind i gårdene, hvorfra et friskt åndepust slår os i møde. De er bestandig de samme firkantede brønde, der indesluttes af en kolonnade, som bærer gallerierne. Af og til lyder en blød og vild musik ud til os fra disse boliger, hvorfra vi også nu og da ser et

par kvinder komme ud. Mellem slørene, der dækker deres ansigt, tilkaster de os et sort og tungsindigt blik, fangne kvinders blik, og går forbi.

Deres hovedtøj er hos dem alle ordnet således, som vi tænker os jomfru Marias, et stykke stof, der er lagt glat over issen. Kroppen er indhyllet i deres haïk og benene skjulte under de hvide lærreds- eller bomuldsbenklæder, der er strammet ind om anklerne. De går langsomt, lidt kejtede, tøvende. Man prøver på at gætte sig til deres ansigter, der svagt tegnes under sløret, som ligger glat, hvor trækkene springer frem. Øjenbrynenes to blålige buer, der er forenede med en antimonsstreg, forlænges hen over tindingerne.

Pludselig er der nogle stemmer, som kalder på mig. Jeg vender mig om, og igennem en åben dør får jeg inde på væggene øje på nogle uanstændige billeder af samme slags som dem, man finder i Pompeji. Sædernes frihed, den glade, naivt frække og talrige prostitution, der udfolder sig midt på gaden, åbenbarer straks den dybe forskel, der er mellem den europæiske blufærdighed og den orientalske, ubevidste mangel på moral.

Lad os ikke glemme, at det kun er få år siden, at der i disse samme gader er blevet udstedt forbud imod Caragusses forestillinger, en slags maurisk Mester Jakel, hvis obskøne, skamløse og hæslige scener, der ikke en gang kan fortælles, børnene, uvidende og fordærvede, så på med deres store, sorte øjne og lo og klappede ad.

I hele den øverste del af araberbyen midt imellem de forretninger med manufakturvarer, urtekramvarer og frugt, der drives af de ubestikkelige m'zabiter, en slags

muhamedanske puritanere, som besudles ved den blotte berøring af andre mennesker, og som, inden de kan vende tilbage til deres fædreland, først må underkaste sig en langvarig renselse, findes glædeshuse, der lige så åbenlyst driver *deres* forretning, og hvorfra man bliver anråbt på alle verdens sprog. M'zabiten, som sidder på hug midt imellem sine varer, der er arrangeret i den nydeligste orden omkring ham, ser ud, som om han intet så, intet vidste og intet forstod.

Til højre for ham kurrer spanske kvinder som turtelduer, til venstre mjaver araberinder som katte. Midt imellem disse kvinder og de skamløst blottede skikkelser, der er malet på væggene for at skaffe husene søgning, ligner han en fakir, som er blevet frugtsælger og hypnotiseret ind i en drøm.

Jeg drejer til højre ind igennem en lille passage, der synes at føre lige ud i havet, som breder sig i det fjerne bag Saint-Eugène-pynten, og ved enden af denne tunnel får jeg nogle meter nede under mig øje på en juvel af en moské, eller snarere en aldeles bedårende zaouïa, hvis små bygninger og små, firkantede, runde eller spidse grave ligger som perler langs en trappe, der i zigzag fører fra terrasse til terrasse.

Indgangen maskeres af en mur, der ser ud, som om den er bygget af forsølvet sne, og er indrammet af grønne fajancefliser og gennembrudt af regelmæssige åbninger, hvorigennem man ser ud over Algiers rhed.

Jeg går derind. På hvert trin sidder tiggere, gamle mænd, børn og kvinder sammenkrøbne og strækker hånden frem, idet de på arabisk beder om en almisse. Til højre i en lille bygning, der ligeledes krones af fajancefliser, er den første grav, og gennem den åbne dør ser man de troende, der sidder foran

graven. Lidt længere nede runder sig den blændende kuppel på marabut'en Abd-er-Rahmans kubba ved siden af den slanke, firkantede minaret, hvorfra der kaldes til bøn.

Derefter kommer, stadig i rækkefølge nedad, andre, mere beskedne grave og derefter den, som tjener til det sidste hvilested for den berømte Ahmed, beyen af Konstantinos, der slap hundene løs mod de franske fangers underliv.

Fra den sidste terrasse, ved indgangen til marabut-graven, er der en herlig udsigt. Havet strækker sig så langt, øjet rækker, helt ud til horisonten, hvor det går i ét med himlen. Nærmere ved, til højre, ligger araberbyen, der fra tag til tag stiger opad, op til zaouïa'en, og selv oven over den har bygget sine små kridthuse etagevis opad. Omkring mig er grave, en cypres, et figentræ og de mauriske prydelser, der indrammer de hellige mure og skærer dem i takker.

Efter at jeg har taget mit fodtøj af, vover jeg mig ind i kubba'en. Først kommer jeg til et lille, smalt værelse, hvori en lærd muselmand sidder på hug og læser i et manuskript, som han med begge hænder holder lige op til øjnene. Bøger og pergamenter ligger spredte rundt omkring ham på måtterne. Han drejer ikke en gang hovedet.

Længere borte hører jeg en svag raslen, en hvisken. Så snart jeg viser mig, tildækker alle kvinderne, der sidder sammenkrøbne omkring graven, skyndsomst deres ansigter. De ligner store flokke hvidt linned, hvori der glimter et par øjne. Midt imellem dem, i dette skum af flonel, uld, silke og lærred har de børnene, som er klædt i rødt, blåt eller grønt, og som enten sover eller er i bevægelse. Det er henrivende i al sin troskyldighed. Disse kvinder er i deres hjem, hos deres egen

helgen, hvis bolig de har smykket – for Gud er alt for fjern for deres begrænsede ånd og alt for stor for deres ydmyghed.

De vender sig ikke mod Mekka, men imod marabut'ens legeme, og de stiller sig direkte under hans beskyttelse, der for dem stadig er det samme som den mandlige beskyttelse, de er vant til. Deres kvindeøjne, deres blide og bedrøvede kvindeøjne over den hvide slørlinje, forstår ikke alt det, der ikke er materielt, og kender intet ud over skabningen. Det er manden, som i deres levetid giver dem føde, forsvarer dem og støtter dem, og det er atter manden, der efter deres død er deres fortaler hos Gud. De sidder der tæt omkring den malede og udpyntede grav, som ligner en bretagnesk seng, der er klædt i farver og dækket med stoffer, silke og hidbragte gaver.

De hvisker og passiarer indbyrdes og fortæller marabut'en alle deres små bekymringer, deres skænderier og deres klager mod ægtemanden. Det er en samling af intim og fortrolig sladder omkring en relikvie.

Hele kapellet er fuldt af deres mærkelige gaver; ure af alle størrelser, ure, der går og slår hver time, bannere og lysekroner af alle slags, af metal og af krystal. Disse lysekroner er så talrige, at man slet ikke kan se loftet. De hænger side om side i deres forskellige faconer ligesom i en lampehandlers butik. Murene er dekoreret med elegante fajancer i henrivende tegninger, hvori grønt og rødt altid er de fremherskende farver. Gulvet er dækket af et tæppe og lyset falder ned fra kuplen gennem en gruppe af tre buevinduer, hvoraf det midterste er det største.

Det er ikke længere den strenge, nøgne moské, hvor Gud er alene, det er et boudoir, der af uciviliserede kvinders barnagtige

smag er smykket til bøn. Deres tilbedere søger dem ofte på dette sted for at aftale et stævnemøde med dem eller i al hemmelighed sige dem et par ord. Europæere, der taler arabisk, knytter tit her forbindelser med disse træge og tilhyllede skabninger, hvoraf man ikke ser andet end øjnene.

Når marabut'ens mandlige broderskab indfinder sig for at holde sin andagt ved graven, sker det ikke med den samme udelukkende tanke på stedets helgen. Efter først at have vist graven deres ærbødighed, vender mændene sig imod Mekka og tilbeder Gud – for der er ingen anden guddom end Gud – således som de gentager det i alle deres bønner.

2. Tunis

Inden toget når Tunis, løber det først igennem en pragtfuld, skovbevokset bjergegn. Tegnende umådelige slyngninger arbejder det sig op til en højde af syv hundrede og firs meter, hvor oppe fra man har udsigt over et udstrakt og herligt landskab, og kører derefter igennem Krumiriet ind i Tunis.

Derpå følger en række bjerge og øde dale, hvor der i fordums dage hævede sig romerske byer.

Her er først resterne af Thagaste, hvor Sankt Augustin, hvis fader var decurion, kom til verden. Endnu længere borte ligger Maudaure, hvor Apulejus fødtes i slutningen af Trajans regeringstid. Man kunne ikke en gang opremse alle de døde stæder, som man kommer forbi på vejen til Tunis.

Pludselig får man efter lange timers jernbanekørsel midt på den flade slette øje på de høje buer i en akvædukt, som er halvt ødelagt og hist og her helt brudt over, og som i gamle dage gik fra et bjerg til et andet. Det er akvædukten ved Karthago, som Flaubert omtaler i *Salammbô*. Derpå kører vi forbi en smuk landsby og langs med en blændende sø og opdager endelig Tunis' mure.

Nu er vi i byen.

For rigtigt at få et overblik over denne, må man gå op på en nærliggende høj. Araberne sammenligner Tunis med en udbredt burnus og denne sammenligning er rigtig.

Byen breder sig ud over sletten, hist og her let løftet af jordens svage bølger, der får enkelte dele af denne store plet af blege huse, hvorfra moskéernes kupler og klokketårnenes

minareter rager i vejret, til at springe noget frem. Man kan knapt nok skelne og har ondt ved at forestille sig, at det dernede er huse, så tæt er denne hvide, fortsatte, krybende flade. Omkring den ligger tre søer, der under Orientens hårde sol skinner som stålplader. Mod nord ses langt borte Sebkra-er-Bouan, mod vest Sebkra-Seldjoum, der skimtes over byen, mod syd den store sø Bahira eller Tunis-søen og derefter, når man lader øjet glide videre mod nord, havet, den dybe bugt, der selv, i sin indfatning af bjerge, ligner en sø.

Og så, over alt omkring denne flade by, sumpede moradser med gærende råddenskab, et ufatteligt bælte af stinkende kloakker, lave og nøgne sumpdrag, hvori man ser små bugtede vandløb glimte som firben. Det er Tunis' afløbsrender, hvori vandet løber under den blå himmel og uden standsning forgifter luften med sin dorske, kvalmende strøm, som slæber sig gennem jorder, der er mættet med råddenskab, henimod søen, som næsten i hele sin udstrækning er blevet udfyldt af slammet. Man har loddet dybden af dette dynd og er nået atten meter ned. Man må stadig sørge for at holde en rende åben i slammet, for at de små både kan slippe igennem.

Men på en solskinsdag er synet af denne mellem søer hvilende by i det store landskab, som i det fjerne lukkes af bjerge, hvoraf det højeste, Zagh'ouan, om vinteren næsten altid viser sig kronet af en sky, måske det mest lokkende skue, der findes på hele kysten af det afrikanske fastland.

Vi går ned ad højen og ind i byen. Den falder i tre skarpt adskilte dele: den franske, den arabiske og den jødiske del.

I virkeligheden er Tunis hverken en fransk eller en arabisk by, det er en jødisk by. Den er et af de få steder i verden, hvor

jøderne føler sig hjemme som i et fædreland, hvor de næsten ostentativt er herrer og hvor de udviser en rolig om end endnu lidt skælvende sikkerhed.

Det er især jøderne, som det er interessant at iagttage i denne labyrint af snævre gyder, hvori det vrimler og myldrer med den mest farvede, brogede, spraglede, draperede, udsmykkede, flimrende, silkeglimrende og dekorative befolkning, der findes på hele den orientalske kyst.

Hvor er vi? På arabisk jord eller i en harlekins blændende stad, hos en meget kunstnerisk interesseret harlekin, en ven af alle malere, en uforlignelig kolorist, der har moret sig med at kostumere sit folk med en berusende fantasi. Denne guddommelige kostumier har måttet være i London, i Paris, i Sankt-Petersborg, men er fuld af foragt for de nordlige lande, kommet tilbage derfra for med en ubegrænset fantasi at udstyre sine undersåtter efter sin egen brogede, men usvigelig sikre smag. Ikke alene har han villet give deres klædninger yndefulde, originale og morsomme former, men han har benyttet sig af alle nuancer, af alle de toner, som de mest kræsne akvarellister har skabt, sammensat og drømt.

Hos jøderne alene fandt han sig i voldsomme farver, idet han dog forbød dem alt for brutale sammenstillinger og med forsigtig dristighed båndlagde deres kostumers skrigende pragt. Hvad maurerne angår, hans yndlinge, de rolige købmænd, der sidder på hug i deres "souks", de unge, spændstige mænd eller ældre, velnærede borgere, der med langsomme skridt vandrer igennem de små gader, så morer han sig med at iklæde dem en sådan variation af farver, at øjet ved synet af dem beruses ligesom en drossel af druer. Ja, for

dem, for sine gode orientalere, sine levantinere, dette afkom af tyrkere og arabere, har han skabt en samling af nuancer, der er så fine, så milde, så dæmpede, så ømme, så sarte, så blege, så døende og så harmoniske, at en vandring imellem dem er som et eneste langt kærtegn for blikket.

Der er kashmirs-burnus'ser, der bølger som lysstrømme, elendighedens pragtfulde pjalter ved siden af silke-gebba'er, lange tunikaer, som falder helt ned til knæene og douce veste, der sidder stramt om legemet under trøjer, som langs kanten er besat med små perlerunde knapper.

Og i disse gebba'er, disse trøjer, disse veste, disse haïk'er krydses, blandes og anbringes over hinanden de fineste kulører. Alt det er rosa, himmelblåt, mauve, vandblåt, lavendelfarvet, vissengrønt, laksefarvet, orange, falmetlilla, vinfarvet, skifergråt.

Det er en eventyrskøn defilering af kulører, lige fra de sarteste nuancer til de mest glødende klange, som dog er druknet i en sådan strøm af diskrete toner, at intet bliver hårdt, intet skrigende, intet voldsomt på gaderne, disse lys-korridorer, der evigt snor sig, presset inde mellem de lave, kalkhvidtede huse.

Hvert øjeblik bliver disse snævre gyder næsten fuldstændig tilstoppet af velnærede skabninger, hvis sider og skuldre ved hvert skridt synes at røre ved begge husrækker. På deres hoved knejser en spids, ofte forsølvet eller forgyldt hue, en slags troldmandshat, hvorfra et skærf bagtil falder ned over ryggen. Omkring deres vældige krops skvulpende og gyngende masse flagrer bluser i kraftige farver. Deres uformelige lår er indesluttede i hvide bukser, der sidder stramt over huden.

Deres lægge og deres ankler, som er tykke af fedt, udspiler strømperne, der, når de er festklædte, erstattes af en slags gamacher af gyldent eller sølvglinsende klæde. Med små, tunge skridt vandrer de af sted på deres slæbende tøfler, der kun dækker halvdelen af foden, så at hælene glider hen over stenbroen. Disse underlige, oppustede skabninger er jødinderne, de skønne jødinder!

Så snart den giftefærdige alder nærmer sig, den alder, hvor de rige mænd begynder at efterstræbe dem, drømmer Israels døtre kun om at blive fede; for jo tungere en kvinde er, desto mere gør hun sin mand ære og desto større er hendes udsigter til at få en mand efter sit eget hoved. I fjorten-femten års alderen er disse slanke og lette, unge piger vidundere af skønhed, finhed og ynde.

Deres blege, lidt sygelige teint har et sart, lysende skær, deres blide træk, der fortæller om en gammel og træt race, hvis blod aldrig er blevet fornyet, deres mørke øjne under de klare pander, der tynges af det krusede hårs tætte, sorte masse, og deres smidige gang, når de skynder sig fra en dør til en anden, fylder hele Tunis' jødekvarter med et virvar af små, berusende Salomer.

Så giver de sig til at tænke på deres tilkommende mand og den uhyggelige fedning tager sin begyndelse. De rører sig slet ikke mere; efter at de hver morgen har sat deres portion appetitvækkende urter til livs, tilbringer de hele dagen med at spise tætte postejer, der feder dem i en utrolig grad. Deres bryster svulmer op, deres maver spiles ud, deres rygge bliver runde, lårene skydes fra hinanden af bare fedt og håndled og ankler forsvinder i kødets svære fylde. Og nu iler de lysthavende

til, beser dem, bedømmer dem, sammenligner dem med hinanden og beundrer dem som ved et fedeskue. Se, nu først er de skønne, attråværdige og bedårende, disse vægtige, giftefærdige pigebørn!

Så er det, at man kan se disse vidunderlige væsener, disse uudsigeligt overraskende skabninger, hvis ansigt ofte endnu har holdt sig smukt over deres flodhestelegemer, passere forbi med den spidse kegle *koufia*'en på hovedet og *bechkir*'en ned ad ryggen, med kroppen indsvøbt i den flagrende *camiza* af simpelt lærred eller blændende silke, med benene gemt i snart hvide og snart gennembrudte strømper og med de slæbende tøfler, de såkaldte "*sabas*" på fødderne.

I deres hjem, som det er let at få adgang til, træffer man dem altid om lørdagen, deres helligdag, den dag, hvor der tages imod visitter. De modtager deres venner i deres hvide værelser, hvor de som symbolske afguder sidder ved siden af hinanden, tildækkede med silkestoffer og lysende farver. Med deres guldfutteraler på benene og guldkegle på hovedet ser de ud som gudinder, der halvt er af kød og blod og halvt af metal.

Hele Tunis' velstand er i deres hænder, eller rettere i hænderne på deres ægtefæller, der altid er smilende, altid indladende og altid parate til at tilbyde deres tjeneste. Om få år er de uden tvivl blevet til europæiske damer, der klæder sig på som pariserinder og for at adlyde moden faster for at blive slanke. Det vil være så meget desto bedre for dem selv og så meget desto værre for os, der skal beskue deres ejendommeligheder.

I araberbyen er den interessanteste del *souk-kvarteret*, lange gader, der er hvælvede eller overdækkede med brædder,

hvorigennem solstrålerne trænger ned som ildklinger og på deres vej synes at skære de spadserende og de handlende. Der er bazarerne, bugtede og krydsede gallerier, hvori sælgerne laugsvis sidder på hug midt imellem deres varer i de små overdækkede butikker. Enten søger de med kraftige tilråb at lokke kunderne til sig eller også sidder de ganske ubevægelige i deres nicher af tæpper og stoffer af alle kulører, af sæber, af sadler og af guldbroderet seletøj eller foran de lange rækker af røde og gule sko, der, således som de er opstillet, for et flygtigt øjekast ligner rosenkranse.

Hver slags forretning har sin gade, hvor man langs hele galleriet, kun adskilte ved simple bræddevægge, ser alle arbejderne i samme fag arbejdende med de samme bevægelser. Det liv, de farver og den lystighed, der præger disse orientalske markeder, lader sig ikke beskrive, for i så tilfælde måtte man på samme tid kunne udtrykke blændende flimren, støj og bevægelse.

En af disse *souks* har et så bizart præg, at mindet om den ligesom en drøm bliver ved at vende tilbage hos mig. Det er parfumernes souk.

I ganske ens rum, som er så snævre, at de får os til at tænke på cellerne i en bikube, og som ligger i række på begge sider af et lidt mørkt galleri, sidder stive som Buddha'er næsten lutter unge mænd med gennemsigtig teint og klædt i lyse farver. En ramme af ophængte kærter danner en mystisk og regelmæssig tegning omkring deres hoveder.

De øverste kærter, der er de korteste, runder sig over turbanen, andre, der er længere, når til skuldrene og de længste sænker sig ned langs armene. Dog varieres denne

ejendommelige udsmyknings symmetriske form lidt fra butik til butik. De blege sælgere, som ikke taler og ikke bevæger sig, ser selv ud, som om de var af voks i dette vokskapel. Rundt omkring dem, foran deres fødder og deres knæ, men indenfor deres hænders rækkevidde for det tilfælde, at en kunde skulle fremstille sig, er i ganske små æsker, ganske små flasker og ganske små poser indelukket alle mulige og tænkelige parfumer.

En lidt bedøvende duft af røgelse og krydrede urter svæver over souk'en fra den ene ende til den anden.

Nogle af disse ekstrakter bliver solgt dråbevis til meget høje priser. For at kunne tælle dråberne betjener manden sig af et lille stykke vat, som han tager ud af sit øre og efter brugen putter derind igen.

Når mørket falder på, lukkes hele souk-kvarteret med tunge porte ved indgangen til gallerierne som en kostbar by, der lukkes inde i den anden.

Hvis man foretrækker at gå igennem de nye gader, der ude i sumpen ender et eller andet sted ved et kloakløb, kan man pludselig høre en slags underlig sang, der ledsages af en dump støj som af fjerne geværskud; af og til afbrydes den nogle øjeblikke for straks efter at begynde igen. Man ser sig omkring og opdager i højde med jordens overflade en halv snes negerhoveder, som er indsvøbte i silketørklæder, lommetørklæder, turbaner og pjalter. Disse hoveder synger et arabisk omkvæd, mens hænderne holder fast om pindene på brolæggerjomfruer til at stampe jorden fast med og i takt lader dem falde ned på stenene og mørtlen, som nede på bunden af

en udgravning skal danne det solide grundlag for et eller andet nyt hus, der skal rejses på denne dyndede, oliefede jordbund.

Ved kanten af hullet står formanden for disse stampere, en gammel neger, og slår takt, grinende som en abe. Også alle de andre vrider sig af latter, idet de bliver ved med deres løjerlige sang, som de skanderer med kraftige stød. De slår ivrigt løs og ler fiffigt op til de forbigående, der står stille for at se på dem; disse tilskuere morer sig med de andre, araberne, fordi de forstår, hvad der bliver sunget, og de andre, fordi det hele ser morsomt ud. Men der er dog ingen, der fryder sig i den grad som negrene selv, for den gamle råber:

"Ohøj, så dunker vi!"

Og alle gentager, idet de viser deres tænder og lader jomfruen falde ned tre gange i træk:

"På en kristenhunds hoved!"

Negeren brøler igen og efterligner en knusende bevægelse:

"Ohøj, så dunker vi!"

Og alle:

"På en jødehunds hoved!"

På den måde bygges den europæiske by i Tunis' nye kvarter.

Det nye kvarter! Når man tænker på, at det helt og holdent er bygget på dynd, der lidt efter lidt er stivet af, opført på en unævnelig grund, som er dannet af al den råddenskab, en by har kastet fra sig, må man spørge sig selv, hvorledes det kan gå til, at befolkningen ikke gennem alle optænkelige sygdomme, alle slags feber, alle slags epidemier svinder ind til en tiendedel. Når man ser på søen, som de små stinkende afløb lidt efter lidt udfylder og allerede nu har gjort til et kvalmende aflagringssted, hvis uddunstninger i de varme nætter er så

modbydelige, at man er lige ved at få ondt af væmmelse, fatter man ikke, at den gamle by, der er klumpet sammen lige tæt ved denne kloak, overhovedet endnu eksisterer.

Man kommer uvilkårligt til at tænke på de feberpatienter, man har set i visse landsbyer på Sicilien, på Korsika og i Italien, på den hæslige, ødelagte, mavesvulmende og rystende befolkning, der er forgiftet af klare vandløb og smukke gennemsigtige damme, og man føler sig overbevist om, at Tunis må være et arnested for al pestilens.

Men nej, det er slet ikke tilfældet! Tunis er en sund, oven i købet en meget sund by. Den rådne luft, som man dér indånder, er styrkende og beroligende og for overanstrengte nerver den mest dulmende og mildnende luft, jeg nogensinde har fået ned i mine lunger. Efter departementet Landes, som er det sundeste i Frankrig, er Tunis det sted, hvor de sygdomme, som er almindelige i vore lande, trives mindst.

Det lyder usandsynligt, men således er det. Å, I moderne læger, groteske orakler, hygiejnens ypperstepræster, der sender jeres syge op i bjergenes rene luft for at indånde en luft, som øser liv af de store skoves friske løv, I skulle en gang komme herover for at se de møddinger, der omgiver Tunis! Og bagefter skulle I se på denne jord, der ikke bærer et eneste træ, som kan forfriske den med sin skygge. Bliv så et år i denne egn, der om sommeren er en lav, lummerhed slette og om vinteren en uhyre sump, og gå så ind i hospitalerne. De er tomme.

Udspørg statistikken og I vil få at vide, at mange flere dør – hvad man måske med urette betegner som en skøn død – af alderdom end af sygdom. Da vil I måske spørge jer selv, om det ikke er den moderne videnskab, der forgifter os med sine

fremskridt, om kloakkerne, der i vore kældre og i vore gårde ligger lige ved siden af den vin og det vand, som vi drikker, ikke destillerer døden til os i vore hjem og ikke er langt virksommere som epidemispredere end den flydende råddenskab, der breder sig midt i solskinnet omkring Tunis. I vil få at vide, at den rene bjergluft er mindre lægende end det bacillefyldte pust fra byens møddinger her, og at skovenes fugtighed er langt mere skadelig for helbredet og langt mere febersvanger end fugtigheden fra de stinkende sumpe, der ligger over hundrede mile fra den mindste lille skov.

I virkeligheden er den uomstødelige sundhedstilstand, der hersker i Tunis, i høj grad forbløffende og kan måske udelukkende tilskrives den renhed, der kendetegner byens drikkevand, noget, som giver de moderne teorier om den måde, hvorpå de dødbringende spirer spredes ud, ubetinget ret.

Vandet fra Zagh'ouan føres omtrent firs kilometer under jorden til Tunis og op i husene uden at have haft den mindste berøring med luften og som følge deraf uden at have kunnet optage det mindste smittegran.

Den forbavselse, som bekræftelsen af denne almindelige sundhedstilstand opvakte hos mig, gav mig lyst til at bese et hospital og den mauriske læge, der leder det største i hele Tunis, var så elskværdig at give mig den fornødne tilladelse.

Så snart den store port, som går ind til en rummelig arabisk gård, der omgives af et søjlegalleri, som bærer en terrasse, blev slået op, blev jeg så betaget af overraskelse og bevægelse, at jeg slet ikke mere tænkte på de grunde, der havde fået mig derind.

Rundt omkring mig på alle gårdens fire sider var snævre celler, tilgitrede som kachotter. I disse celler sad mennesker, der ved vor indtræden rejste sig og pressede deres hule og gustenblege ansigter op imod jernstængerne. En af dem stak sin hånd ud gennem gitteret og råbte nogle skældsord. Det var signalet til, at de andre pludselig gav sig til at springe om som dyrene i et menageri og skråle op, mens en araber med et stort skæg, en svær turban på hovedet og kobberbånd om halsen kom til syne oppe på det øverste galleri. Skødesløst lod han sin arm, der var belæsset med armbånd, og sin hånd med de ringprydede fingre hænge ud over balustraden. Han lyttede til støjen og smilede. Det er en sindssyg, der får lov til at gå frit omkring, en rolig sindssyg, som tror, at han er kongernes konge, og som fredeligt hersker over de rasende gale, der er lukket inde neden under.

Jeg går hele rækken igennem af disse afsindige, som er uhyggelige og beundringsværdige i deres orientalske kostume, og som, fordi de er så ejendommelige, er mere interessante og måske vækker mindre medlidenhed end vore stakkels gale i Europa.

Jeg får lov til at komme ind i den førstes celle. Ligesom med størstedelen af hans kammerater er det haschisch'en eller kif'en, der har sat ham i denne tilstand. Han er ganske ung, meget bleg og meget mager og han taler til mig, idet han stirrer på mig med et par store, stive øjne.

Hvad siger han?

Han beder mig om en pibe til at ryge af og fortæller mig, at hans fader venter på ham.

Fra tid til anden rejser han sig halvt op og ved denne bevægelse åbenbarer et par spinkle, edderkoppeagtige ben sig under hans burnus og hans gebba, men hver gang tvinger vogteren, en kæmpemæssig, skinnende neger med hvide øjne, ham tilbage ned på måtten ved et eneste tag om skulderen, der synes at knuse den svage, hallucinerede stakkel.

Hans sidemand er en slags gult, grimasserende uhyre, en spanier, der sidder sammenkrøbet foran jernstængerne, som han klamrer sig fast til, og ligeledes forlanger tobak og kif med en vedholdende latter, der tager sig ud som en trussel.

I det følgende bur er der to; den ene er atter en haschisch-ryger, der modtager os med fanatiske gestus, en stor araber med kraftige lemmer, den anden sidder på hug uden at røre sig og fikserer os skarpt med et par øjne, der er gennemsigtige som en kats. Han er af usædvanlig skønhed, denne mand, hvis sorte, korte og krøllede skæg gør huden bleg og blændende. Næsen er fin, ansigtet langt, elegant og udpræget fornemt. Det er en m'zabit, der er blevet gal efter at have genfundet sin unge søn, som han i to dage havde ledt efter, som lig.

Derefter kommer vi til en olding, der danser rundt som en bjørn og ler og råber til os:

"Gale, gale, vi er alle gale, jeg, du, lægen, vogteren, beyen, alle, alle gale!"

Han hyler det på arabisk, men man forstår det alligevel, så skrækkelig er hans mimik og så uimodståelig udtryksfuld er den bekræftende finger, der peger på os. Han viser på os alle, på den ene efter den anden, og ler, for han, denne gale, er vis på, at vi er gale, og han gentager:

"Ja, ja, du, du, du, du er gal!"

Og som om en rædselsvækkende, uhyggelig smitte breder sig ud fra denne ondsindede vanvittige, føler man et pust af afsind trænge ind i éns sjæl.

Man skynder sig bort og ser uvilkårligt op imod den store blå firkant af himlen, der hvælver sig over denne de fordømtes grav. Og mod den blå baggrund viser sig på ny, rolig og smuk som en eventyrkonge, herren over alle de gale, den langskæggede araber, der står lænet ud over galleriet og lader de tusinde genstande af jern, kobber og bronze, nøgler, ringe og spidser, hvormed han har smykket sin indbildte kongeværdighed, glimre i solskinnet.

I femten år har han været her, denne vismand, der spanker omkring med langsomme skridt og en holdning, som er så rolig og så majestætisk, at man uvilkårligt hilser ærbødigt på ham. Med en myndig herskerstemme svarer han nogle ord, der betyder:

"Vær velkommen! Det glæder mig at se jer!"

Så skænker han os ikke mere et blik.

I femten år har denne mand ikke været i seng. Han sover siddende på et trin midt på hospitalets stentrappe. Ingen har nogensinde set ham ligge ned.

Hvad bryder jeg mig nu efter dette om at se de andre syge, der i øvrigt er så få, at man kan tælle dem i de hvide sale, gennem hvis vinduer man ser ud over den hvide by, som kubba'ernes og moskeernes kupler hvælver sig over i solen.

Jeg går derfra i en ejendommelig forvirret stemning, fuld af medlidenhed og måske af misundelse overfor enkelte af de hallucinerede, der rummes inden for dette fængsel, som de ikke

selv føler og hvor de fortsætter den drøm, de en dag fandt på bunden af den lille, med nogle gule blade stoppede pibe.

Den samme dags aften tilbød en fransk embedsmand, der var i besiddelse af en særlig magt, mig at ledsage mig rundt på nogle af de steder, hvor araberne søger deres udskejelser, og hvor det er meget vanskeligt for fremmede at trænge ind.

Vi måtte i øvrigt også have en betjent af byens politistyrke med os, for uden det ville ingen dør, selv ikke i de usleste af de arabiske buler, blive åbnet for os.

Algiers araberby er om natten fuld af liv. Så snart mørket falder på, er Tunis død. De små, bugtede, smalle og ujævne gader ligner gangene i en forladt fæstning, hvor man i skyndingen hist og her har glemt at dreje om for gassen.

Vi var snart dybt inde i denne labyrint af hvide mure og vore førere viste os ind hos nogle jødinder, der dansede "mavedans". Denne dans er hæslig, ugratiøs og kun interessant for dem, der forstår at bedømme den dansendes dygtighed. Tre søstre, tre meget pyntede pigebørn, foretog de ublufærdige vridninger, mens moderen, en vældig, lille, levende fedtkugle med et forgyldt papirkræmmerhus på hovedet, velvilligt smilende så til og, hver gang hendes børns maver havde rystet særlig kraftigt op og ned, foretog en lille tiggergang for at samle penge ind til at dække omkostningerne ved husførelsen.

Omkring i salonen stod tre døre på klem, så at man kunne se ind i tre værelser, hvor der var redt bløde og lave lejer. Jeg lukkede en fjerde dør op og så en kvinde, der forekom mig at være smuk, ligge i en seng. Øjeblikkeligt styrtede de to dansende moderen, to negertjenere og en mand, der skjult bag et gardin havde været vidne til de vridninger, hvori hans søstres

legemer bugtede sig for vor fornøjelses skyld, sig over mig. Jeg havde været lige ved at gå ind til hans ægteviede kone, der var frugtsommelig, altså en svigerinde og en svigerdatter af de tre skøger, som havde gjort sig al mulig, ganske vist spildt umage for, om det så kun var for en aften, at blande os med familien. For at få mig til at tilgive den spærrede dør, viste man mig vedkommende kvindes første barn, en lille pige, som ikke kunne være mere end en tre-fire år, og som allerede begyndte at eftergøre mavedansens bevægelser.

Jeg blev væmmelig ved det og foreslog at bryde op.

Med uendelige forsigtighedsforanstaltninger blev jeg derefter indført hos nogle af de finere arabiske kurtisaner. Der måtte stilles vagt på gadehjørnerne, underhandles og trues, for hvis de indfødte fik at vide, at en kristen havde været hos kvinderne, ville de blive forladte, boycottede og ruinerede. Jeg så der en del fyldige, brune, middelmådigt skønne kvinder, der levede i rene rønner, fyldte med spejlskabe.

Vi tænkte allerede på at vende tilbage til hotellet, da den indfødte politibetjent foreslog at føre os hen i et almindeligt offentligt hus, som han i kraft af sin myndighed nok skulle få åbnet for os.

På ny famlede vi os igennem de uforglemmelige sorte gyder, hvor vi måtte stryge tændstikker for ikke at falde og alligevel snublede i huller og med hånden eller skulderen stødte imod husene, hvorfra vi undertiden hørte stemmer og musik, vild festlarm, der kvalt og fjern, ængstende dæmpet og hemmelighedsfuld banede sig vej gennem murene. Vi er inde i de værste udskejelsers kvarter.

Vi standser foran en dør og imens vi skjuler os til højre og til venstre, går betjenten hen og dunker på den, idet han på arabisk råber en sætning, en ordre.

En svag stemme, en gammel kones stemme, svarer bag døren og indefra hører vi nu klang af instrumenter og skrigende kvindesang.

De vil ikke lukke op. Betjenten bliver vred og fra hans strube strømmer hastige, hæse og voldsomme ord. Til sidst går døren op på klem, betjenten støder den raskt helt op og med en smuk sejrherre-bevægelse, der synes at sige til os: "Følg mig!", skrider han ind som en erobrer i en overvunden by.

Vi går bag efter ham ned ad tre trin og står i et lavt værelse, hvor fire arabiske børn, husets små, ligger på gulvet langs væggene og sover. En gammel kone, en af den slags indfødte kvinder, der ser ud som en pakke gule pjalter, der er svøbt om noget, som bevæger sig, og hvoraf man kun ser et fantastisk tatoveret heksehoved, forsøger atter at hindre os i at trænge videre. Men døren er blevet lukket bag os og nu går vi ind i den første sal, hvor der står nogle mænd, som ikke har kunnet få plads i den næste, og som tilstopper døråbningen, idet de med en andagtsfuld mine lytter til den ejendommelige musik, der lyder derinde. Betjenten skyder stamgæsterne til side og trænger først ind og vi står i et smalt, aflangt rum, hvor dynger af arabere sidder sammenkrøbet på gulvet langs med to hvide vægge helt ned til den bageste ende af værelset.

Den bageste ende af værelset er optaget af en meget bred fransk seng, hvorpå der er opstablet en pyramide af andre arabere, der er således klumpet sammen og filtret ind i

hinanden, at de ser ud som en dynge burnus'er, hvorfra fem turbanklædte hoveder stikker frem.

Foran dem, ved fodenden af sengen, på en bænk lige overfor os, sidder bagved et lille mahognibord, der er belæsset med glas, ølflasker, kaffekopper og små tinskeer, fire kvinder, som synger en uendelig, slæbende melodi, hvortil nogle jødiske musikanter akkompagnerer på deres instrumenter.

De er smykket som til fest, som prinsesserne i Tusind og én Nat, og den ene af dem, der omtrent kan være en femten år gammel, er af en så overraskende, så fuldkommen og så sjælden skønhed, at hun ligesom kaster et strålende lys over dette underlige sted og gør det til noget uanet, symbolsk og uforglemmeligt.

Håret bliver holdt tilbage af et guldskærf, der går tværs over panden. Under denne metalagtige og lige streg åbner sig to vældig store øjne med et stift, ufølsomt blik, der ikke lader sig fange, to lange, sorte øjne, som sidder langt fra hinanden, adskilt ved en ideelt formet næse, der peger ned mod den lille barnemund, som lukker sig op for at synge; denne mund er det eneste, der synes at leve i dette ansigt. Det er et ansigt uden nuancer af en uforudset, primitiv og prægtig regelmæssighed, et ansigt, der er sammensat af linjer, som er så ligefremme og naturlige, at kun de og ingen andre ville passe til dette ene menneskeansigt.

I ethvert ansigt, man ser på sin vej, har man, følelsen af, at et eller andet træk, en eller anden lille enkelthed, kunne erstattes med noget, man tog fra et andet menneske. Ved dette unge araberindehoved var der intet at forandre, så fuldkommen og ren var dets tegning. Den glatte pande, den fine næse, de blødt

rundede kinder, som afsluttedes med den skære hage og i en ulastelig, lidt brunlig oval indrammede de eneste øjne, den eneste næse og den eneste mund, der kunne være i den – alt dette var tilsammen det ideal, som det ubetingede skønhedskrav opstiller, og som vi kun i drømme ser fuldkommen tilfredsstillet.

Ved siden af hende sidder et andet pigebarn, som også er henrivende, men ikke nær så enestående, et af den slags hvide og blide ansigter, der ser ud, som om de var lavet af en med mælk gennemæltet dej. Som en ramme om disse to stjerner sidder to andre kvinder af en ren dyrisk type, med et kort hoved og fremspringende kindben, to nomade-skøger, et par af de fortabte væsener, som stammerne kaster fra sig under vejs, atter opsamler og igen kaster bort og endelig en dag får prakket på nogle spahi-tropper, der tager dem med ind til byerne.

De synger, idet de med deres hænder, som er farvet røde af henna, banker løs på derbouka'en, mens jødemusikanterne akkompagnerer dem på små guitarer og tamburiner og med skingrende fløjtespil.

Alle de tilstedeværende lytter til, uden at tale, uden nogensinde at le, med ophøjet alvor.

Hvor er vi? I en eller anden barbarisk religions tempel eller i et offentligt hus?

I et offentligt hus? Ja, vi er i et offentligt hus og intet i verden har nogensinde bibragt mig et friskere, mere uventet og broget indtryk end dette lave værelse, hvor kvinder, der i deres ødsle smykke synes at tilhøre en hellig kultur, afventer et øjebliks lune hos en af disse alvorlige mænd, der selv midt i deres udskejelser ser ud, som om de mumlede bønner af Koranen.

Der bliver peget på en af dem, som med øjnene andagtsfuldt vendt mod loftet sidder foran sin lilleputagtige kaffekop. Det er ham, som har sikret sig stjernen, og næsten alle de andre er hans gæster. Han byder dem forfriskninger, musik og synet af den skønne kvinde lige til det øjeblik, da han beder dem om at forføje sig hjem. Så hilser de ham med majestætiske hilsner og går deres vej.

Han er smuk, manden med den gode smag, ung og høj, med den gennemsigtige hud, som araberne får, når de lever i byerne, og som gør deres sorte, silkebløde, lidt blanke og på kinderne sparsomme skæg noget lysere.

Musikken hører op og vi klapper. De andre efterligner os og gør det samme. Vi er blevet bragt til sæde på et par skamler midt imellem en stabel mænd. Pludselig banker en lang, sort hånd mig på skulderen og en stemme, en underlig stemme, der straks røber, at det er en indfødt, som prøver på at tale fransk, jeg har for mig, siger til mig:

"Mig, ikke herfra. Mig være franskmand som du."

Jeg vender mig om og får øje på en burnusklædt kæmpe, en af de højeste, magreste og mest knoglede arabere, jeg nogensinde har truffet på.

"Hvor er du da fra?" spørger jeg forbløffet.

"Fra Algier."

"Åh, så tør jeg vædde på, at du er kabyler."

"Ja, det er mig."

Han lo, henrykt over, at jeg havde kunnet gætte, hvor han stammede fra, og pegede på sin kammerat:

"Ham også."

"Såh ... det var da morsomt."

Kvinderne, som ingen talte til, sad lige så ubevægelige som statuer, og jeg gav mig til at passiare med mine to algierske sidemænd, idet jeg, når det kneb med sproget, tyede til den indfødte betjents hjælp.

Jeg fik at vide, at de var hyrder og kom fra omegnen af Bougie og at de i folderne på deres burnus bar deres lands fløjter, som de om aftenen blæste på for at adsprede sig. De havde uden tvivl lyst til, at jeg skulle beundre deres talent, og de viste mig to tynde sivrør, der var gennemboret med huller, to almindelige sivrør, som de selv havde skåret ved bredden af en flod.

Jeg bad, om de måtte få lov til at spille og straks tav alle med den største høflighed.

Åh, i hvilken overraskende, frydefuld stemning hensattes ikke mit hjerte ved disse lette, bizarre, ukendte og uventede toner, ved de to små stemmer, der talte gennem de to små rør, som var skudt op af vandet! Det var fint, skært, flygtigt, springende: toner, der flagrede, der flagrede efter hinanden uden nogensinde at forenes, uden at kunne få fat på hinanden; en sang, der hele tiden svævede bort for hele tiden at begynde igen, der gled os forbi og bølgede omkring os, som om et pust fra bladenes sjæl, fra skovenes sjæl, fra bækkenes sjæl, fra vindens sjæl sammen med de to store hyrder fra de kabyliske bjerge havde fundet vej ind i dette offentlige hus i en af Tunis' forstæder.

Mod Kairouan

11. december.

Vi forlod Tunis ad en smuk vej, der går langs med et højdedrag, et øjeblik følger en sø og derefter går tværs over en slette. Den vide horisont, som lukkedes af bjerge med tågeindhyllede tinder, er nøgen, ganske nøgen, kun hist og her plettet af hvide landsbyer, hvor man i afstand, ragende op over husenes sammenflydende masse, får øje på de spidse minareter og kubba'ernes små kupler. Over alt på denne fanatiske jordbund genfinder vi disse små blændende kubba-kupler, midt på Algiers og Tunis' frugtbare sletter, som et fyrtårn på en afrundet bjergryg, dybt inde i cederskovene, ved kanten af dybe kløfter, gemt i et tæt krat af slyngplanter og korkege, eller i den gule ørken mellem to daddelpalmer, som hælder sig frem, den ene til højre og den anden til venstre og lader deres lette og fine skygge falde ned over den mælkehvide kuppel.

Som en hellig sæd indeholder de disse marabut-knogler, der frugtbargør hele Islams ubegrænsede jordbund og fra Tanger til Timbuktu, fra Cairo til Mekka, fra Tunis til Konstantinopel og fra Khartoum til Java får den mægtigste og mest hemmelighedsfuldt beherskende af alle de religioner, der nogensinde har sat deres præg på menneskenes samvittighed, til at spire frem.

De er små, runde, spredte og så hvide, at de kaster et blændende skær omkring sig; de ser aldeles ud som guddommelige frøkorn, der i håndfuldevis er kastet ud over

verden af troens store sædemand, Muhamed, broderen til Aïssa og Moses.

Længe kørte vi så hurtigt, som de fire heste kunne trave, over endeløse sletter, der var beplantet med vinstokke eller besået med kornsorter, som begyndte at pippe frem af jorden.

Pludselig holder vejen op, den smukke vej, som det franske vejvæsen har anlagt, efter at Frankrig overtog protektoratet over Tunis. Det er en bro, som har givet efter under den første regn, en alt for lille bro, der ikke har kunnet bære de vandmasser, som strømmede ned fra bjergene. Med det største besvær kommer vi ned i kløften, vognen bliver halet op på den anden side, og vi kører videre ad den smukke vej, en af Tunis' vigtigste færdselsårer, som det hedder i det officielle sprog.

Nogle kilometer kører vi nu rask til, indtil vi kommer til en anden lille bro, der ligeledes har givet efter for vandets tryk. Noget længere fremme er det tværtimod broen, der er blevet stående ganske alene som en lille triumfbue, mens vejen på begge sider af denne helt nye ruin er blevet revet med, så at der kun er to gabende afgrunde tilbage.

Henimod klokken tolv om middagen får vi foran os øje på en løjerlig bygning. På begge sider af den allerede forsvundne vej ligger en bred hob huse, som knapt er højere end almindelig mandsstørrelse og som er bygget helt sammen, således at de dækkes af en fortsat række hvælvinger, hvoraf nogle er lidt større og rager højere op, hvad der gør, at denne besynderlige landsby får udseende af at være en samling grave. En mængde hvide hunde med strittende hår farer os gøende i møde.

Denne landsby hedder Gorombalia og blev grundlagt af en muhamedansk andalusier-høvding, som af Isabella den

Katolske var blevet jaget ud af Spanien.

Her spiste vi frokost og derefter kørte vi videre. Over alt, hvor vi så hen, fik vi i vore kikkerter øje på romerske ruiner. Først var det Vico Aureliano og derpå Siago, som er betydeligere, og hvor der endnu findes græske og byzantinske bygninger.

Den smukke vej, Tunis' vigtigste færdselsåre, er nu ikke længere andet end opkørte hjulspor. Over alt har regnvandet gennemhullet den, undermineret den, opslugt den. Snart er broerne styrtet sammen og findes kun som en stenhob på bunden af en kløft, og snart er de forblevet uberørte, mens vandet, foragtende dem, har banet sig vej andet steds, og tværs over det franske vejvæsens smukke arbejde udhulet en grøft på halvtreds meters bredde.

Hvoraf kommer alle disse ødelæggelser og alle disse ruiner? Et barn ville straks ved første øjekast kunne se det. Alle broerne, der i øvrigt er alt for små, er lagt således, at de, så snart regnen begynder, kommer under vandets niveau. Nogle af dem bliver overskyllet af bjergstrømmene og sønderslået af de grene og træstammer, de bærer med sig, mens de lunefulde vandløb ikke bryder sig om at flyde som kanaler under de følgende broer, hvad der ikke er deres sædvanlige løb, men på trods af alle ingeniører slår ind på de samme veje som de foregående år.

Denne vej fra Tunis til Kairouan gør én ganske forbløffet. I stedet for at lette folk og vogne, skaber den dem et utal af vanskeligheder og umuliggør næsten al passage. Den gamle arabiske vej, der var god, er blevet nedlagt og afløst af denne samling huller, kløfter, sammenstyrtede brobuer, hjulspor og grøfter. Endnu inden det er færdigt, er det hele til at gøre om igen. Efter hver ny regn begynder man forfra på arbejdet uden

at ville indrømme, uden at ville forstå, at således vil det blive ved at gå med denne kæde af sammensunkne broer. Broen ved Enfidaville er for eksempel allerede blevet bygget om to gange og nu er den atter revet bort. Og broen ved Oued-el-Hammam er nylig blevet ødelagt for fjerde gang. En masse forskellige systemer er blevet prøvet, men med lige lidt held. Kun de gamle arabiske broer har kunnet modstå alle angreb.

Vi begynder at blive i dårligt humør, for vognen må køre ned i næsten utilgængelige kløfter, hvor vi mindst ti gange i timen er lige ved at vælte, men vi ender alligevel med at le, for det hele har sin uimodståelige komik. For at undgå de frygtelige broer må vi køre en masse omveje, snart kører vi et stykke mod nord, så slår vi et lille slag imod syd for lidt efter at dreje mod vest eller gøre en bue mod øst. De stakkels indfødte har med hakker og økser måttet bane sig en ny vej gennem det tætte, sammenfiltrede krat af ege, thujaer, mastikstræer, lyng og pinjer, i stedet for den gode, gamle, som vi franskmænd har ødelagt.

Snart forsvinder både træer og buske, og vi ser kun foran os en bølgeformet strækning, der er gennemskåret af kløfter, og hvor der hist og her ligger et skelets hvide knogler eller et ådsel, der er halvt fortæret af rovfugle og hunde. I femten måneder er der på denne jordbund ikke faldet en dråbe regn, og halvdelen af dyrene er døde af sult. Deres lig ligger strøet rundt over alt, forpester luften og giver hele egnen udseende af at være et goldt stykke land, svedet af solen og hærget af pest.

Kun hundene er fede, mættede af alt dette rådnende kød. Hvert øjeblik ser vi to eller tre af dem slås om det samme ådsel. Med stive klør haler de i en kamels lange ben, flænser i et æsels

side, flår kødet af en hests bringe og roder i maven på en ko. Af og til ser vi dem også med næsen mod vinden og den spidse snude strakt lige frem snuse om efter ådsler.

Det er mærkeligt at tænke sig, at denne afsvedne jord, der i to år er blevet gennemstegt af en ubarmhjertig sol og derefter i en måned er blevet overskyllet af voldsomme regnbyger, henimod marts og april vil blive forvandlet til ubegrænsede prærier, hvor græsset når op i højde med en mands skulder, og hvor der dufter af talløse blomster, som vi ikke en gang har mage til i vore haver.

Hvert år, når det regner, går Tunis i løbet af nogle måneder fra den skrækkeligste goldhed over til den mest overvældende frugtbarhed. Fra et Sahara uden et græsstrå forvandles det pludseligt, næsten på nogle dage, som ved et mirakel, til et vanvittigt grønt Normandi, et Normandi, der beruses af varmen og ejer en sådan livsfylde, at dets sæd skyder frem, gulnes og modnes så hurtigt, at man næsten kan se det.

Hist og her har araberne på en løjerlig måde opdyrket denne jord.

De bor enten i lyse, skinnende landsbyer, som man allerede langt borte fra får øje på, eller i brune og spidse telte, der som uhyre paddehatte ligger skjulte bag dynger af tørre grene eller kokosskove. Hvis den sidste høst har været god, bestemmer de sig tidligt til at begynde på pløjningen, men hvis tørheden næsten har udsultet dem, venter de i reglen til den første regn er falden, førend de vover deres sidste frø eller låner den nødvendige sæd af regeringen, som er meget villig til at rykke ud med den.

Så snart som de første tunge efterårsbyger så har gennemblødt jorden, henvender de sig snart til caïd'en, der sidder inde med al den frugtbare jord, og snart til de nye europæiske ejere, som nok er dyre, men som ikke bestjæler dem, og altid lader dem vederfares en retfærdighed, der ikke lader sig bestikke, og tilkendegiver hvilke stykker jord, de har udsøgt sig; de markerer så grænserne, lejer dem for en eneste sæson og giver sig til at dyrke dem.

Så ser man et forbavsende skuespil. Hver gang man fra de støvede og golde regioner nærmer sig de mest frugtbare egne, dukker de eventyrlige silhuetter af kameler, der er spændt for ploven, op i det fjerne. Det høje, fantastiske dyr trækker det magre træredskab, som araberen, der er klædt i en slags skjorte, skyder foran sig. Snart bliver disse overraskende grupper mangfoldigere, hvad der betyder, at man er kommet i nærheden af et folkerigt centrum. De kommer, går og krydser hinanden over hele sletten, og dyret, ploven og manden ser ud, som om de gik i ét og var et eneste apokalyptisk og højtidsfuldt pudsigt væsen.

Af og til er kamelen afløst at køer, af æsler, ja, undertiden endog af kvinder. Jeg har oven i købet set en kvinde, som var spændt for sammen med et æsel og som trak lige så stærkt som dyret, mens manden skød på og med sine tilråb opmuntrede dette ynkelige forspand.

Arabernes plovfure er ikke den smukke, dybe og lige fure, som den europæiske markarbejder laver, det er en slags feston, der slynger sig lige i jordens overflade omkring de forskellige ukrudtsbuske. Det falder aldrig den ligeglade araber ind at standse og bukke sig for at oprykke en eller anden snylteplante,

der er skudt frem på hans vej. Han gør en omvej for at undgå den, respekterer den og lukker den, som om den var kostbar, som om den var hellig, inde i sin pløjnings bugtede furer. Arabernes marker er derfor fulde af buske og totter, hvoraf mange er så små, at de kunne trækkes op med hånden. Alene synet af disse marker med deres blanding af ukrudt og korn ender med at gøre en så nervøs, at man næsten ikke kan modstå lysten til at tage en spade og rense jorden, hvorpå de fantastiske treenigheder, kamelerne, plovene og araberne, langsomt vandrer om mellem det vilde ukrudt.

I denne rolige ligegyldighed, i denne ærbødighed for den plante, der er vokset op fra Vorherres jord, genfinder man hele østerlænderens fatalistiske sjæl. Er den plante skudt frem, så er det uden tvivl, fordi Herren har villet det således. Hvorfor skulle man så skade eller tilintetgøre hans værk? Er det ikke meget bedre at vige til side og undgå det? Hvis den skulle vokse så stærkt, at den dækkede hele marken, er der så ikke andre jorder længere borte? Hvorfor skulle man gøre sig den ulejlighed, trætte sig med en overflødig bevægelse og med selv den mindste anstrengelse forøge det nødvendige arbejde?

Hos os ville bonden, der er mere skinsyg på sin jord end på en kvinde, med spaden i hånden som en rasende kaste sig over fjenden, som var dukket op på hans ejendom, og ikke unde sig hvile, før han havde fået bugt med den; med de samme store bevægelser som en brændehugger ville han blive ved at hamre løs på den seje rod, der klamrer sig fast til jorden, lige indtil han havde fået den op.

Her er han komplet ligeglad. Han kunne heller aldrig falde på at fjerne en sten, som han stødte på på sin vej, også i dette

tilfælde går han udenom. Der er enkelte marker, som på en time kunne blive renset af en eneste mand, marker, der er fulde af løse sten, som tvinger plovjernet til at slå utallige bugter. Men de bliver aldrig taget bort. Nu er stenen der en gang, så lad den bare blive der. Er det ikke Guds vilje?

Når nomaderne har besat den jord, de har udvalgt sig, drager de bort for andetsteds at søge føde til deres hjorder og lader en eneste familie blive tilbage for at passe på høsten.

Vi er nu kommet ind på et uhyre territorium, som kaldes Enfida, er 140.000 hektarer stort og tilhører franskmændene. Købet af denne umådelige ejendom, der blev solgt af general Kheir-ed-Din, en af beyens forhenværende ministre, var en af de væsentligste årsager til, at den franske indflydelse fik overtaget i Tunis.

De nærmere omstændigheder ved denne handel er både morsomme og karakteristiske. Da de franske kapitalister og generalen var blevet enige om prisen, begav de to parter sig hen til kadien for at få kontrakten i orden; men den tunesiske lov indeholder en særlig bestemmelse, i følge hvilken de naboer, hvis jord grænser op til den solgte ejendom har forkøbsret til samme pris.

Når man her taler om samme pris, så forstår man derved den samme sum, lige meget under hvilken form den fremstilles, men den orientalske lov, som altid har en dør åben for alle mulige slags chikaner, forlanger, at den nabo, der holder på sin ret, skal udbetale summen på nøjagtig samme måde, som køberen har erlagt den: samme antal obligationer af samme art, sedler af samme værdi og de samme guldstykker og sølv- eller kobbermønter. For imidlertid i visse tilfælde at kunne skabe en

uoverkommelig vanskelighed for opfyldelsen af denne bestemmelse, har kadien selv lov til at bemyndige den første køber til, til den aftalte sum, at vedføje en håndfuld utalte småmønter, hvad der gør det til en umulighed for de naboer, som gør deres forkøbsret gældende, at præstere en ganske materielt nøjagtig, tilsvarende sum.

Da en israelit ved navn Lévy, hvis ejendom stødte op til Enfida, for at modsætte sig salget rykkede frem med sit krav, bad franskmændene kadien om tilladelse til at føje den omtalte håndfuld småmønter til prisen. Det blev imidlertid nægtet dem.

Men den muselmanske lovbog er rig på udveje og et andet middel blev benyttet. Det bestod i at købe hele det 140.000 hektarer store område med undtagelse af et meterbredt bånd rundt omkring hele territoriet. På den måde var der ikke længere nogen tilgrænsende nabo, som kunne have noget at fordre, og det fransk-afrikanske selskab blev altså til trods for den modstand, som dets fjender og beyens ministerium havde rejst imod det, ejer af Enfida.

Det har foretaget en række store arbejder i alle territoriets frugtbare dele, har plantet vinstokke og træer, grundlagt landsbyer og inddelt jorden i regelmæssige portioner på 10 hektarer hver, for at araberne lettere kan træffe og udpege deres valg, således at ingen misforståelse blev mulig.

Det vil tage os to dage at komme igennem denne tunesiske provins. I de sidste timer var vejen, et simpelt spor, der snoede sig ud og ind mellem buskene, blevet noget bedre, og vi frydede os allerede ved håbet om inden mørkets frembrud at kunne nå Bu-Ficha, hvor vi skulle overnatte, da vi fik øje på en af alle

mulige racer sammensat hærskare arbejdere, der var beskæftiget med at erstatte denne nogenlunde farbare vej med en fransk vej, det vil sige med en kæde af farer. Vi var nødt til at slå over i skridt. Disse arbejdere er højst overraskende. Negeren med de tykke læber, de store, hvide øjne og de skinnende tænder graver lige ved siden af araberen med den fine profil, den behårede spanier, marokkaneren, maureren, malteseren og den franske jordarbejder, som, ingen ved hvorfor eller hvorledes, har forvildet sig til dette land. Der er også grækere og tyrkere, kort sagt, alle østerlandske typer, og man kan ikke lade være med at tænke på, hvorledes det i gennemsnit må forholde sig med moral, hæderlighed og omgængelighed i denne horde.

Henimod klokken tre når vi til det største karavanserail, som jeg nogensinde har set. Det er en hel by, eller rettere en landsby, der ligger inden i et eneste stort indelukke, som omslutter tre vældige gårde, der følger i række efter hinanden, og hvori menneskene er sat i fold i små rum, bagere, skoflikkere og forskellige handlende, mens dyrene er anbragt inde under hvælvinger. Enkelte mere propre celler med senge og måtter er forbeholdt fornemme rejsende.

Oppe på terrassens murværk sidder to sølvhvide, lysende duer og kigger ned på os med deres røde øjne, der stråler som rubiner.

Hestene har drukket sig mætte, vi kører videre.

Vejen nærmer sig noget havet, hvis blålige stribe vi skimter i horisonten. Ved enden af et forbjerg dukker en by frem, hvis lige, blændende linje i skæret fra solnedgangen synes at løbe hen over vandet. Det er Hammamet, der i romertiden

benævnedes Put-Put. Langt borte, lige ud for os, knejser midt ude på sletten en rund ruin, der ved en luftspejling antager kæmpemæssige dimensioner. Det er atter en romersk grav, som kun er ti meter høj og kaldes Kars-el-Menara.

Aftenen begynder at falde på. Over vore hoveder holder himlen sig stadig blå, men foran os breder sig en tæt, violet sky, bag hvilken solen glider ned. Nedenfor denne skybanke strækker sig langs horisonten og over havet et tyndt, rosenrødt, lige og regelmæssigt bånd, der fra minut til minut, efterhånden som det usynlige himmellegeme når ned imod det, bliver mere og mere lysende.

Tunge fugle sejler i langsom flugt henover os; det er musvåger, tror jeg. Aftenstemningen sænker sig over os, trænger sig betagende ind i sjælen, hjertet og legemet og breder sig ud over den vilde slette, der foran os strækker sig lige til Kairouan, hvor vi først når hen om to dage. Således må tusmørketimen være på de russiske stepper. Vi møder tre mænd i burnus. I afstand antager jeg dem for negre, så sorte og blanke er de, men jeg genkender snart den arabiske type. Det er folk fra Suf, en mærkelig oase, der næsten ligger begravet i sandet mellem Chotts og Tugurt.

Der er nu blevet helt mørkt omkring os. Hestene går kun i skridt. Men pludselig vokser en hvid mur frem af mørket foran os. Det er Enfidas nordlige intendantur, Bu-Fichas *bordje*, en slags firkantet fæstning, der ved mure uden åbninger og en jernport forsvarer sig mod mulige overraskelser fra arabernes side. Vi er ventet. Intendantens hustru, fru Moreau, har en udmærket middag parat til os. Vi har tilbagelagt 80 kilometer, til trods for det franske vejvæsen.

12. december.

Så snart det begynder at gry ad dag, fortsætter vi rejsen. Morgengryet er roserødt, en intens rosenrød farve. Hvordan skal jeg beskrive den? Jeg ville sige laksefarvet, hvis denne tone var mere strålende. Vi mangler desværre ord for at få alle tonernes sammensætninger til at passere forbi vore øjne. Vort blik, det moderne blik forstår at se nuancernes uendelige skala. Det skelner alle de forskellige forbindelser, som farverne indgår med hinanden, alle de afskygninger, de glider over i, alle de ændringer, som de undergår ved indflydelse fra deres omgivelser, fra lyset, skyggen og de forskellige dagstider. Og for at gengive disse tusinder af sarte fortoninger har vi kun nogle ord, de samme almindelige ord, som vore fædre brugte, når de ville fortælle om det, som deres naive øjne så.

Lad os betragte de nye stoffer. Hvor mange ubeskrivelige toner ligger der ikke mellem hovedfarverne! For at fremmane dem kan vi kun betjene os af sammenligninger, der altid er utilstrækkelige.

Hvad jeg den morgen så af farver i løbet af nogle få minutter, er det mig umuligt at skildre ved verber, navne og adjektiver.

Vi kommer atter i nærheden af havet eller rettere af en uhyre dam, der åbner sig ud i det. Gennem min kikkert får jeg ude i vandet øje på en flok flamingoer, og jeg står af vognen for at liste mig krybende frem gennem krattet for at iagttage dem på nært hold.

Det lykkes mig. Nu ser jeg dem ganske tydeligt. Nogle svømmer, andre står oprejst på deres lange stylter. Det er enten røde og hvide flydende pletter eller også uhyre blomster, der er skudt frem på tynde purpurstilke, blomster, der er grupperede i

hundredvis inde på bredden eller ude i vandet. Det ser ud som bede, fulde af karminrøde liljer, hvorfra der som en blomsterkrone udgår de mange blodplettede fuglehoveder på enden af en tynd og bøjet hals.

Jeg lister mig endnu længere frem, og pludselig ser eller lugter den nærmeste af flokken mig og flygter. Kun en eneste er fløjet op, men alle de andre følger øjeblikkelig efter. Det er den samme vidunderlige flugt som i en have, hvorfra alle ravnene, den ene efter den anden, svinger sig op imod himlen. Med min kikkert følger jeg længe de hvide og rosenrøde skyer, som svæver bort ud imod havet, og hvorfra alle de blodrøde ben, der er så fine som afskårne kviste, hænger skråt bagud.

Denne store dam tjente i fordums dage som tilflugtssted for de flåder, der tilhørte beboerne af Aphrodisium, frygtelige sørøvere, der her skjulte sig og lå i baghold.

I det fjerne får man øje på ruinerne af denne by, hvor Belisar gjorde holdt på sin march mod Karthago. Der findes endnu en triumfbue og resterne af et venustempel og en uhyre fæstning.

Alene inden for Enfidas område træffer man på levningerne af sytten romerske stæder. Der nede, på strandbredden, ligger Hergla, som en gang var det rige Aurea Cœlie Antonin, og hvis vi i stedet for at bøje af mod Kairouan, var kørt videre i lige linje, ville vi den tredje dags aften midt på en ganske udyrket slette have set de vældige rester af amfiteatret ved Ed-Djem, der var lige så stort som Colosseum i Rom og kunne rumme 80.000 tilskuere, hæve sig foran os.

Omkring denne kæmpe, der næsten ville have været urørt, hvis ikke Hamuda, som var bey af Tunis, havde ladet den beskyde med kanoner for at åbne sig adgang ind til de arabere,

som efter at have nægtet at betale skat havde søgt tilflugt derinde, er man hist og her stødt på nogle spor af en stor, med ødsel luksus udstyret by, vældige cisterner og en uhyre korintisk kapitæl af den reneste kunst, en ganske enestående marmorblok.

Hvilken er denne stads historie, Plinius' Tusdrita, Ptolemæus' Thysdrus, hvis navn kun en eller to gange dukker frem hos historikerne? Hvad fattes den for at være berømt, eftersom den var så stor, så befolket og så rig? Næsten intet … en Homer!

Uden ham, hvad ville Troja så have været? Hvem ville kende Ithaka?

I dette land lærer man gennem øjnene, hvad historien er og især, hvad Biblen var. Man forstår, at patriarkerne og alle sagnskikkelserne, der er så store i bøgerne og så imponerende i vor fantasi, kun var stakkels dødelige, som vandrede om mellem disse primitive folkeslag, ligesom de alvorsfulde og ligefremme arabere, der endnu ejer antikkens sjæl og er klædt i den antikke dragt, den dag i dag vandrer om imellem dem. Patriarkerne har blot haft historikere, der var digtere, til at besynge deres liv.

I det mindste en gang om dagen støder man ved foden af et oliventræ eller i en krog af en kaktusskov på *Flugten fra Ægypten*; og man smiler ved tanken om, at galante malere har ladet den hellige jomfru sidde på æslet, der udenfor al tvivl blev redet af Joseph, hendes mand, mens hun fulgte efter med trætte skridt og på ryggen bærende Jesusbarnets legeme, der var rullet sammen som en kugle og indhyllet i en burnus, som var grå af støv.

Den kvinde, som vi ser over alt, ved hver eneste brønd, er Rebekka. Hun er klædt i en blå, ulden kjole, som er pragtfuldt draperet, om anklerne bærer hun sølvringe og på brystet et halsbånd af plader af samme metal, lænket sammen med små kæder. Undertiden skjuler hun sine træk, når vi nærmer os, men til andre tider, især når hun er smuk, viser hun os et friskt og brunt ansigt, der ser på os med store, sorte øjne. Det er fuldstændig Biblens datter, hende om hvem salmen siger: *Nigra sum sed formosa*, og som med en læderkrukke på hovedet på sine faste, bronzefarvede ben med rolige skridt vandrede hen over de stenede veje og fristede Himlens engle, ligesom hun endnu den dag i dag frister os, der ikke er engle.

I Algier og i det algierske Sahara er alle kvinder, både de, der bor i byerne, og de, der hører til stammerne, klædt i hvidt. I Tunis er de derimod inde i byerne fra hoved til fod indhyllede i sorte musselinsslør, hvad der gør en besynderlig virkning i de små byers så lyse gader, mens kvinderne på landet er klædt i grove, blå kjoler, som gør et yndefuldt indtryk og gør hele deres fremtræden endnu mere bibelsk.

Vi kører nu over en slette, hvor man over alt ser spor af menneskeligt arbejde, for vi nærmer os Enfidas centrum, der er døbt Enfidaville efter først at have heddet Dar-el-Bey.

Der nede vokser træer! Hvilken overraskelse! De er allerede høje, skønt de først er plantet for fire år siden, og vidner om denne jordbunds forbavsende rigdom og de resultater, som en fornuftig og alvorlig opdyrkning formår at frembringe. Så dukker midt imellem disse træer nogle store bygninger frem, hvorfra det franske flag vajer. Det er generalguvernørens bolig og ægget til den fremtidige by. Omkring disse huse har der

allerede dannet sig en landsby og hver lørdag afholdes der her et torv, hvor store forretninger bliver afsluttet. Araberne strømmer dertil selv fra meget fjerntliggende punkter.

Der gives ikke noget interessantere end at studere organisationen af dette uhyre territorium, hvor de indfødtes interesser varetages med lige så megen omhu som europæernes. Det er ligefrem et mønster på agrarisk overledelse for alle blandede lande, hvor de forskellige og stik modsatte sæder og skikke fordrer meget fintfølende og klogt forudseende institutioner.

Efter at vi har spist frokost i denne, Enfidas hovedstad, tager vi afsted for at besøge en meget ejendommelig landsby, der ligger oppe på en klippe i omtrent en fem kilometers afstand.

Vi kører først gennem vinmarker, derpå kommer vi ud på et hedestrøg, en lang gul strækning, der kun hist og her er besået med nogle ukrudtsbuske.

Jordvandet ligger kun to, tre eller fem meter under alle disse sletter, der med ringe arbejde kunne forvandles til uhyre olivenmarker.

Nu ser man der kun hist og her små kaktusskove, som knapt nok er så store som vore frugthaver.

Oprindelsen til disse skove er følgende:

Der eksisterer i Tunis en meget interessant skik, som hedder *retten til jordens udnyttelse*, og som giver enhver araber lov til at bemægtige sig uopdyrkede jorder og gøre dem frugtbringende, hvis ejeren ikke er til stede for at modsætte sig det.

Hvis en araber altså får øje på en mark, der forekommer ham at være frugtbar, og han deri planter enten oliventræer eller – som oftest – kaktus eller, som han urigtigt benævner dem, vilde

figentræer, sikrer han sig derved det halve udbytte af hver høst, lige indtil de træer, han har plantet, en gang går ud. Den anden halvdel tilhører ejeren, der fra nu af intet andet har at gøre end at våge over, at produkterne bliver solgt så fordelagtigt som muligt, for at han kan få sin retmæssige part.

Den anden, som har overtaget marken, skal sørge for at passe den, bearbejde den, forsvare den mod tyveri og undgå al skade, aldeles som om det var hans egen ejendom. Hvert år sælger han frugterne ved auktion, for at fordelingen kan blive så retfærdig som muligt. Næsten altid er det dog ham selv, der køber dem, og på den måde betaler han den virkelige ejer en slags forpagtningsafgift, der veksler i størrelsen og er proportionel med værdien af hver høst.

Disse kaktusskove har et fantastisk udseende. De forvredne stammer ligner dragekroppe, lemmerne på uhyrer med strittende skæl og spidse pigge. Hvis man om aftenen ved måneskin kommer ind i en sådan skov, har man fuldstændig indtrykket af at være henflyttet til et fortryllet land.

Det er, som om man vandrede i et fortsat mareridt.

Hele foden af den stejle klippe der bærer landsbyen, Tac-Runa, er dækket med høje, djævelsk udseende planter. Det er en Dantes skov, man kommer gennem. Man har fornemmelsen af, at de vil begynde at bevæge sig, udstrække deres brede og runde blade, som er tykke og bevæbnede med lange nåle, for at gribe én, omslynge én og sønderrive én med deres skrækkelige klør. Jeg kender ikke noget mere hallucinerende end det uhyre kaos af sten og kaktus, der skjuler foden af dette bjerg.

Pludselig får vi midt imellem klipperne og de glubsk udseende planter øje på en brønd, der er omgivet af kvinder,

som er kommet for at hente vand. Sølvringene om deres ben og deres hals blinker i solskinnet. Da de opdager os, gemmer de deres brune ansigt bag en fold af det blå klæde, hvori de er draperet, og med den ene arm løftet helt op til panden prøver de på at se os, idet vi drager forbi dem.

Stien er så stejl, at den falder selv mulæsler vanskelig. Kaktusserne klavrer langs med vejen op ad klipperne. De synes at ledsage os, omringe os, indeslutte os, forfølge os og ile forud for os. Højt oppe, helt oppe på toppen af bjerget lyser stadig en kubbas blændende hvide kuppel.

Nu er vi ved landsbyen: en dynge af ruiner og hensmuldrende mure, hvori man næsten ikke kan skelne de huller, der bliver beboet, fra dem, som ikke længere er tjenlige til beboelse. Enkelte murfløje, der endnu står imod nord og vest, er så underminerede og truede, at vi ikke tør vove os ind imellem dem, den mindste rystelse kunne få dem til at styrte sammen.

Udsigten deroppe fra er pragtfuld. Mod syd, øst og vest ligger den uendelige slette, som på en stor strækning beskylles af havet. Mod nord hæver sig nogle bjerge, der er skaldede, røde og takkede som hanekamme. I det fjerne ses Djebel-Zaghuan, der behersker hele egnen.

Det er de sidste bjerge, vi ser på vor vej fra nu af og til Kairouan.

Den lille landsby, Tac-Runa, er en arabisk fæstning, der ligger udmærket garderet for ethvert pludseligt angreb. Tac er i øvrigt et diminutiv af Tackesche, som betyder fæstning. En af beboernes væsentligste funktioner, for man kan ikke sige "beskæftigelser", består i i deres kuler at gemme det korn, som nomaderne efter høsten betror dem til opbevaring.

Om aftenen tager vi tilbage til Enfidaville, hvor vi skal overnatte.

13. december.

Vi kører først igennem det fransk-afrikanske selskabs vinmarker og kommer derefter ud på uhyre store marker, hvor de uforglemmelige skikkelser, der består af en kamel, en plov og en araber, til alle sider tegner sig imod himlen.

Så bliver jordbunden gold og foran os får jeg gennem en kikkert øje på en stor ørken af uhyre stene, der står oprejst i alle retninger til højre og til venstre lige så langt, øjet kan række. Da vi kommer nærmere, ser vi, at det er gravstene. Det er en begravelsesplads af fabelagtig størrelse, for den dækker over fyrre hektar. Hver grav består af fire flade sten. Tre af dem står oprejst og danner bagsiden og de to sider, mens den fjerde, der er lagt ovenpå dem, tjener til tag.

De undersøgelser og udgravninger, som guvernøren af Enfida har foretaget for om muligt at opdage gravkamre under disse stendysser, har ikke bragt noget resultat.

Først for halvandet eller to år siden lykkedes det hr. Hamy, der er konservator ved det etnografiske museum i Paris, at opdage indgangen til disse underjordiske grave; den var med stor behændighed skjult under en tæt klippehob. Inde i gravene fandt han nogle knogler og lervaser, der tydede på, at gravene måtte være af berberisk oprindelse. På den anden side har hr. Mangiavacchi, guvernøren i Enfida, ikke langt derfra påvist de næsten forsvundne spor af en mægtig berberstad. Hvad kan det have været for en by, der har dækket et stykke land på fyrre hektarer med sine døde?

Man bliver i øvrigt over alt hos orientalerne slået ved den plads, der i denne verden overlades de, som ikke længere hører den til. Kirkegårdene er talløse og uhyre. Alle vegne støder man på dem. Gravene i Cairo indtager større plads end husene. Hos os derimod er jorden dyr og de forsvundne tæller ikke mere. De bliver stablet sammen, hobet op ved siden af hinanden, ovenpå hinanden, inde i hinanden, i en lille krog udenfor byen, ude i forstæderne mellem fire mure. Marmorstenene og trækorsene dækker over slægtled, der gennem århundreder er blevet puttet derned. Det er en mødding af døde ved byens port. Der gives dem akkurat tid til at tabe deres skikkelser i jorden, som allerede er gødet med menneskelig råddenskab, lige den nødvendige tid til at blande deres opløste kød med det ligholdige ler, så tager man, da der stadig kommer nye til og da der på markerne ved siden af dyrkes køkkenplanter til de levendes behov, nogle spadestik ned i den menneskeædende jord og river alle de knogler, man støder på, op, hoveder, arme, ben, ribben, mænd, kvinder og børn, som er blandet sammen og glemt sammen. Og hulter til bulter bliver de kastet ned i en grøft og der bydes de nyligt afdøde, de døde, man endnu ved navnet på, den plads, der er stjålet fra de andre, som ingen mere kender, og som det store intet har taget til sig. I de civiliserede samfund gælder det om at være sparsommelig.

Da vi kommer ud fra denne uhyre, gamle kirkegård, får vi øje på et hvidt hus. Det er El-Menzel, Enfidas sydlige intendantur, hvor vi skal forlade Enfidas territorium.

Da vi havde siddet længe og passiaret efter middagen, fik vi det indfald at spadsere nogle minutter ude i det frie, inden vi begav os til ro.

Et pragtfuldt måneskin lyste over steppen og gled hen over skællene på de uhyre kaktus, der stod nogle meter foran os; i det hvide skær fik disse planter et overnaturligt udseende, de lignede en flok djævelske dyr, der pludseligt var sprunget i luften og havde slynget deres runde plader og gyselige legemer højt op i luften.

Vi var standset for at betragte dem, da vi på en gang blev slået af en fjern, vedvarende og mægtig lyd. Det var som en støj af talløse, skingrende og dybe stemmer, stemmer i alle tonearter, en støj af fløjtehvin, skrig, kalden, en ukendt og rædselsvækkende larm som fra en mængde, der er grebet af panisk skræk, en navnløs, uvirkelig mængde, som et eller andet sted, ingen kunne vide hvor, i luften eller på jorden, var gerådet i kamp. Vi lyttede ud imod alle horisontens hjørner og endte med at opdage, at støjen kom fra syd.

Så var der én, der udbrød:

"Det er jo fuglene fra Triton-søen!"

Den følgende dag kom vi lige forbi den nævnte sø, som af araberne kaldes El-Kelbia og har en overflade på fra 10.000 til 13.000 hektarer; efter enkelte moderne geografers mening er det den gamle afrikanske indsø, som man hidtil har villet anbringe i Fedjedj, R'arsa og Melr'ir.

Det var ganske rigtigt vandfuglenes kvidrende folkefærd, der havde frembragt den forvirrede larm, som i den foregående aften over seksten kilometer længere borte havde skræmt os. Som en hær af forskellige stammer lever de på søens bredder; der er i tusindevis af dem, af enhver race og enhver form og med enhver slags fjerbeklædning, lige fra anden med det flade næb til den langnæbbede stork. Der er hærskarer af flamingoer

og traner, flåder af sortænder og strandmåger, regimenter af dykkerfugle, brokfugle, bekkasiner og måger. Og i det klare måneskin lever alle disse dyr, som glædes ved den skønne nat og er langt fra menneskene, der ikke ejer nogen bolig ved deres store, flydende rige, deres liv, udstøder deres skrig, pludrer sammen i deres fuglesprog, fylder den lysende himmel med deres gennemtrængende stemmer, på hvilke kun en fjern gøen af arabernes hunde eller sjakalernes bjæffen giver svar.

14. december.

Efter at vi er kommet over nogle marker, som hist og her er opdyrket af de indfødte, men som for størstedelen ligger fuldstændig brak, skønt jorden er særdeles frugtbar, opdager vi til venstre for os Triton-søens lange vandflade. Lidt efter lidt kommer vi nærmere og tror at se øer, store, talrige øer, der snart svømmer og snart flyder i kompakte masser. På bredderne spanker uhyre traner, to og to eller tre og tre, om på deres høje ben. På sletten rundt omkring ses andre, hvis ængstelige hoveder stikker op over krat-totterne.

Denne sø, der er seks eller otte meter dyb, har den foregående sommer efter de femten måneders tørke, som Tunis har lidt under, og som man ikke i mands minde kan huske magen til, været fuldkommen tørlagt. Men til trods for sin betydelige udstrækning blev den i efteråret på en eneste dag fyldt til randen, for alt det regnvand, der strømmer ned ad bjergenes sider, samler sig i den.

Disse landstrækningers fremtidige store rigdomme må søges deri, at de i stedet for at gennemskæres af floder, som ofte er tomme, og som kanaliserer regnvandet således som i Algier, her bliver let overrislet af små bække, hvis strøm standses af den

mindste afspærring. Da disses niveau over alt er det samme, spreder hver byge, der falder over de fjerne bjerge, sig straks ud over hele sletten og forvandler den på nogle dage eller blot på nogle timer til en uhyre mose, hvor der ved hver ny oversvømmelse afsættes et nyt lag dynd, der feder og gøder; det er aldeles som et Ægypten, der ikke havde nogen Nil.

Vi kommer nu til et ubegrænset hedestrøg, hvor der med mellemrum vokser en mosart, en lille fed, spanskgrøn plante, som kamelerne er meget slikne efter. Så langt øjet kan række, ser man også uhyre flokke græssende dromedarer. Idet vi kommer forbi dem, ser de på os med deres store, blanke øjne og man kunne godt tro sig hensat til skabelsens første tid, til hine dage, da skaberen tøvende, som for at dømme om virkningen og værdien af sit værk, ud over jorden strøede håndfulde af de vanskabte racer, som han siden lidt efter lidt har tilintetgjort, idet han dog på det store, stedmoderligt behandlede fastland, Afrika, har ladet enkelte primitive former blive tilbage, deriblandt giraffen, strudsen og dromedaren, som han har glemt i sandet.

Vi blev vidne til følgende lille pudsige og nydelige ting: en hunkamel har lige bragt en unge til verden og går nu henimod lejren, fulgt af sin unge, som to små araberdrenge, hvis ansigt ikke når op til dyrets bagparti, driver frem med grene. Kamelungen er allerede stor, et par meget lange ben bærer et ingenting af en krop, der afsluttes med en fuglehals og et forbavset hoved, hvis øjne kun i et kvarter har set alle de nye ting: dagslyset, heden og moderen, der traver foran. Alligevel går ungen rigtig godt uden snublen og uden famlen hen over den ujævne jord og den begynder at snuse efter moderens

patter, for naturen har gjort dette, kun nogle få minutter gamle, dyr så højt, for at det kan nå op til moderens mave.

Der er også andre, som er nogle dage gamle, og andre, der er nogle måneder; så er der de meget store, hvis hår ligner et krat, andre, der er helt gule, andre, der er gråhvide, og atter andre, der er sortladne.

Landskabet bliver nu så besynderligt, at jeg aldrig har set noget lignende. Til højre og til venstre dukker frem af jorden stene, der står i rækker så snorlige, som om de var soldater, alle i samme orden og i samme retning og skrånende ned mod Kairouan, der endnu ikke er til at øjne. Det ser ud, som om disse bataljoner, der hæver sig bag hinanden i lige rækker, som kun er nogle hundrede skridts afstand fra hinanden, var i fuld march. De dækker således flere kilometer. Mellem dem findes ikke andet end leret sand. Denne formation er en af de mærkeligste i verden. Den har i øvrigt sin legende.

Da Sidi-Okba med sine ryttere kom til denne uhyggelige ørken, hvor man nu finder det, der er tilbage af den hellige by, standsede han og slog lejr midt i ensomheden. Hans ledsagere, der undrede sig over at se ham gøre holdt på et sådant sted, rådede ham til at ride videre, men han svarede:

"Vi skal blive her, og vi skal grundlægge en by, for således er det Guds vilje."

De indvendte, at der hverken var vand til at drikke eller træ og sten til at bygge med.

Sidi-Okba pålagde dem imidlertid tavshed med de ord:

"Det vil Herren sørge for."

Den næste dag blev der meddelt ham, at en mynde havde fundet vand. Der blev gravet efter på stedet, og seksten meter

under jordens overflade stødte man på kilden, der giver vand til den store brønd, som er overdækket med en kuppel, og hvor en kamel hele dagen igennem trækker spandene op.

Dagen efter forkyndte araberne, der var blevet sendt ud på opdagelse, Sidi-Okba, at de på skråningerne af de nærliggende bjerge havde fundet skove.

Og atter den påfølgende dag kom rytterne, der om morgenen var redet ud, galoperende tilbage og råbte, at de havde mødt en hel hær af sten på vandring, og at disse sten uden tvivl var sendt af Gud.

Til trods for dette mirakel er næsten hele Kairouan bygget af mursten.

Sletten er nu blevet til en sump med gult dynd, hvori hestene glider, trækker uden at komme frem, udmattes og styrter. Lige til knæene synker de ned i den slimede jord og hjulene går i til navet. Himlen er blevet overtrukket og det begynder at regne, en fin støvregn, der indhyller horisonten i en tåge.

Snart synes vejen at blive bedre, for vi kører over en af de syv jordbølger, som kaldes Kairouans syv høje, men snart, når vi atter kommer ned i en sænkning, bliver den igen den samme frygtelige kloak. Pludselig standser vognen, et af baghjulene er kørt fast i dyndet.

Vi må stå ud og gå videre på vore ben. Det regner, en rasende blæst pisker os ind i ansigtet, og for hvert skridt må vi løfte vældige lerklumper, der klæber fast til vort fodtøj og tynger gangen, så at vi hurtigt er dødtrætte. Af og til farer foden ned i dybe sumphuller, og forpustede og forbandende det kolde syden fortsætter vi hen imod den hellige stad en pilgrimsgang,

der måske i den anden verden vil blive holdt os til gode, hvis Profetens Gud da er den rette.

Som bekendt vejer for de troende syv pilgrimsrejser til Kairouan op imod én til Mekka.

Efter at vi på denne måde har arbejdet os en eller to kilometer frem, skimter jeg foran mig langt borte i tågen et slankt og spidst tårn, der knapt er synligt, knapt mere farvet end tågen, og hvis spids taber sig oppe i skyerne. Det er først et vagt og betagende syn, der lidt efter lidt bliver tydeligere, antager en fastere form og bliver en stor minaret, der rager op mod himlen, uden at man ser noget som helst andet omkring den eller under den, hverken by, mure eller moskékupler. Regnen pisker os stadig i ansigtet, mens vi langsomt vandrer henimod dette grålige fyrtårn, der knejser foran os som et spøgelsestårn og snart forsvinder, gemt bort i tågevæggen, hvorfra det var skudt frem.

Så, til højre for os, aftegner sig pludselig en bygning, som er helt overlæsset med kupler, det er den såkaldte Barber-moské, og endelig dukker byen frem, en utydelig, ubestemmelig masse bag regntæppet. Minareten synes nu mindre stor end før, det er, som om den var sunket ned mellem murene, efter at den først havde hævet sig helt op imod himlen for at vise os vej til staden.

Hvor er den trist, denne stad, som den ligger dér, tabt ude i ørkenen, i den golde og trøstesløse ensomhed!

Vi går igennem de snævre, krumme gader, hvor araberne, der har søgt ly for regnen inde i de handlendes boder, sidder og stirrer på os, og når vi møder en kvinde, så ser dette sorte

spøgelse mellem de af regnen gulnede mure ud, som om det var Døden selv, der gik tur.

Kairouans tunesiske guvernør, Si-Mohammed-el-Marabut, en af byens generaler, tilbyder os gæstfrihed. Det er en ædel og from muselmand, som allerede tre gange har gjort pilgrimsrejsen til Mekka. Med ridderlig og alvorsfuld høflighed fører han os til de værelser, der er bestemt for gæster, og dér finder vi store divaner og herlige arabiske tæpper, hvori vi indhyller os for at sove. For at vise os en særlig ære bringer en af hans sønner os egenhændigt alle de genstande, vi har brug for.

Samme aften spiser vi til middag hos den franske konsul, hvor vi får en så hjertelig og munter modtagelse, at vi føler os helt oplivede og trøstede efter den uhyggelige ankomst.

15. december.

Dagen er endnu ikke begyndt at gry, da en af mine ledsagere vækker mig. Vi har planlagt straks om morgenen, inden vi beser byen, at tage et maurisk bad.

Der er allerede færdsel på gaderne, for orientalerne står op før solen og mellem husene ses en smuk, ren og bleg himmel, der er fuld af løfter om varme og lys.

Vi går igennem gyder, gennem endnu flere gyder, kommer forbi brønden, hvor kamelen, der holdes fanget under kuplen, uden standsning traver rundt for at trække vandet op, og trænger ind i et mørkt hus med tykke mure, hvor vi lige straks slet intet kan se, og hvis varme og fugtige atmosfære ved vor indtræden slår os kvælende i møde.

Så opdager vi nogle arabere, der ligger og sover på måtter, og stedets ejer viser os, efter at vi har klædt os af, ind i badekamrene, en slags sorte og hvælvede fangehuller, hvor det

gryende dagslys falder ind gennem en smal rude højt oppe i loftet, og hvis gulv flyder med slibrigt vand, som man ikke kan gå i uden ved hvert skridt at risikere at glide og falde.

Da vi har gennemgået alle de forskellige massage-operationer og atter står i fri luft, føler vi os hensat i en rus af glæde, for solen står nu højt på himlen, kaster sit skin ned over gaderne og viser os en by, der er hvid som alle arabiske byer, men mere barbarisk, mere karakteristisk, mere præget af fanatisme og mere betagende med sin iøjnefaldende fattigdom, sin hovmodige og elendige adel. Således er Kairouan, den hellige by.

Befolkningen har lige gennemgået en forfærdelig hungersnød, og over alt genfinder man det forsultne præg, der endog synes at have bredt sig til selve husene. I butikker, som ikke er større end æsker, og hvori købmændene sidder på tyrkisk maner med benene overkors, sælges der ligesom i de primitive landsbyer i det indre Afrika alle mulige beskedne ting. Der er dadler, som kommer fra Gafsa og Souf, og som er sammenpresset til store blokke klæbrig dej, som sælgeren, der sidder på det samme bræt, med sine fingre river nogle klumper løs af. Der er grøntsager, krydderier, bagværk og i souk'erne, lange krumme og hvælvede bazarer, er der stoffer, tæpper, sadler, prydede med guld- og sølvbroderi, og en utrolig mængde skoflikkere, der fabrikerer tøfler af gult læder.

Lige indtil franskmændene besatte byen, havde jøderne ikke lov til at bosætte sig i den. Nu vrimler der over alt af jøder, som lever højt på den tidligere så utilgængelige stad. Det er dem, der allerede driver handel med alle kvindernes juveler, og de har prioriteter i en stor del af husene, hvis ejere de har lånt penge,

og som de snart selv vil komme i besiddelse af som en naturlig følge af det fornyelses- og mangfoldiggørelsessystem, som de med en utrættelig snedighed og behændighed forstår at praktisere med gælden.

Vi går hen til Djama-Kebir eller Sidi-Okba moskeen, hvis høje minaret ranker sig højt op over byen og ørkenen, der afskærer den fra den øvrige verden. Da vi drejer om et gadehjørne, har vi den pludselig lige foran os. Det er en vældig og vægtig bygning, der bæres af uhyre støttepiller, en tung, imponerende, hvid masse, der ejer en uforklarlig og vild skønhed. Når man trænger derind, kommer man først til en pragtfuld gård, der omsluttes af en dobbelt firkant af to rækker elegante, romerske og romanske søjler. Man har indtrykket af at befinde sig i det indre af et af Italiens skønne munkeklostre.

Den egentlige moské ligger til højre og får sit lys ude fra gården gennem sytten dobbeltfløjede døre, som vi alle lader smække op på vid gab, inden vi går derind.

Jeg kender i hele verden kun tre religiøse bygninger, der har gjort det samme uventede og betagende indtryk på mig som dette vidunderlige værk: Mont-Saint-Michel i Bretagne, Sankt Marcus-kirken i Venedig og Palatine-kapellet i Palermo.

Men de er alle tre sindrigt beregnede, udstuderede og beundringsværdige værker af store arkitekter, som var sikre på deres virkemidler, og som nok ejede tro, men dog fremfor alt var kunstnere, der lige så meget blev inspireret af deres kærlighed til linjerne, formerne og den dekorative skønhed, som af kærlighed til Gud. Her er det noget ganske andet. Et vandrende, fanatisk folkeslag, som knapt nok er i stand til at bygge en mur, er kommet til dette land, der var dækket med

ruiner, som dets forgængere havde efterladt sig, har dér samlet alt, hvad der forekom det smukkest, og har så, modnet gennem en ophøjet inspiration, med disse levninger af samme stil og samme art opført en bolig for sin gud. Og denne bolig, som er skabt af stumper fra hensmuldrende byer, er lige så fuldkommen og lige så prægtig som noget af det reneste, stenenes største mestre har undfanget.

Foran os rejser sig et helligt tempel, der ser ud som en hellig skov, for hundrede og firs søjler af onyx, porfyr og marmor bærer hvælvingerne over de sytten skibe, der svarer til de sytten døre.

Blikket standses og bliver borte i denne dybe vrimmel af slanke og runde, alle lige udadleligt elegante, piller, hvis nuancer smelter sammen i en stor harmoni, og hvis byzantinske kapitæler af den afrikanske og den orientalske skole vidner om et sjældent arbejde og en uendelig afveksling. Nogle af dem forekom mig at være af en fuldkommen skønhed. Den mest originale iblandt dem er måske den, der forestiller et palmetræ, som er forvredet af vinden.

Efterhånden som jeg skrider videre frem i denne guddommelige bolig, synes alle søjlerne at flytte sig, dreje sig omkring mig og danne forskellige figurer af skiftende regelmæssighed.

I vore gotiske kirker opnås den store virkning ved misforholdet imellem højden og bredden. Her kommer den enestående harmoni i dette lave tempel tværtimod af forholdet mellem og antallet af disse lette søjler, der bærer bygningen, fylder den, befolker den, gør den til det, den er, skaber dens ynde og dens storhed. Deres farvede mængde bibringer øjet

indtrykket af noget ubegrænset, mens den ringe højde i det udstrakte rum giver sjælen en fornemmelse af tyngde. Det er vældigt som en verden, og man bliver knust derinde under Guds almagt.

Den gud, som har inspireret dette prægtige kunstværk, er afgjort ham, der dikterede Koranen, og ikke ham, der taler igennem evangeliet. Hans snilde moral udstrækker sig mere end den højner og forbavser os mere ved sin udbredelse end ved sin ophøjethed.

Over alt træffer man på de skønneste enkeltheder. Det værelse, som var bestemt for sultanen, der kom ind gennem en dør, som var forbeholdt ham alene, er forsynet med trævægge, der ser ud, som om de var udskåret af ciselører. Også prædikestolen med sine besynderligt uddybede træflader frembringer en heldig virkning, og mihrab'en, som vender imod Mekka, er en beundringsværdig niche af tilhugget, malet og forgyldt marmor, der i sin herlige stil danner en uforlignelig dekoration.

Ved siden af denne niche står to søjler så tæt ved hinanden, at et menneskelegeme næppe formår at klemme sig igennem dem. De arabere, som lader sig glide derigennem, bliver efter nogles sigende helbredet for rheumatisme; efter andres formening opnår de derved mere ideelle gunstbevisninger.

Overfor moskeens hovedportal, den niende i rækken såvel fra højre som fra venstre, knejser på den anden side af gården minareten. Den har hundrede og ni og tyve trin. Vi stiger derop.

Dér oppe fra ligner Kairouan, der ligger for vore fødder, et dambræt af gipsterrasser, hvorfra til alle sider kubba'ernes og

moskeernes blændende kupler skyder i vejret. Helt omkring, så langt øjet kan række, ses den gule, ubegrænsede ørken, mens i nærheden af murene kaktusplanternes grønne pletter hist og her dukker frem. Denne omegn er uendelig trist og øde og mere knugende end selve Sahara.

Det lader til, at Kairouan har været meget større. Der nævnes endnu navnene på forsvundne bydele.

Deriblandt er: Drâa-el-Temmar, dadelhandlernes høj; Drâa-el-Ouiba, kornmålernes høj; Drâa-el-Kerruïa, urtekræmmernes høj; Drâa-el-Gatrania, tjærehandlernes høj, og Derb-es-Mesmar, sømhandlernes kvarter.

Fornemt afsondret uden for byen, i omtrent en kilometers afstand, ligger zaouïa'en, eller rettere Sidi-Sahab (profetens barber) moskeen, der på lang afstand drager blikket til sig. Vi begiver os på vej ud til den.

Den er ganske forskellig fra Djama-Kebir, som vi lige kommer fra, og er, uden på nogen måde at være imponerende, den yndefuldeste, rigest farvede og mest kokette af alle arabiske moskeer. Og den er tillige det mest fuldkomne mønster på arabisk dekorationskunst.

Man går gennem en henrivende stilfuld gang, der er beklædt med antikke fajanceplader, og kommer ind i en lille forsal, som er brolagt og smykket på samme måde. Derefter følger en lang, smal gård, der er omgivet af en firkantet buegang, hvis hesteskoformede buer hviler på romerske søjler. Idet man træder derud, blændes man af den gyldne flade, solskinnet lægger over alle disse mure, der ligeledes er beklædt med fajanceplader i de mest beundringsværdige nuancer og så godt som alle forskellige.

Også den store firkantede gård, som vi derpå kommer til, stråler lige så gyldent. Solen lyser, risler og lakerer med ild hele dette mægtige emalje-palads, hvor alle den orientalske keramiks tegninger og toner skinner under ørkenhimlens flammeglød. Øverst på murene løber fantastiske og vidunderligt skønne arabesker. Fra denne eventyrgård fører døren ind til det allerhelligste, som rummer den grav, hvori Sidi-Sahab, profetens ledsager og barber, hviler. Lige til sin død bevarede Sidi-Sahab på sit bryst tre af Muhameds skæghår.

Helligdommen, der er smykket med regelmæssige tegninger i sort og hvidt marmor med indskrifter og fuld af tæpper og faner, forekom mig mindre smuk og mindre overraskende end de to uforglemmelige gårde, jeg lige var kommet igennem.

Da vi går ud, kommer vi til en tredje gård, som er befolket med unge mennesker. Det er en slags muselmansk seminarium, en skole for fanatikere.

Alle disse zaouïa'er, islams jordbund er dækket med, er, om man så må sige, talløse æg, hvoraf de mange ordener og broderskaber, de troende deler deres andagt imellem, bliver udruget.

De vigtigste i Kairouan (jeg taler ikke om de moskeer, der tilhører Gud alene) er: Si-Muhamed-Eluanis zaouïa, Sidi-Abd-el-Kader-el-Djilanis zaouïa – Sidi-Abd-el-Kader-el-Djilani er islams største og mest ærede helgen –, Abd-ed-Tidjanis zaouïa, Si-Hadid-el-Khranganis zaouïa og Sidi-Muhamed-ben-Aïssa fra Meknés zaouïa, som indeholder tamburiner, derbouka'er, sabler, jernspidser og alle de andre instrumenter, der er uundværlige ved aïssaua'ernes barbariske ceremonier.

Disse utallige islamske ordener og broderskaber, som på mange punkter minder om vore katolske ordener, og som er stillet under en dyrket marabuts beskyttelse, står gennem en kæde af fromme lærde, som araberne kalder "selselat" i forbindelse med profeten. Især siden begyndelsen af dette århundrede [Note 1)] har disse broderskaber vundet en betydelig udbredelse og er den muhammedanske religions mest frygtede skranke imod civilisationen.

Under titlen "*Marabut og Khuan*" har kommandant Rinn opremset dem og kommenteret dem på den mest fyldestgørende måde.

I denne bog finder jeg nogle højst kuriøse sider om disse ordeners læresætninger og sædvaner.

Hver af dem forsikrer, at den uforfalsket har bevaret lydigheden mod Profetens fem bud og fra ham har erhvervet kundskaben om den eneste vej, man skal vandre for at opnå den forening med Gud, der er målet for en muselmands religiøse bestræbelser.

Trods denne påstand om ubetinget ortodoksi og renhed i doktrinerne er alle broderskaberne meget afvigende både med hensyn til deres levemåde, deres lære og deres anskuelser.

Nogle af dem danner mægtige, fromme forbund, der ledes af lærde teologer, som fører et strengt levned og virkelig er overlegne mænd, der er lige så grundigt uddannede teoretikere som de er drevne diplomater i deres forbindelser med os europæere, og som med en sjælden klogskab regerer disse skoler, hvori der læres eleverne hellig videnskab, ophøjet moral og bekæmpelse af europæerne. Andre, der danner underlige samlinger af fanatikere eller charlataner, gør nærmest indtryk

af religiøse gøglere, der snart er overspændte og overbeviste, snart rene humbugmagere, som udnytter menneskenes dumhed og tro.

Som jeg allerede har sagt, er det eneste mål for enhver god muselmands bestræbelser den inderlige forening med Gud. Forskellige mystiske midler fører til denne fuldkomne tilstand, og hvert broderskab har sin træningsmetode. I almindelighed fører denne metode den unge begynder til en tilstand af absolut sløvhed og gør ham til et blidt og lydigt instrument i den øverstes hænder.

I spidsen for hver orden står en sheik, der er ordenens mester:

"Du skal være mellem din sheiks hænder som liget mellem ligvaskernes. Adlyd ham i alt, hvad han befaler, for det er Gud selv, som byder dig med hans stemme. Ikke at adlyde ham er at friste Guds vrede. Glem ikke, at du er hans slave, og at du intet må gøre uden hans befaling.

Sheiken er Guds udvalgte, han står over alle andre skabninger og kommer i rang efter profeterne. Se derfor ikke andet end ham og ham over alt. Bandlys fra dit hjerte enhver anden tanke end den, som har Gud eller sheiken til genstand."

Umiddelbart under denne person fungerer *moquaddem*'erne, der er sheikens stedfortrædere og har den mission at gøre propaganda for ordenens læresætninger.

Endelig er der de indviede, menige medlemmer, som kaldes *khuan*, brødrene.

Hvert broderskab har som nævnt sin særlige bønnemåde eller rettere sløvheds-træning, hvorigennem mennesket bliver

hensat i den hallucinations-tilstand, som gør ham til ét med Gud. Denne gymnastik kaldes *dirkr*.

Det er næsten altid en meget kort påkaldelse, eller blot et par enkelte ord eller en sætning, som skal gentages et uendeligt antal gange.

Adepterne udtaler med regelmæssige hals- eller hovedbevægelser, to hundrede, tre hundrede, fem hundrede, tusinde gange i træk enten ordet "gud" eller den formel, som kommer igen i alle deres bønner: "Der er ingen Gud uden én" og tilføjer nogle strofer, der, efter den orden, hvori de kommer, er broderskabets genkendelsestegn.

Eleven kaldes under indvielsen *talamid*, efter indvielsen bliver han først *murid*, så *fakir*, så *sufi*, så *satek* og så *med jedub* (den henrevne, den hallucinerede). Det er på dette standpunkt, at inspirationen eller vanviddet åbenbarer sig hos ham; ånden skiller sig ud fra materien og adlyder et slags mystisk hysteris tilskyndelse. Fra nu af tilhører manden ikke længere det fysiske liv. Alene det åndelige liv eksisterer for ham, og han behøver ikke længere at underkaste sig de praktiske andagtsøvelser.

Over denne tilstand står kun den såkaldte *tuhid*, som er den højeste salighed, enheden med Gud.

Også ekstasen har sine grader, der er meget interessant beskrevet af Sheik-Snussi, som er hovedet for sandsiger- og drømmetyder-ordenen *Kheluatya*. Man vil se, at der findes en hel del mærkelige lighedspunkter mellem disse mystikere og kristendommens mystikere. Jeg citerer, hvad Sheik-Snussi skriver om det:

> "... Adepten modtager derefter åbenbarelsen af andre lys, der for ham er de mest fuldkomne

talisman'er.

Antallet af disse lys er halvfjerdsindstyve tusinde; de deles i flere rækker og danner tilsammen de *syv grader*, hvorigennem man når frem til sjælens fuldkommenhedstilstand. Den første af disse grader er menneskeheden. Man ser deri ti tusinde lys, som kun er synlige for dem, der kan nå så højt; deres farver er matte og de glider over i hinanden … For at komme op i det andet stadium må hjertet være helliggjort. Man opdager da de ti tusinde andre lys, som er forbundet med denne anden grad, der omfatter *sansernes ekstase*; deres farve er lyseblå … Derpå kommer tredje grad, som er *hjertets ekstase*. Deri ser man Helvede og alt, hvad der hører derhen, samt ti tusinde nye lys, hvis farve er lige så rød som en brændende flamme … Det er på dette standpunkt, at øjet oplades for ånderne og deres kendetegn, for hjertet kan nu glæde sig ved syv forskellige styrkegrader, der kun kan opnås af visse af broderskabets medlemmer.

Hvis man derefter formår at hæve sig til den næste grad, ser man de ti tusinde nye lys, der kendetegner den *immaterielle sjæls ekstase*. Disse lys er af en meget stærk gul farve. I denne tilstand ser man profetens og alle de hellige mænds sjæle.

Femte grad er den *mystiske ekstase*. Dér skuer man englene og ti tusinde andre blændende, hvide lys.

Den sjette er *fuldkommenhedens ekstase*. Også den har sine ti tusinde lys, hvis farver er som et klart spejls. Når man er nået til dette punkt, føler man sig hensat i en åndelig henrykkelsestilstand, som har fået navnet *El-Khadir*, og som er det åndelige livs princip. Først her ser man vor profet Muhamed.

Endelig når man til de ti tusinde sidste lys, som hidtil har været skjulte, og som først åbenbarer sig ved den syvende grad, der er saligheden selv. Disse lys er grønne og hvide, men de undergår stadige forvandlinger; de går således fra de ædle stenes farve over til en ganske lys tone og får så en anden kulør, som ikke kan lignes ved noget som helst andet, som intet steds eksisterer, men som er udbredt i hele universet … For dem, som er nået til denne tilstand, afsløres Guds egenskaber … Det synes da, som om de ikke mere hører denne verden til. Alle jordiske ting forsvinder for dem."

Er disse syv farver, der svarer til ekstasens syv grader, ikke den hellige Thereses syv himmelslotte om igen?

For at arbejde sig op til denne begejstringstilstand bruger – for at tage et eksempel – kheluatya'erne følgende særlige fremgangsmåde:

"Man sætter sig med korslagte ben og gentager i en vis tid: "Der er ingen gud uden Allah", mens man skiftevis fører munden hen over den højre skulder og forbi hjertet ned under det venstre bryst. Derpå følger en påkaldelse, som består i at mumle

sådanne omskrivninger for ordet "gud", der fremkalder tanken om hans storhed og magt. Vi nævner ti af disse udtryk i den orden, hvori de følger efter hinanden: Ham, Den retfærdige, Den levende, Den uimodståelige, Giveren af alle ting, Forsynet for alle ting, Den, der åbner de forhærdedes hjerte for sandheden, Den eneste, Den evige, Den uforanderlige."

Efter hver af disse påkaldelser skal adepterne hundrede eller endog endnu flere gange i træk fremsige visse bønner.

For at bede disse bønner sætter de sig i rundkreds. Den, som beder for, strækker, idet han siger *Ham*, hovedet midt ind i kredsen, lægger det til højre, trækker det tilbage, strækker det bagud, udenfor kredsen og hælder det til venstre. Kun den ene af dem begynder med at sige ordet *Ham*, derefter gentages det af alle de andre, idet de gør de samme hovedbevægelser først til højre og så til venstre.

Lad os sammenligne disse andagtsøvelser med quadrya'ernes:

"Når de har sat sig og lagt benene overkors, berører de spidsen af den højre fod og den store pulsåre, der løber rundt om indvoldene og hedder *El-Kias*; derefter lægger de den åbne hånd med udspilede fingre på knæet, drejer ansigtet om mod højre skulder og siger *Ha* og derefter over mod venstre skulder og siger *Hu*, så bøjer de det og siger *Hi* og så begynder de forfra. Det gælder om, og det er det allervigtigste, at den, som fremsiger denne bøn, dvæler lige så længe ved det første af disse navne,

som hans åndedræt tillader det. Når han så på denne måde har renset sig, dvæler han på samme måde ved Guds navn lige så længe, der endnu kan hæftes en bebrejdelse til hans sjæl; derpå fremstøder han ordet *Hu*, indtil han opfyldes af den rette lydighedsånd, og endelig, når sjælen har nået den tilstræbte fuldkommenhedsgrad, kan han sige det sidste ord: *Hi*."

Disse bønner, der skal hidføre tilintetgørelsen af menneskets individualitet, der opsuges af Guds væsen, (dermed menes den tilstand, hvori man hensættes gennem beskuelsen af Gud og hans egenskaber), kaldes *Uerd-Debered*.

Men mellem alle disse algierske broderskaber er det dog aïssaua'erne, der fremfor alle andre tiltrækker sig de fremmedes opmærksomhed.

Man kender den andagt, der udøves af disse hysteriske gøglere, som efter ved hjælp af en slags magnetisk kæde og gennem fremsigelser af deres bønner at have trænet sig selv op til ekstase, spiser kaktusbuskenes tornede blade, søm, stødt glas, skorpioner og slanger. Ofte sluger disse vanvittige under gyselige krampetrækninger et levende lam med skind, uld, kød, blod og det hele, således at kun et par knogler bliver tilbage. De stikker jernspidser ind i deres kinder og deres mave, og når man efter deres død obducerer dem, finder man alle slags genstande kilede ind i mavens vægge.

Mærkeligt nok finder man i disse samme aïssaua'ers skrifter bønner og læresætninger af en så digterisk skønhed, at intet andet broderskab i hele islam har noget tilsvarende.

Af kommandant Rinns bog tager jeg som et eksempel blot nogle enkelte sætninger:

"Profeten sagde en dag til Abu-Dirr-el-R'ifari: "Oh, Abu-Dirr! De fattiges latter er en tilbedelse, deres glæder Guds pris og deres søvn en almisse."

Sheiken siger endvidere:

"At bede og faste i ensomhed, men ikke have medfølelse i sit hjerte, det er det, man kalder hykleri."

"Kærligheden er den højeste grad af fuldkommenhed. Den, der ikke elsker, er ingen vegne kommet. Der er fire slags kærlighed: forstandens kærlighed, hjertets kærlighed, sjælens kærlighed og den mystiske kærlighed ..."

Hvem har nogensinde defineret kærligheden på en skønnere, mere skarpsindig og mere omfattende måde?

Man kunne blive ved med at citere i det uendelige.

Ved siden af disse mystiske ordener, der alle i store træk følger den muselmanske ortodoksis dogmer, findes en afvigende sekt, ibadit'erne eller beni-mzab's, der frembyder visse højst kuriøse ejendommeligheder.

Beni-mzab-sektens medlemmer bor syd for vore algierske besiddelser midt i Saharas goldeste del i et lille land, som hedder Mzab, og som de med fabelagtige anstrengelser har gjort frugtbart.

I disse islamske puritaneres lille republik genfinder man med forundring den socialistiske kommunes regeringsprincipper og hele den skotske, presbyterianske kirke-organisation. Deres moral er streng, intolerant, ubøjelig. De har en rædsel for blodsudgydelse, som kun er tilladt, når det gælder om at forsvare troen. Halvdelen af livets handlinger, den frivillige eller

uforvarende berøring af en kvindehånd eller af en fugtig, uren og forbudt genstand, er alvorlige synder, som forlanger særlige og lange afvaskninger.

Cølibat, som driver til udskejelser, vrede, sang, musik, spil, dans, alle former for luksus, tobak og kaffe, drukket på et offentligt sted – det er alt sammen synder, som, hvis man fortsætter med dem, kan pådrage én en frygtelig bandlysning, der kaldes *Tebria*.

Tværtimod de regler, som hyldes af de fleste muselmanske broderskaber, og som erklærer, at fromme andagtsøvelser, bønner og mystisk ekstase er tilstrækkeligt til at frelse den troende, hvorledes hans gerninger så end er, lader ibadit'erne menneskets evige frelse afhænge af hans livs renhed. Iagttagelsen af Koranens forskrifter driver de til det yderste, betragter dervisher og fakirer som heretikere og tror ikke, at profeterne eller helgenerne, hvis minde de dog viser den største ærbødighed, har nogen betydning som fortalere for Gud, den øverste, evigt retfærdige og ubøjelige herre. De nægter at anerkende de inspirerede mystikere og indrømmer ikke en gang ismanen ret til at give sine lige syndsforladelse, for Gud alene kan dømme om brødens størrelse og angerens værd.

Ibaditerne er i øvrigt skismatikere, som hører til den ældste skisma i islam og nedstammer fra de mænd, der myrdede Ali, profetens svigersøn.

Men de ordener, der i Tunis tæller de fleste tilhængere, er foruden aïssaua'erne, tidjanya-ordenen og qadrya-ordenen; denne sidste er grundlagt af Abd-el-Kader-el-Djinani, næst efter Muhamed islams helligste mand.

Zaouïa'erne i de to marabutgrave, som vi beser efter vort besøg i Barber-moskeen, er langt fra at nå den elegance og den skønhed, der prægede de to bygninger, vi først tog i øjesyn.

16. december.

Bortkørslen fra Kairouan henimod Sousse forøger yderligere det triste indtryk, vi har fået af den hellige by.

Efter lange kirkegårde, uhyre stenmarker, kommer vi forbi hele høje af skarn, der er dannet af byens affald, som i århundreder er blevet dynget sammen. Derpå begynder den sumpede slette, hvor vi ofte kører hen over små skildpadders rygskjolde, og så er vi atter ude i ørkenen, hvor kamelerne græsser. Bagved os hæver kuplerne, moskéerne og minareterne sig i denne døde ensomhed som en luftspejling, der lidt efter lidt fjerner sig og forsvinder.

Efter flere timers kørsel gør vi det første holdt nær ved en kubba i et tæt olivenkrat. Vi er i Sidi-L'Hanni, og jeg har aldrig set solen frembringe en mere forbavsende og mere vidunderlig farvevirkning på en hvid kuppel. Er den hvid? – Ja, vist så – blændende hvid! Og alligevel deler lysstrålerne sig så besynderligt på dette store æg, at man skelner et helt eventyr af mystiske nuancer, som snarere ser ud til at være tryllede frem end til at være fremkommet på naturlig måde, som synes en drøm mere end en virkelighed, og som er så fine, så sarte, så gemte i det snehvide, at de ikke viser sig ligestraks, men først efter at blikket i det første øjekast er blevet blændet og overrasket.

Men har man fået øje på dem, så ser man kun dem; de er så talløse, så forskellige, så mægtige og alligevel på samme tid næsten usynlige! Jo, længere man ser, des tydeligere træder de

frem. Guldbølgerne risler ned over konturerne og slukkes i et lilla bad, som er så let som en dis og hist og her gennemskæres af blålige striber. Den ubevægelige skygge af en gren er måske grå, måske grøn, måske gul – jeg ved det ikke. Under den fremspringende afsats forekommer muren længere nede mig violet, og jeg aner, at luften må være mauve omkring denne blændende kuppel, som nu synes mig at være næsten rosa; ja, den bliver rosa, når man ser for længe på den, når øjet er blevet træt af dens strålende pragt og sammenblander alle disse fine og lyse, betagende og forvirrende toner. Og skyggen, skyggen, som denne kubba kaster på jorden, hvilken farve er den? Hvem kan vide det, vise det, skildre det? Hvor mange år måtte vi mætte vore øjne og vore tanker med disse ugribelige farvetoner, der er så nye for vore organer, som er oplærte til at se Europas atmosfære med dens virkninger og reflekser, inden vi kunne nå til at forstå disse, til at skelne dem fra hinanden, til at give dem udtryk og til med en kunstner-pensel at gengive dem på et lærred, således at beskueren ville føle den betagelse, som kun sandheden frembringer?

Vi kommer nu ind på et mindre øde område, hvor der er fuldt op af oliventræer. I Mureddin står ved en brønd et pragtfuldt pigebarn og ler og blotter sine hvide tænder, da vi kører forbi. Lidt længere borte kommer vi forbi en velhavende borger fra Sousse, som, ridende på et æsel og fulgt af sin neger, der bærer hans gevær, er på hjemvejen til byen. Han har formodentlig været ude for at inspicere sine oliven- eller vinmarker. På denne vej, der er indrammet af træer, er det et henrivende lille billede. Manden er ung og iført en grøn trøje og en rosenrød vest, der tildels er skjult under silkeburnussen, som er draperet over

skuldre og hofter. Han sidder som en kvinde på æslet, der traver af sted, og dasker det i siden med sine ben, som tegner sig fuldendt smukke under de ulasteligt hvide strømper, mens han, Gud ved hvorledes, på spidsen af fødderne fastholder et par lakerede tøfler.

Og den lille neger, der er helt rødklædt, løber med geværet på skuldrene med smuk, vild smidighed bagefter sin herres æsel.

Der ligger Sousse!

Men den by har jeg jo set! Ja, ja, jeg har set dette lysende syn for mig, for lang tid siden, da jeg var ganske ung og på kollegiet i Burettes *Frankrigs historie* læste om korstogene. Ja, vist så, det er en gammel bekendt af mig. Der er fuldt af saracenere bag ved den lange, takkede, høje og slanke mur med dens tårne, dens runde porte og de turbansmykkede mænd, der vrimler ved dens fod.

Ja, denne mur, den er akkurat som den i billedbogen, så regelmæssig og så ren, at man skulle tro, at den var klippet ud af pap. Hvor den er smuk, lys og berusende! Alene for at se Sousse kunne det have lønnet sig at gøre den lange rejse. Gud, hvor er den allerkærest, denne mur, som vi må køre langs med helt ned til havet, for en vogn kan ikke passere igennem de smalle, lunefulde gader, der snor sig i denne stad fra fordums dage. Muren fortsættes stadig, den går helt ned til strandbredden, stadig éns og takket, bevæbnet med sine firkantede tårne, så gør den en bøjning, følger stranden, drejer atter, vender tilbage og danner kredsen rundt uden en eneste gang, blot så meget som nogle meter, at miste sin kokette lighed med en saracensk vold. Og uden ende bliver den ved som en rosenkrans, hvor hver perle er en tak og hver tiende et tårn,

og omslutter med sin blændende cirkel som en hvid papirkrans byen, hvis huse hæver sig etagevis fra den nederste del af murkredsen, der bader sig i bølgerne, til den øverste, hvis omrids aftegner sig imod himlen.

Efter at vi har gennemstrejfet byen, der består af en vrimmel af de mest forbavsende gyder, er der endnu en time af dagen tilbage. Den benytter vi til at begive os ud til de udgravninger af Hadrumets nekropol, som stedets officerer har ladet foretage, og som kun ligger en halv snes minutters gang fra byens porte. Man har der opdaget store gravhvælvinger, der rummer indtil tyve grave, og på hvis mure der endnu findes spor af vægmalerier. De efterforskninger, der her er foretaget, skyldes som sagt de officerer, som er beordret over til dette land, og som udvikler sig til ivrige arkæologer, der kunne gøre videnskaben meget store tjenester, hvis ikke administrationen for de skønne kunster ved en mængde ærgerlige forholdsregler lagde sig hindrende i vejen for deres iver.

I 1860 blev der i denne samme nekropol bragt frem for dagens lys en meget ejendommelig mosaik, som forestillede labyrinten på Kreta med minotauren i midten og tæt ved indgangen en båd, hvori Theseus og Ariane med hendes tråd kommer sejlende. Beyen ville lade dette mærkelige stykke føre til sit museum, men undervejs blev det fuldstændig ødelagt. Der blev tilbudt mig et fotografi, som var taget efter en skitse af ingeniør Larmande. Der eksisterer i alt kun fire fotografier, som nylig er blevet udført. Jeg tror ikke, at nogen af dem endnu er blevet reproduceret.

Ved solnedgang vandrer vi tilbage til Sousse for at spise til middag hos den franske civilkontrollør, en af de mænd, som

ved bedst besked, og som er uhyre interessant at høre på, når han fortæller om landets sæder og skikke.

Fra hans bolig er der udsigt ud over hele byen. Den ligner en kaskade af firkantede, hvidtede tage, hvorpå sorte katte strejfer om, og hvorfra der undertiden hæver sig en spøgelsesagtig skikkelse, draperet i blege eller farvede stoffer. Hist og her stikker et palmetræ sin krone op imellem husene og breder som en kæmpemæssig buket sine grene ud over de glatte, hvide tage.

Da månen er stået op, forvandles kaskaden til sølvskum, der vælter ned imod havet, en eventyrlig, virkeliggjort digterdrøm, en fantastisk tilsynekomst af en eventyrstad, der lyser med sit hvide skær op imod himlen.

Da vi havde drukket kaffe, strejfede vi længe omkring i gaderne. En maurisk café frister os. Vi går derind. Den er fuld af mænd, der i rundkreds sidder på hug enten på gulvet eller på lave træbænke, dækkede med måtter, og lytter til en arabisk fortæller. Han er gammel og fed, med et fiffigt blink i øjnene og ledsager sin beretning med en så pudsig mimik, at den alene ville være tilstrækkelig til at vække morskab.

Det er en lystig historie, han fortæller, den handler om en bedrager, som ville udgive sig for marabut, men som blev afsløret af ismanen. Hans naive tilhørere er henrykte og følger historien med en spændt opmærksomhed, der kun af og til afbrydes af lattersalver.

Derefter går vi videre, da vi ikke i den blændende skønne nat kan beslutte os til at gå hjem og sove.

Inde i en snæver gyde står jeg stille udenfor et smukt, orientalsk hus, hvis åbne dør viser en høj, lige trappe, som er

helt dekoreret med fajance og fra øverst til nederst oplyst af et usynligt lys, et skin, en lyståge, hvis oprindelse jeg ikke kan gøre mig klart. I dette uforklarlige skær venter hver af de emaljebelagte trin på én, der skal komme; måske er det på en gammel, mavesvær muselmand, men jeg tror alligevel, at det er en forelsket fod, trappen kalder på. Jeg har aldrig bedre gættet, set, forstået og følt forventningens længsel end her foran den åbne dør og den tomme trappe, som en usynlig lampe vågede over.

Jeg går over på den anden side af den smalle gade, der snor sig i sære, lunefulde krumninger, og ser op ad det ventende hus.

På ydermuren, der ligger badet i måneskin, findes en af de store, lukkede balkoner, der benævnes *barmakli*. I midten er to mørke åbninger bag det rigt snoede jerngitter. Står hun derinde og våger og lytter og forbander os, den arabiske Julie, hvis hjerte sitrer? Ja, måske? Men hendes sanselige længsel er ikke af samme slags som den, der i vore lande i sådanne nætter ville svinge sig op til stjernerne. På denne jordbund, der er så blødagtig, så lun og så fængslende, at sagnet om lotusspiserne er født der på øen Djerba, er luften mere berusende, solen varmere og dagen lysere end noget andet sted, men hjerterne forstår ikke at elske. De skønne, glødende kvinder kender intet til vor sværmeriske kærlighed. Deres enkle sjæl står fremmed overfor alle sentimentale rørelser og deres kys, siges der, føder ingen drømme.

Originaltitler og førsteudgaver

Lede: *Lassitude*, i *L'Echo de Paris* 6. januar 1890.

Natten: *La Nuit*, i *L'Echo de Paris* 10. januar 1890.

Den italienske kyst: *La Côte italienne*, i *L'Echo de Paris* 15., 17. og 24. januar 1890. *(Kapitlet beskriver en tur, Maupassant foretog med* Bel-Ami II *i september 1889, og har tilsyneladende ikke været bragt nogen andre steder før føljetonudgaven af* La Vie errante *i* L'Echo de Paris *6.-24. januar 1890*.

Sicilien: *La Sicile*, i *La Nouvelle Revue* 15. november 1886. Historien i *La Nouvelle Revue* var en sammenskrivning af en række artikler i *Le Figaro* og *Gil Blas*, som Maupassant fik bragt i 1885 og 1886.

Fra Algier til Tunis: *Mosquée & zaouïa*, i *Le Gaulois* 11. december 1888; *A Travers Tunis* i *Le Gaulois* 12. februar 1889, samt en del af *Les Africaines* i *L'Echo de Paris* 15. juni 1889.

Tunis: *Tunis*, i *Le Gaulois* 10. januar 1889.

Mod Kairouan: *Vers Kairouan*, i *La Revue des Deux-Mondes* 1. februar 1889.

Om "Vandrerliv"

Forfatter: Guy de Maupassant (1850-1893).
Første udgave: La Vie errante, føljeton i *L'Echo de Paris* 6. 24. januar 1890, bogudgave Paul Ollendorff, Paris 1890. (Se også afsnittet om originaltitler og førsteudgaver.
Denne udgave efter: Samlede værker af Guy de Maupassant: *Vandrerliv*. På dansk ved Loulou Lassen. Forhen A. Christiansens Forlag, København 1907.
Oversætter: Loulou Lassen (1875-1947). Digtene af Baudelaire og Rimbaud i kapitlet "Natten" er oversat af Stellan Rye (1880-1914).
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter illustration af Henri Lanos (1859-1929).

ISBN 978-87-7628-398-8
2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-631-7 (Ølstykke 2019).

© 2019 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk

Note 1:

Dette århundrede: Bogen er skrevet omkring 1890. *O.A.*